

Ambô Mavî atu be Matyu hekavu

Ambô himung

Matyu hekavu kapua tiêng me ya athêng yang nena Livai. Yêni me anô Isael te be hevong ku hiwa takis hiving Lom, yôvêm me hetak ku êng me hesopa Yisu. Yisu helam Pita lo Endulu me Jems lo Jon yôvêm me helam Matyu (Mat 4:18-22; 9:9-13). Matyu me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te.

Matyu hekavu vo ningik thô êndêng ña Juda nena Yisu me Mesaya. Mesaya me ambô Hiblu me hethak ambô Glik me Kilisi. Me ya ondong nena, “Ôpatu be Wapômbêng hîtôk vo nêngêv ya avîlanô livung vo îmô mavî.” Matyu hik thô nena Yisu me Mesaya atu be bôk ekavu hethak yêni hêk Moses lêk plopêt ining kapua be ditu ambô takêng lêk ik anông ethak Kilisi. Yêni hekavu kapua ti vo ña Juda, metom la hiving ña long bôyang esam imbing.

Matyu hekavu kapua tiêng hêndêng 60 mena 70 AD ma.

Yisu Kilisi limi (Luk 3:23-38)

¹ Diti me Yisu Kilisi limi. Yêni me Ablaham lo Devit ining lim lêkmuk.

² Ablaham hîmbî Aisak vê.
Me Aisak hîmbî Jekop vê.

Me Jekop hîmbî Juda lêk viyaŋi vê.

³ Me Juda hîmbî Peles lo Sela vê. Me thêi ning
katik me Tama.

Me Peles hîmbî Heslon vê.

Me Heslon hîmbî Lam vê.

⁴ Me Lam hîmbî Aminadap vê.

Me Aminadap hîmbî Nason vê.

Me Nason hîmbî Salmon vê.

⁵ Me Salmon hîmbî Boas vê. Me Boas talêmbô me
Lahap.

Me Boas hîmbî Obet vê. Me Obet talêmbô me Lut.

Me Obet hîmbî Jesi vê.

⁶ Me Jesi hîmbî King Devit vê.

Me Devit hîmbî Solomon vê. Me Solomon
talêmbô me Uliá yanavî be Devit hiwa.

⁷ Me Solomon hîmbî Lehoboam vê.

Me Lehoboam hîmbî Abiya vê.

Me Abiya hîmbî Asa vê.

⁸ Me Asa hîmbî Jehosapat vê.

Me Jehosapat hîmbî Jeholam vê.

Me Jeholam me Usaia ya bumalô.

⁹ Me Usaia hîmbî Jotam vê.

Me Jotam hîmbî Ahas vê.

Me Ahas hîmbî Heseakaia vê.

¹⁰ Me Heseakaia hîmbî Manasa vê.

Me Manasa hîmbî Amon vê.

Me Amon hîmbî Josaia vê.

¹¹ Me Josaia me Jekonaia lêk viyaŋi ning bu-
malô. Jekonaia lêk viyaŋi ivutak hêndêng
waklavông Israêl ining ñakyo evalong loho
be iwa be ê êndô hîmô Babilon.

¹² Avîlanô Israêl îmo Babilon denang,
me Jekonaia hîmbî Sialtiel vê.
Me Sialtiel me Selubabel ya bumalô.

¹³ Me Selubabel hîmbî Abiut vê.
Me Abiut hîmbî Elaiakim vê.
Me Elaiakim hîmbî Aso vê.

¹⁴ Me Aso hîmbî Sadok vê.
Me Sadok hîmbî Akim vê.
Me Akim hîmbî Eliut vê.

¹⁵ Me Eliut hîmbî Eleasal vê.
Me Eleasal hîmbî Matan vê.
Me Matan hîmbî Jekop vê.

¹⁶ Me Jekop hîmbî Josep vê. Me Josep ditu Malia
yamalô. Me Malia êng ditu hevathu Yisu
atu be elam nena Mesaya.

¹⁷ Me avîlanô takatu be ivutak êndêng Ablaham
ya wakma heveng hele be hêyô Devit, loho me
hîtôm ondong lauming be lahavôva. Me avîlanô
takatu be ivutak êndêng Devit ya wakma hele
be hêyô avîlanô Israêl ê Babilon, loho me hîtôm
ondong lauming be lahavôva bêng yom. Me
avîlanô takatu be ivutak hêndêng wakma atu be
avîlanô Israêl îmo Babilon hele be hêyô Mesaya
ya wakma me hîtôm ondong lauming be lahavôva
bêng yom.

Malia hevathu Yisu
(Luk 2:1-7)

¹⁸ Diti me Yisu Kilisi ya kôkôthing hivutak pîk
iti. Malia ya avîlanô bôk epesang ambô yôv vo
endom yêni ethak Josep. Thêi mî bôk êk iving i
amî denang me êyê nena Malia lêk hethambeng.
Lovak Matheng da hevong be sêik êng hivutak.

19 Metom Josep ôpatu be tem nimbua Malia me hîthông nena sêik atu be heva Malia la me hivutak bisête. Josep me anô thêthôp, be ditu hêndô nembong Malia moma îndôk avîlanô maleñing. Êng me hethalo auk eveng vo netak yêni menang oyang bini.

20 Hethalo auk eveng denang me hêyê navîng te nena Anômbêng ya aņêla te hêyô be henang nena, “Josep, Devit lim lêkmuk, sêik iti me hêlêm nang Lovak Matheng. Be ditu dô nôkô andô me numbua Malia bunu yong melak îtôm vônîm.

21 Me tem nembathu wakna te be nondam ya athêng nena Yisu,* vômbe nena tem nimbua ya avîlanô vê injêk ining kambom.”

22 Me nômkama takiti hivutak vo Anômbêng ya ambô niņgik anông nang bôk hêv ambô ti hêndêng plopet Aisaia be henang nena,

23 “Ondaņô! Avî te mî hêk hiving anô amî denang me tem nethambeng be nembathu wakna te.

Be tem endam ya athêng nena Imanuel.”

Aisaia 7:14

Athêng êng ya ondong nena, “Wapômbêng hîmô hiving aô.”

24 Me Josep hêyê navîng êng yôv me hesong hiviyo. Me hê hevong bêng hîtôm datu be Anômbêng ya aņêla henang me hiwa Malia be hê ya melak hîtôm yanavî.

1:21 1:21 Luk 1:31; 2:21 * 1:21 1:21 Athêng Yisu ya ondong nena Anômbêng hiwa avîlanô vê injêk ining kambom.

²⁵ Metom mî hêk hiving yanavî amî hele be hevathu wakna êng yôv. Me hêv athêng Yisu hêndêng wakna êng.

2

Ŋa lêkauk ethak môtôp ê êyê Yisu

¹ Malia bôk hevathu Yisu yôv hêk Betlehem nang Judia. Waklavông êng me Helot hîmô hîtôm king. Hêndêng wakma êng me Ŋa lêkauk ethak môtôp nang long wak ethak êlêm Jêlusalem

² me enang ik ling nena, “Sêik lêkmuk atu be hivutak hîtôm Ŋa Juda ning king, talêmbô hevathu hêk êsê? Yoô yê ya môtôp hivutak long wak ethak be yoô lêm vo aŋgêv yeng ethak yêni.”

³ Me king Helot lêk avîlanô Jêlusalem sapêng elanô ambô êng be leŋing malêing.

⁴ Tomêng me Helot helam Ŋa bêtêbêt îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung sapêng ethak tom. Me henang ik loho ling nena, “Mesaya atu tem embathu injêk êsê?”

⁵ Me loho nang viyang nena, “Tem embathu injêk Betlehem nang Judia hîtôm Wapômbeŋg bôk henang be plopet te bôk hekavu nena,

⁶ “ ‘Ong Betlehem atu be hîmô Juda ning pîk, anômbeŋg te tem nimbutak nang ong be neyanging yîning avîlanô Isael îtôm boksipsip ining alang, be ditu ong mî melak lônŋ oyang te hîmô Juda ning pîk livông amî. Mî anông!’ ” *Maika 5:2*

⁷ Yôv me Helot helam ña lêkauk takatu menang oyang êlêm vo nendañô nena anğête ditu môtôp êng hivutak.

⁸ Helanô yôv me hêv loho be ê Betlehem me henang nena, “Môlô nu me othalo sêik kasek êng katôyang. Be môlô tung yêni me ondelêm onang ethak ya vo yananğêv yeng ethak inda imbing.”

⁹ Loholanô king ya ambô yôv me loho ê. Me êyê môtôp atu be hivutak long wak ethak me himung be hê hele be hêyô heva long atu be sêik kasek êng hêk ya viling.

¹⁰ Wakma loho yê môtôp atu me loho leñing mavî bêng anông.

¹¹ Be ditu loho vutak êyô melak kapô be ê me êyê sêik kasek atu lo talêmbô Malia. Êng me eya venğbudum thîvô me ikum be êv yeng ethak yêni. Me ik ining alepa kê be êv nômkama mavî mavî îtôm ining leñing mavî hêndêng yêni. Êv gol lêk paola be sanda.

¹² Me êyê navîng te nena Wapômbêng henang ethak loho vo dô endeni êyô vo Helot ethak lonbô andô. Êng me elom lonđanlê yang be ê ning long hethak lonbô.

Josep lo Malia me Yisu loho ê Ijip

¹³ Ña lêkauk etak melak be loho ê yôv me Josep hêyê navîng nena Anômbêng ya anêla te hêyô be henang nena, “Helot tem nethalo wakna kasek vo niñgik vônô. Be ditu numbiyô me numbua wakna kasek lo talêmbô be nôsôv be nu ketheng oyang

Ijip me nôômô endebe yangêv ambô êndêng ong êm.”

¹⁴ Êng me Josep hiviyo be hiwa wakna kasek lo talêmbô hêndêng bîlîvông be loho ê Ijip

¹⁵ me îmô hele be Helot hema. Nôm takêng hivutak vo Anômbêng ya ambô hik anông. Hîtôm bôk hêv ambô hêndêng plopet be henang nena, “Ya dalam yîning wakna hêk Ijip be hêlêm.” *Hosea 11:1*

King Helot hik sêiknena vônô

¹⁶ Na lêkauk ethak môôtôp mî îvôê vo King Helot ethak lonbô amî, be ditu la hêv loho ning ambô takatu be bôk enang ethak môôtôp ya waklavông. Êng me heyala nena evatek yêni be la maning kambom anông. Be ditu hêv na vovak vo ingik sêiknena takatu be ining sondakbêng hîtôm lok-wanyi be hele hê sapêng vônô embeng Betlehem lêk ya long yaônena sapêng.

¹⁷ Be ditu ambô êng hik anông hîtôm bôk plopet Jelemiaia henang nena,

¹⁸ “Nalakjalak bêng hêk Lama, athêng malêng lêk athêng bêng.

Lesel nali lêk ema be mî.

Êng me heleng be hêndô êngêv yêni thîvô, vômbe nena nali lêk mî.” *Jelemiaia 31:15*

Îvôê Nasalet

¹⁹ Josep hîmô Ijip denang me Helot hema. Yôv me hêyê navîng nena Anômbêng ya anêla te hêyô

²⁰ be henang nena, “Na takatu be evong vo ingik wakna vônô bôk ema yôv, be ditu numbiyo me

numbua wakna lo talêmbô be numbunnu Israêl ining pîk ethak lonjbô.”

²¹ Êng me Josep hiviyô me hiwa wakna lo talêmbô be loho vôê Israêl ining pîk.

²² Me helanjô nena Akelaus hiwa lambô Helot ya long be hîmô hîtôm plovins Judia ning king, be ditu hêkô ni long êng. Yôv me hêyê navîng yang ethak lonjbô nena dô loho ni Judia andô, bêng be ditu loho ê plovins Galili.

²³ Loho ê îmô melak lônġ te be ya athêng nena Nasalet. Nôm êng hivutak vo plopet ining ambô niġġik anônġ hîtôm bôk enang nena, “Avîlanô tem endam yêni nena anô Nasalet te.”

3

Jon Anô Hithik Avîlanô ya ku

(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Hêndêng waklavônġ takêng me Yisu hîmô Nasalet denang me Jon Anô Hithik Avîlanô hê hîmô long thiliv nang Judia be henang mêtê hêndêng avîlanô nena,

² “Onde kapôlômim lîlîng vômbê nena melak leng* ya lêklijak bêng lêk hêlêm bidong oyang.”

³ Jon me ôpatu be plopet Aisaia bôk henang yôv nena,

“Kaêk te hêlêm nang long thiliv nena,

‘Ôpôpêk lonġdanġlê vo Anômbêng êlêm,

3:2 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 * **3:2 3:2** Matyu hekavu ya kapua hêndêng ŋa Juda, be ditu hesopa loho ning kombom be mî hekavu Wapômbêng ya athêng amî, vômbê nena loho ning auk me Wapômbêng ya athêng me matheng anônġ, be ditu hekavu nena melak leng ya lêklijak bêng yom.

me opesang be nimbutak thêthôp vo yêni.' "

Aisaia 40:3

⁴ Jon thak hik kwêv atu be epesang hethak bok kamel vuluk me hevak bokgôp hêyô hêk landong. Me thak heyang kômsopek lêk hinum damondam thôk.

⁵ Me avîlanô êlêm nang Jelusalem lêk Judia sapêng lêk long takatu be hîmô bidong ñanam Yelodan ê hêndêng yêni.

⁶ Me loho nang ining kambom bêng me Jon hithik loho hîlôk ñanam Yelodan.

⁷ Me hêyê Palisi lêk Sadyusi bêng anông êlêm vo nithik loho, metom henang ethak loho nena, "Môlô me bôyîv kambom nali! Osong nena tem ya thik môlô vo ôsôv injêk Wapômbêng ya la maning e? Mî anông!

⁸ Be ditu môlô ning kombom ingik thô imbing nena lêk ole kapôlômim lîlîng yôv.

⁹ Me dô lemîm êngêv auk te be onang ethak amda nena, 'Ablaham me yoô ning bumalô, be ditu yoô me avîlanô thêthôp.' Mî. Ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng hîtôm nimbua valu takiti be nepesang Ablaham limi ethak.

¹⁰ Iyam lêk hêk alokwang ondong yôv vo alokwang takatu be mî hik anông mavî amî me tem ende li be îmbôk ethak amela.

¹¹ "Ya hathik môlô hethak ñanam vo ningik thô nena lêk môlô ole kapôlômim lîlîng yôv. Metom ôpatu be tem nembeng ya yam ya lêklokvang me bêng anông vo yîning, be ditu tem nithik môlô

ethak Lovak Matheng lêk amela. Me ya me anô oyang be mî hîtôm yambua ya vakapô bokgôp îtôm anô ku oyang te amî. Mî anông.

¹² Me hevalong ya sala vo nethong ini wit be nîttînnîng vo kôpik lêk limbalôm sapêng engololong endebe nitup êm. Mîng nimbua ya anông be ni tak îmô melak kapô, metom ya kôpik me tem nîmbôk ethak amela atu be tem mî nema amî.”

Jon hithik Yisu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Jon 1:31-34)

¹³ Yisu hetak Galili be hê hêndêng Jon vo nithik inda îndôk n̄anam Yelodan.

¹⁴ Metom Jon hevong vo nemba inda thing be henang nena, “Mavî vo nuthik ya, metom hevong bisê be hêlêm êndêng ya vo ya thik ong?”

¹⁵ Metom Yisu henang viyang nena, “Dô. Lêk iti me nuthik ya vo ai sopa lonḡanlê thêthôp hîtôm Wapômbêng la hiving.” Êng me Jon hîlôk ethak Yisu ya ambô be hithik inda.

¹⁶ Bôlôtom oyang me Yisu hiviyô hêk n̄anam kapô be hêlêm yêing. Me leng hikê be hêyê Wapômbêng ya Lovak Matheng hîlôk be hêlêm hîtôm menak bôbô be hêyô hîmô yêni.

¹⁷ Me ambô te hêlêm nang melak leng be henang nena, “Ôpiti me yînnîng Wakna atu be ya leng hiving bêng anông. Me ya leng mavî anông ethak yêni.”

4

Sakdang heyek Yisu (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Yôv me Lovak Matheng helom Yisu be hê long thiliv vo Sakdang eyek inda.

² Me hitip ethak nôm îtôm wak bunḍaluk yi me bîlîvông bunḍaluk yi mîng hema ve la.

³ Êng me anô atu be thak heyek avîlanô hê hêyô be henang ethak inda nena, “Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nonang vo valu takiti imbutak îtôm polom.”

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, “Bôk ekavu yôv hêk kapua matheng nena, ‘Anô mî hîtôm nîmô lêkmala ethak polom yom amî. Yêni tem nîmô lêkmala ethak ambô takatu be Wapômbêng thak henang sapêng.’ ”

⁵ Yôv me Sakdang hiwa yêni be hê melak lônḡ matheng Jêlusalem me hetak yêni heva melak matheng ya vôn anônḡ.

⁶ Me henang ethak inda nena, “Betha avanông ong me Wapômbêng Nakandung, êng me nôsôv kisi be nu tamu pîk vômbe nena bôk ekavu yôv nena,

“ ‘Yêni tem nenang be ya anjêla embalong ong be eyanḡing ong mavî vo valu te dô nîmbî vemkapô andô.’ ” *Kapua Yeng 91:11-12*

⁷ Metom Yisu henang hêndênḡ inda nena, “Bôk ekavu ambô yang hîving nena, ‘Dô noyek Wapômbêng yong Anômbeḡ andô.’ ”

⁸ Yôv me Sakdang helom yêni hethak lonbô be hê dum dêim te. Me hik pîk bêtiti sapêng ya melak lôn lêklokwang bêtibêng lêk ining nômkama kêkêlô sapêng thô hêndêng yêni.

⁹ Me henang ethak inda nena, “Tem yangêv nôm takiti sapêng êndêng ong. Metom noya vem budum thîvô be nôngêv yeng ethak ya êm.”

¹⁰ Me Yisu henang nena, “Sakdang, ong vê injêk ya! Hîtôm bôk ekavu yôv nena, ‘Nôngêv yeng êndêng Wapômbêng yong Anômbêng me nombong yêni yom ya ku.’ ”

¹¹ Êng me Sakdang hetak yêni be hê me anjêla êyô be êv inda livung.

*Yisu hevong ya ku munda luk
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Me Yisu helanjô nena bôk evalong Jon be êndô hîmô kalaondong. Êng me hîvô hê Galili

¹³ me hê be hîmô Nasalet yôvêm me hetak be hê hîmô Kapenaom. Kapenaom hîmô kasîk bomang Galili ya dang hîmô Sebulun lo Naptali ining pîk.

¹⁴ Nôm êng hivutak vo plopet Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena,

¹⁵ “Sebulun lo Naptali ining pîk atu be hîmô lonjanlê bêng atu be hê kasîk bomang be hêk nanam Yelodan ya dang vi be hîmô Galili long atu be na long bôyang îmô.

¹⁶ Avîlanô takatu be îmô long êng me îmô mo-mananing bêng kapô, metom lêk loho yê danda bêng te thô. Loho îmô nama ya dôhông kapô,

metom l  k danda hivutak be h  mb   h  y   h  k
loho.” *Aisaia 9:1-2*

¹⁷ H  nd  ng wakma atu be Yisu h  y   Kape-
naom me henang m  t   be henang nena, “Onde
kap  l  mim l  l  ng v  mb   nena melak leng ya
l  kli  nyak b  ng l  k h  l  m bidong oyang.”

Yisu helmet an   lokwanva vo esopa y  ni
(*Mak 1:16-20; Luk 5:1-11; Jon 1:35-42*)

¹⁸ Yisu hivup ethak kas  k bomang nang Galili ya
li  ndang me h  y   an   loyang yi, Saimon atu be ya
ath  ng yang nena Pita loyang molok Endulu. Th  i
me   a ik alim   anam be ditu ekaliv lek heveng
kas  k bomang.

¹⁹ Me henang ethak th  i nena, “Mamu l  m
osopa ya! Tem yand  ng mamu vo   mb  v av  lan  
  t  m   v  v alim h  l  k lek.”

²⁰ B  l  tom oyang me th  i   nd   ning lek   m   me
esopa inda.

²¹ Yisu hivup ethak vauyan  na me h  y   an  
loyang yi ethak lon  b  , Jems lo Jon. Th  i me Sebedi
namal   luvi. Loho   ngabuling ining lek   m   yeng.
  ng me helmet th  i.

²² Me b  l  tom oyang me etak ining kamik l  k
yeng h  m   me esopa Yisu.

Yisu hevong av  lan   l  k k  mb  k mav  
(*Luk 6:17-19*)

²³ Yisu h   be heveng Galili ning long sap  ng
be thak hivutak   y   loho ning melak yeng kap  
be h  nd  ng loho. Me henang Amb   Mav   het-
hak melak leng ya l  kli  nyak b  ng h  nd  ng loho.

Me hevong loho ning malêing lenjing kôpik lêk kômbôk lomalama be ivutak mavî.

²⁴ Me avîlanô nang plovins Silia sapêng elanô kôkôthing hethak Yisu ya ku. Be ditu iwa ning na lêk kômbôk lo vovang lomalama sapêng be ê hêndêng yêni. Iwa na gôk kambom hîmô hiving loho me na iwa kômbôk elowaling be emayak lêk na imuving sapêng ê be yêni hevong loho ivutak mavî.

²⁵ Avîlanô bêng anông nang Galili me Jelusalem lêk Judia me Dekapolis lêk long takatu be hîmô nanam Yelodan vi, loho sapêng êlêm esopa yêni.

5

Mavî tem nêpôm opalêla (Luk 6:20-23)

¹ Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu êlêm me hethak dum te. Me hîlôk hîmô me ya na hîndông êlêm êyô vo yêni*.

² Me heya ambôlêk kê be hîndông loho be tenang nena,

³ “Na takatu be êv yak hethak nômkama dôhônging. Êng me loho lenjing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

4:24 4:24 Mak 6:55 4:25 4:25 Mak 3:7-8 * 5:1 5:1 Matyu hekavu ambô ti êng bêngiti vômbe nena kîdônga thak îlôk îmô be îndông ining na îndông, be ditu wakma Yisu ya na hîndông êyê hîlôk hîmô me eyala nena hevong vo nîndông loho. 5:3 5:3 Ais 57:15

⁴ Me ña takatu be leñing malêing be eleng. Êng me loho leñing mavî vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv loho thîvô.

⁵ Me ña takatu be îmo mayaô me loho leñing mavî, vômbe nena tem imbua pîk sapêng.

⁶ Me ña takatu be ema ve leñing lêk muning vo imbutak îtôm ña thêthôp. Loho leñing mavî, vômbe nena loho tem leñinyak.

⁷ Me ña takatu be êv kapôlônging vo anô yang. Loho leñing mavî, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv kapô vo loho bêng yom.

⁸ Me ña takatu be kapôlônging mambung. Loho leñing mavî vômbe nena tem injê Wapômbêng.

⁹ Me ña takatu be epehang avîlanô ning malêing. Loho leñing mavî, vômbe nena tem endam loho nena Wapômbêng nali.

¹⁰ Me ña takatu be iwa vovang ethak kombom thêthôp. Loho leñing mavî, vômbe nena melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.

¹¹ “Me môlô ña takatu be avîlanô enang ambôma lomalama hethak môlô lêk êv vovang hêndêng môlô be enang ambô kambom lomalama hethak môlô lêk enang ambô yôhîng hethak môlô, me lemim mavî vômbe nena osopa ya.

¹² “Avîlanô bôk evong bêng yom hêndêng plopet taksêmbôk be imung vo môlô. Be ditu lemim mavî anông be ômbô am, vômbe nena Wapômbêng tem nêngêv vuli mavî bêng te êndêng môlô îmo melak leng!”

Môlô hîtôm mamik lêk danda

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Me Yisu henang nena, “Môlô me hîtôm mamik pîk iti. Metom wakma mamik thilimbung be ya vathing hêv yak, êng me mî hîtôm vathing ethak lonbô amî. Ya ku lêk mî be ditu ekaliv ini vo avîlanô êyômba pesa.

¹⁴ “Môlô me danda pîk iti. Me melak lônng atu be hethak hîmô dum me mî hîtôm nekopak amî

¹⁵ Me avîlanô mî thak êtôm lam be îsîk thing ethak wîng amî. Loho thak epesang lam be etak îmô yêing vo hîmbî danda hêyô hêk avîlanô takatu be îmô melak kapô êng sapêng.

¹⁶ “Me bêng yom be môlô ning danda nîmbî êyônjêk avîlanô sapêng vo injê môlô ning ku mavî takatu be ovong vo êngêv môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng ya athêng ling.

Yisu hevatho balambung long

¹⁷ “Dô môlô song nena ya halêm vo yambuling ambô balambung lêk plopet ining ambô andô. Mî. Ya halêm vo yambatho ambô takêng long vo ningik anông me mî ya halêm vo yangêv vê amî.

¹⁸ Ya hanang avanông hethak môlô nena pîk lo leng tem yandang, metom ambô balambung ya alêlê te mena alêlê bônate tem mî nêngêv yak amî endebe nômkama sapêng imbutak yôv.

¹⁹ Bêng be anô te hêyê ambô balambung yaôna te hîtôm nôm oyang be hîndông avîlanô vi vo embong bêng, êng me tem ôpêng ya athêng yaôna

5:14 5:14 Jon 8:12; 9:5 **5:15 5:15** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33

5:16 5:16 Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 **5:17 5:17** Lom 3:31 **5:18 5:18**

Luk 16:17; 21:33 **5:19 5:19** Jem 2:10

injêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô. Metom ôpatu be hesopa ambô balambung be hîndông avîlanô vi vo esopa me tem nimbutak anô lêk athêng bêng injêk melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

²⁰ Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô ning kombom thêthôp mî hîvô hethak vo Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining amî, êng me tem mî hîtôm ôyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô amî.

Dô lemim maning ethak anô yang andô

(Luk 12:57-59)

²¹ “Bôk môlô lanô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, ‘Dô unjik anô vônô andô. Me ôpatu be hik anô vônô paling me jas tem nendaŋô ya ambô be nêngêv malêing êndêng inda.’

²² Metom ya hanang ethak môlô nena anô te la maning ethak anô yang me jas tem nendaŋô ya ambô be nêngêv malêing êndêng yêni. Me anô te henang ambôma hethak anô yang, êng me tem nemba ŋa Juda ning avaka malenjing. Me anô te henang ethak anô yang nena, ‘Ong anô molo,’ ôpêng ya kambom êng me hîtôm nêngêv yêni da ni long amela lêkmala hethang hîmô.

²³ “Bêng be wakma hôyô bidong alakdala vo nêngêv yong da metom lem hêv nena yong ambô te hêk hiving aviyam,

²⁴ êng me notak yong da îmô alakdala me nu êndêng yêni. Be nopesang ambô imbing inda yôv kîmîng nondelêm ôngêv yong da.

25 “Me waklavông anô te hevong embong ambô vo ong be mamu veng lonđanjê hê denang vo mamu yô melak embong ambô, êng me nopesang ambô imbing yêni ketheng. Endekeme tem netak ong îndôk jas bang me jas êng tem netak ong îndôk kwak bidong bahenjing vo êndô ong îmô kalaondong.

26 Ya hanang avanông ethak ong nena tem nômô kalaondong endebe nongêv yong vuli atu be etak sapêng êm.

Dô malemim dantang ethak avî andô

27 “Bôk môle lanjô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Dô ombong sek imbing anô yang yanavî andô.’

28 Metom ya hanang êndêng môle nena anô te ma dantang hethak avî te be hevong vo ninjêk imbing avî êng, êng me lêk hêk hivîng yêni yôv.

29 Bêng be malem viyôhok hevong be hovong kambom, êng me nosapu vê be nômbî ni vo dô nombong kambom ethak lonbô andô. Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndok long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

30 Me bahem viyôhok hevong be hovong kambom, êng me nondambêng kisi be nômbî ni! Lemvim kôpik bôte hêv yak me mavî, metom kambom vo ekaliv lemvim kôpik sapêng îndok long amela hethang wak nômbêng iti hîmô.

*Dô ôngêv vônîmi vê oyang andô
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)*

³¹ “Bôk môlô lanô yôv nena, ‘Anô te hevong vo nêndô yanavî me nekavu ambô îndôk kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê.’

³² Metom ya hanang ethak môlô nena avî te mî hevong sek amî metom yamalô hêv yêni vê oyang be hiwa anô lêkmuk, êng me ôpêng da hevong be avî êng hevong sek. Me anô lêkmuk atu be hiwa avî atu be yamalô bôk hêv inda vê me hevong sek bêng yom.

Dô ombak ambô manjeng ethak nômate andô

³³ “Bôk môlô lanô ambô takatu be enang ethak bumalô loho nena, ‘Hovak ambô manjeng hethak Wapômbêng ya athêng hethak nômate, êng me nombong nôm êng anông me dô nombatek andô.’

³⁴ Metom ya hanang ethak môlô nena dô môlômbak ambô manjeng te ethak nômate andô. Lêk dô môlômbak ambô manjeng ethak melak leng andô, vômbe nena melak leng me Wapômbêng ya balê king hêyô hîmô.

³⁵ Me dô môlômbak ambô manjeng ethak pîk andô, vômbe nena pîk iti me Wapômbêng ya long thak hetak vakapô hêyô heva. Me dô môlômbak ambô manjeng ethak Jelusalem andô, vômbe nena Jelusalem me King Bêng atu ya melak lông.

³⁶ Lêk dô môlômbak ambô manjeng ethak lumim kwandôk andô, vômbe nena môlô mî hîtôm onang be lumim kwandôk ñaung te nimbutak thapuk mena longavu ma amî.

³⁷ Bêng be ditu môlô nang ambô avanông lêk mî yom. Me dô môlô nang ambô oyang doho imbing vo nembatho ambô mî lêk avanông long andô, vômbe nena ambô takêng me hêlêm nang Sakdang.

*Dô ûngik kambom lîlîng andô
(Luk 6:29-30)*

³⁸ “Bôk môlô lanjô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Anô te hîmbî anô yang mandaluk thing, êng me môlômbî ôpêng mandaluk thing bêng yom. Me anô te hik anô yang ambôlêk kalalang te li, êng me ûngik ôpêng ambôlêk kalalang te li bêng yom imbing.’

³⁹ Metom ya hanang ethak môlô nena dô ûngik anô yang ya kambom lîlîng andô. Wakma anô te hepetav malem dang vi, êng me nunjik vi lîlîng vo nepetav imbing.

⁴⁰ Me anô te hevong ambô vo nimbua yong kwêv dêim atu be huik, êng me nôngêv yong kwêv thilimbung imbing.

⁴¹ Me anô vovak te henang nena numbua ya nômkama be nu îtôm kilomita te, êng me nu îtôm kilomita yi.

⁴² Me anô te henang ik ong ling vo nôngêv nômate êndêng yêni, êng me nôngêv êndêng inda. Me anô te la hiving nimbua nômate injêk ong yôv ketem nêngêv viyang, êng me dô nombasing andô.

*Lemim imbing môlô ning njakyo
(Luk 6:27-36)*

⁴³ “Bôk môlô lanô ambô takatu be enang yôv nena, ‘Lem imbing yong avîlanô me nôpôlik ethak yong ñakyo.’

⁴⁴ Metom ya hanang ethak môlô nena lemim imbing môlô ning ñakyo me oteng mek vo Wapômbêng embong mavî êndêng ña takatu be evong kambom êndêng môlô.

⁴⁵ Môlôvong bêng me tem ningik thô nena lêk uvutak îtôm môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng nali. Vômbê nena yêni da thak hêv wak hêndêng ña kombom mavî lêk ña kombom kambom me hêv ôthîng hêndêng ña thêthôp lêk ña mî thêthôp amî hiving.

⁴⁶ Me môlô thak lemim iving ña takatu be lejing iving môlô yom, êng me osong nena tem môlômbua vuli mavî te e? Mî anông. Ña iwa takis thak evong bêng hiving!

⁴⁷ Me môlô thak onang waklîvông hêndêng môlô ning avîlanô yom, êng me osong nena môlôvong kombom mavî hîvô hethak vo avîlanô vi ining kombom thak evong e? Mî anông. Ña daluk thak evong bêng yom!

⁴⁸ Bêng be ditu ômô mambung anông îtôm môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng thak hîmô mambung anông.”

6

Kombom ôngêv avîlanô siv livung

5:43 5:43 Wkp 19:18 **5:44 5:44** Etak Ijip 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Lom 12:14,20 **5:48 5:48** Wkp 19:2; Lo 18:13

¹ Me Yisu henang hethak lonbô nena, “Môlô yanging am vo dô ombong môlô ning kombom thêthôp mavî mavî vo avîlanô injê be embam môlô andô! Môlôvong bêng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem mî nêngêv vuli mavî te êndêng môlô amî.

² “Be ditu wakma môlôvong vo ôngêv avîlanô siv livung me dô ôngêv anô te vo niyuv lavuak imung îtôm ña evatek avîlanô thak evong hîlôk lonðanjê lêk melak yeng andô. Loho evong bêng yôv me loho êv nômate hêndêng avîlanô siv vo avîlanô êyê be embam loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

³ Metom wakma môlôvong vo ôngêv nômkama êndêng avîlanô siv me dô bahem vikeng eyala nôm atu be bahem viyôhok hevong andô

⁴ vo ku êng injêk long kapô yom. Me môlô ning Kamik atu be hêyê ku takatu be ovong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî te êndêng môlô.

Kombom oteng mek

(Luk 11:2-4)

⁵ “Wakma môlôvong oteng mek me dô môlômbong îtôm ña takatu be thak evatek avîlanô andô. Loho lejing iving eteng mek emba melak livông lêk melak yeng vo avîlanô injê loho. Ya hanang avanông ethak môlô nena ña takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

⁶ Metom wakma môlôvong oteng mek, êng me môlô nu ning melak kapô be ungik melak ambôlêk thing. Me oteng mek êndêng môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô. Me tem ninjê ku takatu be môlôvong hêk long kapô me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

⁷ “Wakma môlôvong oteng mek me dô onang ambô oyang îtôm ña daluk thak evong andô. Loho thak eteng mek dêim vo esong nena ining wapômbêng tem endanô lohoma.

⁸ Metom dô osopa loho ning bôk le long andô vômbe nena wakma ovong vo oteng mek me môlô ning Kamik lêk heyala môlô ning lemim iving yôv.

⁹ Be ditu oteng mek bêngiti,
 “Yoô ning Kamik hîmô melak leng,
 nombong yong athêng injêk matheng.

¹⁰ Me yong lêklinyak bêng êlêm.
 Me yoô sopa yong lem hiving injêk pîk hîtôm esopa hêk melak leng.

¹¹ Me nêngêv nôm wak iti êndêng yoô.

¹² Me notak yoô ning kambom hîtôm thak yoôtak avîlanô vi ning kambom takatu be evong ethak yoô.

¹³ Me dô notak yoôndôk nôm takatu be tem neyek yoô andô. Me nêngêv yoô vê injêk anô kambom bang.*

6:7 6:7 1King 18:26-29 **6:8 6:8** Mat 6:32 **6:10 6:10** Luk 22:42

6:12 6:12 Mat 6:14-15; 18:21-35 **6:13 6:13** Luk 22:40; Jem 1:13;

Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 * **6:13 6:13** Kapua Glik vi atu be heveng yam me ekavu ambô takatu vi bêngiti: Yoô teng mek bêngiti vômbe nena lêklinyak bêng lêk lêklokvang me athêng lêkmanjing me ong da yong îtôm wak nômbêng iti sapêng. Avanông.

14 “Ondaŋô. Môlô tak avîlanô takatu be evong kambom ethak môlô ning kambom, êng me môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng tem netak môlô ning kambom bêng yom.

15 Metom mî môlô tak avîlanô vi ning kambom amî, êng me môlô ning Kamik atu tem mî netak môlô ning kambom amî bêng yom.

Kombom utip ethak nôm

16 “Wakma utip ethak nôm vo lemim êv Wapômbêng me dô malemim volong hîtôm ɲa evatek avîlanô thak evong andô. Loho mî ithik i be epeŋang i katô amî vo avîlanô injê be eyala nena loho lêk itip ethak nôm. Ya hanang avanông ethak môlô nena ɲa takêng lêk iwa ning vuli mavî sapêng yôv be heveng yam me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv vuli mavî te êndêng loho amî.

17 Metom wakma utip ethak nôm vo lemim êngêv Wapômbêng me uthik malemim be otak thing ethak lumim kwandôk

18 vo avîlanô dô eyala nena lêk utip ethak nôm andô. Me môlô ning Kamik atu be hîmô long kapô yom tem ninjê môlô ning ku long kapô sapêng me tem nêngêv vuli mavî êndêng môlô.

*Uthining nômkama mavî mavî melak leng
(Luk 12:33-34)*

19 “Ondaŋô. Dô uthining nômkama mavî mavî îmô pîk iti andô, vômbe nena pîk iti me sêpbindi lêk hethaŋda thak ivuling nômkama me ɲa vanî thak ele melak kê be iwa nômkama.

20 Metom môlô thinging nômkama mavî mavî

melak leng, vômbe nena melak leng me sêpbindi lêk hetharjda mî thak ivuling nômkama amî lêk ɲa vanî mî thak ele melak kê be iwa nômkama amî.

²¹ Ondarjô. Long alê atu be môlô ning nômkama mavî mavî hîmô, ditu tem môlô ning lemim iving îmô long êng yom imbing.

Malemdaluk me lemvim kôpik ya danda

(Luk 11:34-36)

²² “Malemdaluk me hîtôm lam be hêv danda hêndêng lemvim kôpik sapêng. Be ditu malemdaluk mavî, êng me tem danda îmô lemvim kôpik sapêng.

²³ Metom malemdaluk kambom me momañaning bêng tem nîmô lemvim kôpik sapêng. Endekeme osong nena danda hîmô môlô kapô ma, metom momañaning bêng hîmô môlô kapô, be ditu momañaning êng me bêng anông!

Mî hîtôm osopa anômbêng yi amî

(Luk 16:13)

²⁴ “Anô te mî hîtôm nembong anômbêng yi ning ku amî. Tem lanjêv imbing anô yang sê me kapô êndô anô yang sê. Me tem nesopa anô yang sê me nende dôm lîlîng êndêng anô yang sê. Bêng be ditu mî hîtôm môlô sopa Wapômbêng lêk valuseleng imbing amî.

Dô môlô lemim ingik am andô

(Luk 12:22-32)

²⁵ “Bêng be ya hanang ethak môlô nena dô lemim ingik am ethak nômkama pîk lomalama hîtôm kwêv mena nôm lêk ɲanam andô. Lêkmala

me bêng vo nô m oang. Lenjing kôpik me bêng vo kwêv lêk thôp.

²⁶ Ôngô menak. Loho thak mî evatho nô m be iwa ya anông amî. Lêk loho ning melak etak nô m î m ô mî. Metom m ô l ô ning Kamik atu be hî m ô melak leng thak hevakông loho. Bêng be m ô l ô me Wapômbêng la hiving bêng anông hî v ô hethak vo menak takêng.

²⁷ Be ditu lemim ik am ethak nômate me lemim ik am êng mî hî t ô m netak wakma te oyang ê y ô m ô m ô l ô ning lêkmala long imbing amî. Mî anông!

²⁸ “Bisête be thak m ô l ô lemim ik am hethak thôp? M ô l ô ng ô thiling vuak takatu be hî m ô mayaliv. Loho ivutak bisê? Loho thak mî evong ku lêk epesang ining thôp amî.

²⁹ Metom ya hanang ethak m ô l ô nena thiling vuak mavî takêng ining wamba leleyang me hî v ô hethak vo King Solomon ya wamba leleyang lomaloma sapêng.

³⁰ Bêng be Wapômbêng hêv wamba mavî mavî hêndêng kamung lomaloma takatu be lêk a ô yê, metom yamông me tem î mb ô k ethak amela. Me m ô l ô me bêng î v ô hethak vo kamung takêng, be ditu Wapômbêng tem neyanging m ô l ô bêng yom. Alitaknena, m ô l ô ning ô êv iving mî bêng amî.

³¹ Be ditu d ô m ô l ô lemim ingik am be m ô l ô nang nena, ‘Tem yoôngang ô mbête be yoô num ô mbête lêk yoôngik ô mbête andô.’

³² Na daluk thak lejing ik i hethak nô m takêng. Metom m ô l ô ning Kamik atu be hî m ô melak leng me heyala m ô l ô ning malêng.

³³ Be ditu ku himung me othalo Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk osopa ya kombom thêthôp me tem nêngêv nô m takêng sapêng êndêng môlô imbing.

³⁴ Bêng be dô môlô lemim ingik am vo yamông ya nômkama andô. Yamông ya malêing me yamông da ya. Bêng be wak te ya malêing me wak êng da ya.

7

Dô ôtîtnîng avîlanô vi andô

(Luk 6:37-42)

¹ “Dô môlô tîtnîng avîlanô be onang loho ning kambom bêng be onang nena loho na evong kombom kambom andô. Endekeme Wapômbêng tem nembong bêng yom ethak môlô!

² Me ambô alêla takatu be onang ethak avîlanô me Wapômbêng tem nenang bêng yom ethak môlô. Me kombom alê atu be môlô thô avîlanô vi lelâlîng me tem nembong bêng yom ethak môlô.

³ Bisête be hôyê sinusik hîmô aviyam mandaluk me mî hôyê aseleng bêng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing amî?

⁴ Me bisête be honang hêndêng aviyam nena, ‘Aiyang, ya leng hiving yangêv sinusik itu be hîmô malemdaluk vê?’ Metom ong da mî hôyê aseleng atu be hepalaŋaning hêk malemdaluk thing be nêngêv vê amî.

⁵ Ong anô ambô yôhîng! Nêngêv aseleng atu be hêk malemdaluk thing vê be nêngô tak katô êm,

yôv kîmîng nôngêv siŋusik atu be hêk mamuyam mandaluk vê.

⁶ “Me dô umbua nôm matheng be ôngêv êndêng avung andô. Vômbe nena tem ingik lîlîng be ethang môlô mayaliv. Me dô môlômbî môlô ning kômkom mavî ni vo bok andô. Endekeme embak pesa ethak venjkapô.

Lonjanlê oteng mek
(Luk 11:9-13)

⁷ “Môlô nang ingik Wapômbêng ling me tem nêngêv êndêng môlô. Me othalo nômate me tem ôpôm nôm êng. Me upindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo môlô.

⁸ Vômbe nena ŋa takatu be enang ik Wapômbêng ling me tem imbua. Me ethalo nômate me tem êpôm. Me ipindinding melak ambôlêk me tem ningik kê vo loho.

⁹ “Me nalum malô henang ik ong ling vo nôngêv polom êndêng yêni me tem nôngêv valu te êndêng inda mesa?

¹⁰ Me henang ik ong ling vo nôngêv alim ŋanam te êndêng yêni me tem nôngêv bôyiv kambom te êndêng inda mesa?

¹¹ Môlô avîlanô kombom kambom, metom thak môlôyala ôngêv nômkama mavî mavî êndêng nalumi. Metom môlô ning Kamik atu be hîmô melak leng eyala katôyang îvô ethak vo môlô ning katik lo kamik, be ditu tem nêngêv nômkama mavî êndêng ŋa takatu be enang ik yêni ling.

12 “Me kombom atu be lem hiving avîlanô embong êndêng ong, êng me nombong bêng yom êndêng avîlanô vi, vômbe nena Moses ya balambung lêk plopet ining kapua ning ondong anông.

Bandêng ambôlêk yaôna
(Luk 13:24)

13 “Môlômbutak ôyô bandêng ambôlêk yaôna, vômbe nena lonđanlê bêng me hê long ɲama. Me lonđanlê êng ya bandêng ambôlêk me lêkwaê anông be avîlanô bêng anông thak ivutak êyô.

14 Metom lonđanlê hê long lêkmala me yaônalêk. Be ya bandêng ambôlêk me yaônalêk be avîlanô tomtom yom thak êpôm be ivutak êyô.

Plopet ambô yôhîng
(Luk 6:43-44; 13:25-27)

15 “Môlô yanging am ethak plopet ambô yôhîng. Loho ivuliv i thing ethak boksipsip ining kôpik be êthok êndêng môlô, metom kapôlônjing me hîtôm avung yatap.

16 Be ditu loho da ning bôk le long tem ningik loho da thô. Me betha avîlanô hîtôm imbua alokwang pik lêk yak waing anông emba yak lêklilu mesa? Mî anông.

17 Be ditu alokwang mavî nômbêng iti thak ik anông mavî me alokwang kambom nômbêng iti thak ik anông kambom.

18 Bêng yom me alokwang mavî mî hîtôm ningik anông kambom amî me alokwang kambom mî hîtôm ningik anông mavî amî.

19 Bêng be alokwang takatu be mî thak hik anông mavî amî, me tem ende li be îmbôk ethak amela.

20 Bêng be ditu plopet ambô yôhîng ining kombom da tem ningik loho da thô ethak môlô.

21 “Avîlanô bêng anông thak elam ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng,’ metom doho mî hîtôm êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini amî. Me ôpatu be hesopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu tem nimbutak êyô kapô bini.

22 Hêndêng wakma evong ambô me avîlanô bêng anông tem enang ethak ya nena, ‘Anômbêng, Anômbêng, hethak yong athêng me bôk yoô nang Wapômbêng ya ambô bêng lêk yoô êv gôk kambom vê hêk avîlanô me avong nôm thamtham bêng anông mesa mî?’

23 Êng me tem ya nang ethak loho nena, ‘Ombeng dang! Môlô ña ovong kombom kambom be ya hathông môlô paling.’ ”

*Kombom elanjô ambô be esopa lêk mî esopa amî
(Luk 6:46-49)*

24 Me Yisu henang nena, “Ôpatu be helanjô yîning ambô nômbêng iti be hesopa, yêni me hîtôm anô lêkauk mavî te atu be helav ya melak landîng hivup hêyô heva valu.

25 Yôv me ôthîng lêk lovak be ñanambô bêng hêyô be hekalông melak êng. Metom pîk lêk valu hevalong melak landîng êng long manjeng be mî hipu amî.

²⁶ Me opalê atu be helaŋô yîning ambô metom mî hesopa amî, me hîtôm anô auk mî te atu be helav ya melak hêyô hîmô thathe oyang yom.

²⁷ Yôv me ôthîng lêk lovak lêk ŋanambô bêng hêyô be hekalông melak êng be hîngôlî be hivuling melak êng sapêng.”

²⁸ Yisu henang ambô takêng yôv me avîlanô nômbêng atu be elaŋô esong kambom ethak ya ambô atu be hîndông loho

²⁹ vômbe nena yêni hîndông loho hîtôm anô lêk athêng bêng me mî hîtôm loho ning kîdônga ambô balambung amî.

8

*Yisu hevong anô kômbôk lepla te mavî
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)*

¹ Yisu hetak dum me hîlôk be hê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

² Me anô kômbôk lepla te hêlêm êndêng Yisu me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, ong da yong lem hiving me hîtôm nombong be yambutak mavî.”*

³ Me Yisu henang nena, “Ya leng hiving.” Be hêthôm ôpêng me henang nena, “Numbutak mam-bung!” Me ketheng oyang me ya kômbôk hêv yak me ôpêng hivutak mavî.

⁴ Yôv me Yisu henang ethak yêni nena, “Dô nonang bêng ethak anô te andô. Metom nu me nuŋgik ong thô ethak anô hîmbôk da me nôngêv

7:29 7:29 Mak 1:22; Luk 4:32 * **8:2 8:2** Kômbôk lepla me palê hêtêto anô liŋkôpik hele be ivutak puling be avîlanô eka. **8:4 8:4** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

da êndêng Wapômbêng vo ningik thô nena lêk huvutak mambung hîtôm Moses bôk henang yôv. Hovong bêng me tem avîlanô sapêng injê be eyala nena lêk huvutak mambung.”

*Anô vovak lêik te ya hêv iving
(Luk 7:1-10)*

⁵ Yisu hêyô Kapenaom me anô vovak lêik te nang Lom hêlêm hêndêng yêni me hepetenak inda nena,

⁶ “Anômbêng, yîning anô ku te hêpôm kômbôk va lo bang himuving be hiwa vovang bêng be hêk melak yom.”

⁷ Me Yisu henang ethak inda nena, “Tem ya thôk vo yambong ôpêng mavî.”

⁸ Metom anô vovak lêik êng henang nena, “Anômbêng, ya mî anô mavî hiving vo nôlêm yîning melak amî. Be ditu ya hayala nena nonang yom me yîning anô ku tem nimbutak mavî ethak lonbô.

⁹ Vômbê nena ya da me ya hamô anômbêng te vimbing hiving me yîning ña vovak îmô ya vimbing. Me thak ya hanang ethak yîning anô vovak te nena, ‘Nu,’ êng me thak hê. Mena ya hanang ethak yang nena, ‘Nôlêm,’ êng me thak hêlêm. Me ya hanang ethak yîning anô ku nena, ‘Nombong ku tiêng’ êng me thak hevong yom.”

¹⁰ Yisu helañô ambô êng be hesong kambom me henang ethak avîlanô takatu be esopa yêni nena, “Ya hanang avanông ethak môle. Bôk mî ya hatung anô hêv iving lêklokvang te bênjiti hîmô Israêl ining long sapêng amî.

11 Ya hanang ethak môlô nena avîlanô long bôyang bêng anông tem etak ining pîk nômbêng iti sapêng be ini vo injang nômbêng imbing Ablaham lo Aisak be Jekop îmo melak leng ya lêklinyak bêng kapô.

12 Metom avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv vo êyô ya lêklinyak bêng kapô bini* me tem nêngêv loho vê bini long momañaning. Long êng me tem loho endeng athêng malêng be ethang vieñing ondong long.”

13 Yôv me Yisu henang ethak anô vovak lêik êng nena, “Nu! Me nômbôtu be lêk hôêv iving nena tem nimbutak me tem nimbutak bêng hîtôm hôêv iving.” Me hêndêng wakma êng yom me ya anô ku atu hivutak mavî.

*Yisu hevong Pita yañavî mavî
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)*

14 Yôv me Yisu hêyô Pita ya melak kapô me hêyê Pita yañavî hêpôm kômbôk vovang be hêk yom.

15 Me Yisu hevalong avî êng bang me kômbôk êng hetak yêni me hiviyô be hepesang be hêv hêndêng loho.

*Yisu hevong avîlanô bêng anông mavî
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)*

16 Hêndêng yathindang me avîlanô iwa ña gôk kambom ivuling loho bêng anông êlêm êyô vo Yisu. Me henang yom be gôk takêng etak ña

8:11 8:11 Luk 13:29 **8:12 8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28

* **8:12 8:12** Avîlanô takatu be Wapômbêng bôk hîtôk loho yôv vo êyô ya lêklinyak bêng kapô bini me henang vo ña Juda.

takêng be ê. Me hevong avîlanô lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

¹⁷ Be ditu plopêt Aisaia ya ambô hik anông hîtôm bôk henang nena,
“Yêni da hepesang aô ning kômbôk mavî
lêk hêv aô ning vovang vê.” *Aisaia 53:4*

*Malêing vo esopa Yisu
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Wakma Yisu hêyê avîlanô bêng anông elawê inda me henang ethak ya ña hîndông nena, “Aô na kasîk bomang viyang vulu.”

¹⁹ Êng me kîdônga ambô balambung te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdônga, long nômbêng atu be hô me tem ya sopa ong.”

²⁰ Me Yisu henang nena, “Avung yatap ining pîk ambuang hîmô me menak ining unak hîmô, metom Anô Ya Nakandung ya long ninjêk mî.”

²¹ Yôv me Yisu ya ña hîndông te henang ethak inda nena, “Anômbêng, notak ya vo ya nandav wakamik yôvêm.”

²² Metom Yisu henang ethak inda nena, “Notak ña dôhônônging bôk ema yôv vo loho da endav ining ñama me nôlêm nosopa ya.”

*Lovak helañô Yisu ya ambô
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Yôv me Yisu hethak yeng me ya ña hîndông ethak yeng hiving be loho ê.

²⁴ Loho mô kasîk bomang lîvông me bôlôtom oyang me ôthîng lêk lovak bêng hêyô. Me ñanam

budum hik be hevong êyô yeng vov metom Yisu me hêkthôm.

²⁵ Me ya na hîndông ê ik yêni ling be enang nena, “Anômbêng, tem aôma! Be ditu nongêv aô livung!”

²⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô ning ôêv iving me yaônâlêk! Bisête be môlô kô?” Êng me hiviyô be hethang lovak lêk nanam budum êng be hêk teneng anông.

²⁷ Êng me loho song kambom be enang nena, “Opalête ti be lovak lêk nanam budum elanô ya ambô be esopa?”

Yisu hêv gôk kambom vê hêk anô lokwany
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Yôv me Yisu hê kasik bomang viyang vulu me hêyô avîlanô Gadala ining pik. Me anô lokwany be thak gôk kambom imô hiving thêi êlêm nang kalang be êpôm yêni hîlôk lonjanlê. Be anô yi êng thak ivuling avîlanô, be ditu thak loho kô endom lonjanlê êng.

²⁹ Ôpyiêng êyê Yisu be elam kaêk lêkwaê nena, “Wapômbêng Nakandung, hêlêm vo nombong ômbête ethak yoô? Wakma atu be Wapômbêng etak me mî denang me hêlêm long iti vo nongêv vovang êndêng yoô mesa?”

³⁰ Me bok bêng anông imô dêim doke be eyang tak imô.

³¹ Me gôk kambom takêng epetenak Yisu nena, “Hovong vo nongêv yoô vê, êng me nongêv yoô nindok bok takdaku.”

³² Me Yisu henang ethak loho nena, “Môlô nu!” Êng me gôk kambom takêng etak anô yi êng me ê îlôk bok takêng kapô me evothong be ethak i mayaliv hîlôk wanda be ê êv yak hîlôk kasîk bomang kapô be ema.

³³ Na takatu be eyangng bok êyê nôm êng me îsôv be ê melak lông. Me enang ethak avîlanô hethak nôm atu be Yisu hevong ethak bok lêk anô yi atu be gôk kambom hivuling thei.

³⁴ Tomêng me avîlanô melak lông êng ik i thô be ê hêndêng Yisu. Loho yê yêni be êkô kambom be epetenak nena, “Notak yoô be nu!”

9

*Yisu hevong anô himuving te mavi
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Yôv me Yisu hethak yeng te be hîvô hê ya long atu be thak hîmô nang Kapenaom.

² Me anô doho iwa anô himuving te hêk ya yêm be êlêm vo yêni. Êng me Yisu hêyê loho ning êv iving be henang ethak anô himuving atu nena, “Yîning wakna, kapôlôm injêk mayaô. Yong kambom sapêng lêk ya hêv vê.”

³ Kîdôngga ambô balambung doho elanô ambô êng me enang ethak i nena, “Ôpiti hevong vo nimbua Wapômbêng ya long mesa?”

⁴ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Bisête be uwa auk kambom iti hêk môlô kapôlônging?”

⁵ Ambô alête vumeng vo ya nang: ‘Lêk ya hêv yong kambom sapêng vê’ mesa ‘Numbiyômba be nombeng’?

⁶ Metom tem yangik thô êndêng môlô vo oy-ala nena Anô Ya Nakandung ya lêklokvang me bêng hêk pîk iti be hîtôm nêngêv kambom vê.” Yôv me henang ethak anô himuvîng atu nena, “Numbiyômba me numbua yong yêm be nu yong melak.”

⁷ Êng me ôpêng hiviyo heva be hê ya melak.

⁸ Me avîlanô êyê nôm êng be esong kambom be êv Wapômbêng ya athêng ling, vômbe nena lêk hêv lêklokvang lêk athêng bêng hêndêng avîlanô pîk.

Yisu helam Matyu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Yisu hê me hêyê anô te be ya athêng nena Matyu be hîmô melak iwa takis. Me henang ethak ôpêng nena, “Nôlêm osopa ya,” êng me hiviyo be hê me hesopa Yisu.

¹⁰ Yisu heyang nôm hiving Matyu hîmô ya melak. Me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom bêng anông êlêm eyang nôm hiving yêni lêk ya ña hîndông.

¹¹ Palisi êyê me enang ik ya ña hîndông ling nena, “Bisête be môlô ning kîdônga heyang nôm hiving ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom vo?”

¹² Yisu helanô ambô êng me henang nena, “Ña lêk kômbôk yom thak ê êyê dokta. Me ña kômbôk mî me thak mî ê amî.

¹³ Bêng be môlô nu me umbua auk ethak ambô tiêng ya ondong:

“ ‘Ya leng hivîng môlôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô môlôngêv da yom êndêng ya.’ *Hosea 6:6*

Vômbê nena ya halêm vo yandam ña takatu be evong kombom kambom. Me mî ya halêm vo yandam ña thêthôp amî.”

Enang ik Yisu ling hethak kombom itip ethak nôm

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Jon ya ña hîndông êlêm êyô vo Yisu meenang ik yêni ling nena, “Yoô lêk Palisi thak atip ethak nôm vo leñing êv Wapômbêng, metom yong ña hîndông mî thak evong bêng amî vo?”

¹⁵ Me Yisu henang nena, “Wakma anô te hiwa avî lêkmuk, êng me ya ña môlô tem injang nôm lêk leñing mavî me tem mî hîtôm leñing malêing amî. Metom wakma atu be iwa yêni vê hêk loho, êng me loho tem itip ethak nôm.”

¹⁶ “Anô te mî hîtôm nimbua thôp lêkmuk bôte be nindi thôp bôo ya ambuang thing ethak amî. Hevong bêng me thôp lêkmuk tem nîmô thôp bôo bô êng kê. Êng me tem nitip bêng.

¹⁷ Me anô te mî thak hêkê waing lêkmuk hîlôk boksipsip ya kôpik bôo amî. Hevong bêng me waing lêkmuk tem nimbuling bok kôpik bôo atu be nipupkê be waing engathô ni. Bêng be ditu thak êkê waing lêkmuk hîlôk bok kôpik lêkmuk atu be belap vo ninding mavî me mî hîtôm nipupkê amî lêk waing mî hîtôm nenngathô ni amî.”

*Avena hema lêk avî kômbôk
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Yisu henang ambô denang me anômbêng te hêlêm be heya vabudum thîvô hîmô yêni va me henang nena, “Yîning avena lêk hema, metom nôlêm otak bahem êyônjêk yêni me tem nimbiyô ethak lonjbô.”

¹⁹ Me Yisu hiviyô be hê hiving yêni me ya ɲa hîndông ê hiving.

²⁰ Loho veng be ê denang me avî lêk kômbôk te heveng yam êlêm bidong Yisu dôm me hêthôm ya kwêv dang. Avî êng bôk hiwa kômbôk lêkma helom hêk wak nômbêng iti hîtôm sondakbêng lauming be lahavôyi.

²¹ Me avî êng ya auk nena, “Ya thôm ya kwêv yom me tem ya mavî.”

²² Me Yisu hik i lîlîng be hêyê avî êng me henang nena, “Yîning avena, kapôlôm injêk mayaô. Yong hôêv iving hevong be lêk huvutak mavî.” Me ketheng oyang me avî êng hivutak mavî.

²³ Yôvêm me Yisu hê hêyô anômbêng atu ya melak. Me hêyê avîlanô iyuv kotong be eleng be evong pôk bêng anông

²⁴ me henang nena, “Môlô vê! Avena ti hêkthôm yom me mî hema amî.” Êng me loho malîk ethak yêni.

²⁵ Metom hêv avîlanô vê me hivutak êyô melak kapô me hevalong avena êng bang me hiviyô heva.

²⁶ Be ditu kôkôthing hethak nôm êng hevothong heveng long êng sapêng.

Anô mandaluk pusip lokwanyî lêk anô ambôlêk putup te

²⁷ Me Yisu hetak long êng me heveng be hê me anô mandaluk pusip yî esopa yêni be elam nena, “Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!”

²⁸ Yisu hêyô melak kapô te be hê me anô yi atu ê hêndêng yêni. Me henang ik thêi ling nena, “Mamu ôêv iving nena hîtôm yambong be mamu umbutak mavî mesa mî?”

Me thêi nang nena, “Bôvê, Anômbêng. Yêi êv iving.”

²⁹ Êng me yêni hetak bang hêyô hêk thêi malenjingdaluk me henang nena, “Tem nimbutak bêng vômbe nena mamu ôêv iving ya.”

³⁰ Êng me malenjingdaluk hipuak. Me Yisu hêv ambô lêklokvang hêndêng thêi nena, “Dô mamu nang ethak anô te thak nôm itiêng andô.”

³¹ Metom thêi ê me enang nôm atu be Yisu hevong ethak thêi bêng heveng long êng sapêng.

³² Anô yi êng etak Yisu be ê denang me avîlanô iwa anô ambôlêk putup te be gôk kambom bôk hivuling yêni be êlêm êyô vo Yisu.

³³ Me hêv gôk kambom êng vê be ôpêng henang ambô. Be dîtû avîlanô esong kambom me lenjing mavî be enang nena, “Sêmbôk me mî thak nômate bêng hivutak Israel amî.”

³⁴ Metom Palisi enang nena, “Gôk kambom ining anômbêng hêv lêklokvang hêndêng ôpêng, be dîtû hîtôm nêngêv gôk kambom sapêng vê injêk avîlanô.”

Nôm bêng anông metom ña ku nayi yom

³⁵ Me Yisu heveng melak lông lêk long yaônena sapêng be hivutak êyô ining melak yeng be hîndông avîlanô lêk henang Ambô Mavî hethak Wapômbêng ya lêklinyak bêng. Me hepesang avîlanô ning malêing sapêng lêk hêv ining kômbôk lomalama sapêng vê.

³⁶ Yisu hêyê avîlanô nômbêng atu be lahiki hethak loho, vômbê nena loho ning auk hîmô mayaliv be anô te mî hîmô vo nêngêv loho livung hîtôm boksipsip ining alang amî.

³⁷ Yôv me henang ethak ya ña hîndông nena, “Nôm bêng anông lêk hîyôk be hîmô kukapô, metom ña ku me nayi yom.

³⁸ Be ditu oteng mek êndêng kukapô alang vo nêngêv ña ku doho bini vo ithup nôm.”

10

Aposol ining athêng

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Yisu helam ya ña hîndông lauming be lahavôyi hêlêm êndêng yêni. Me hêv lêklokwang hêndêng loho vo êngêv gôk lêlêik vê injêk avîlanô me embong avîlanô kômbôk lêk malêing lomalama imbutak mavî.

² Diti me aposol lauming be lahavôyi takatu ining athêng. Anô mung me Saimon, ya athêng yang nena Pita, yêni yang molok me Endulu me Jems loyang Jon, thêi me Sebedi namalô luvi;

³ me Pilip lo Batolomiu me Tomas lo Matyu anô sêmbôk be hiwa takis me Jems Alpius nakandung lo Tadius

⁴ Saimon atu be elam nena anô Selot te*, me Judas Iskaliot, ôpatu yôv ketem netak Yisu îndôk ñakyo bahenjing.

*Yisu hêv aposol be ê
(Mak 6:7-11; Luk 9:1-5)*

⁵ Yisu hêv anô lauming be lahavôyi be ê me henang nena, “Dô môlô nu ña Samalia lêk ña long bôyang ining long andô.

⁶ Me môlô nu êndêng Islael ining boksipsip takatu be eveng mayaliv.

⁷ Môlô nu luvuluvu be onang bêng êndêng avîlanô nena, ‘Wapômbêng ya lêklinyak bêng lêk bidong.’

⁸ Me ombong avîlanô lêk kômbôk mavî me unjik ña ema ling me ombong ña kômbôk lepla imbutak mavî me ôngêv gôk kambom vê injêk avîlanô. Athêng bêng êng me mî môlô êv vuli amî me ya hêv oyang hêndêng môlô. Be ditu môlômbong ku takêng oyang bêng yom me dô umbua vuli ethak andô.

⁹⁻¹⁰ “Môlô ô hîtôm ña ku be mavî vo avîlanô eyanging môlô me dô umbua nômate andô. Be ditu dô ombek vak mena umbua valuseleng mena umbua kwêv yi mena venjñkapô bokgôp mena kwanding andô.

* **10:4 10:4** Selot me ña takatu be êndô Lom eyanging loho Islael.
10:6 10:6 Jer 50:6 **10:7 10:7** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11
10:9-10 10:9-10 Luk 10:4,7; 1Ko 9:14

¹¹ Me môlô yô melak lônġ lêk long alêla takatu, êng me othalo anô kombom mavî te me môlô mô imbing inda endebe otak long êng be môlô nu bôyang.

¹² Wakma môlôvong vo ômbô thak melak êng me ôngêv mek mavî êndêng ôpêng lêk ya avîlanô.

¹³ Avîlanô melak êng lejing mavî be iwa môlô thô, êng me môlô ning mek mavî êng tem nîmô imbing loho. Metom mî lejing mavî be iwa môlô thô amî, êng me umbua mek mavî êng vê injêk loho bunu.

¹⁴ Me long takatu be avîlanô mî iwa môlô thô amî lêk êndô endanô môlô ning ambô, êng me wakma otak long êng me unġik pîk lim-balôm takatu be hîmô vemimkapô vê îndôk loho malejing me môlô nu.

¹⁵ Ya hanang avanông ethak môlô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelalîng, êng me avîlanô long atu be mî iwa môlô thô amî, loho ning malêing tem nîmbô ethak vo avîlanô kambom nang Sodom lo Gomola ning malêing.

*Malêing lomaloma tem nêlêm
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ “Ondanô! Ya hêv môlô be ô hîtôm boksipsip îmô avung yatap lîvông. Be ditu môlô yanging am katô hîtôm bôyîv thak evong lêk ômô mavî me osopa menak bôbô ining kombom be dô ombong kambom andô.

¹⁷ Me môlô yanging am vo avîlanô! Loho tem embalong môlô be etak îndôk ining ña bêngbêng bahening lêk tem embali môlô îndôk ining melak yeng.

¹⁸ Tem endom môlô bini êndêng king lêk gak-mang bêngbêng, vômbe nena môlô sopa ya. Hethak lonjanlê êng me tem onang yîning Ambô Mavi bêng êndêng loho lêk ña long bôyang imbing.

¹⁹ Metom wakma evalong môlô be etak îlôk ñakyo bahening me dô lemim ingik am nena tem onang ambô alê mena tem onang bisê andô. Vômbe nena hêndêng wakma êng me Wapômbêng tem nêngêv ambô êndêng môlô be onang.

²⁰ Me ambô te tem mî nêlêm nang môlô da ning auk amî, metom môlô ning Kamik ya Lovak Matheng tem nêngêv ambô atu be tem onang êndêng môlô.

²¹ “Me anô loyang yi tem yang enang yang bêng vo ingik vônô. Me lami tem embong bêng êndêng ining nali. Me nali tem ende dôming lîlîng êndêng lami lo talôvi be enang vo ingik loho vônô.

²² Avîlanô sapêng tem kapôlônging êndô môlô vômbe nena môlô me yîning avîlanô. Metom ña takatu be eva lêklokwang hele be hêyô yandang, êng me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

²³ Me wakma avîlanô melak lông te êv vovang hêndêng môlô, êng me môlô sôv bunu melak lông yang. Ya hanang avanông ethak môlô nena tem

môlômbong ku êng embeng Israêl denang me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

²⁴ “Sêik kapua mî îmo viling vo ining kîdônga amî. Me ña ku mî îmo viling vo ining avaka amî.

²⁵ Avîlanô thak elam melak alang nena, ‘Belsebul,’ bêng be tem embong bêng ethak yêni ya avîlanô bêng yom. Sêik kapua iwa ining kîdônga ning malêing, êng me mavî. Me ña ku iwa ining avaka ya malêing, êng me mavî yom.

Môlô kô Wapômbêng yom

(Luk 12:2-7)

²⁶ “Be ditu dô môlô kô ña takatu be evong kombom kambom takêng andô. Nôm takatu be hivunji hêk long kapô tem nimbutak yêing. Me ambô takatu be hivunji hêk kapô tem avîlanô sapêng eyala.

²⁷ Bêng be ambô takatu be ya hanang ethak môlô hêndêng bîlîvông, êng me onang êndêng lêkwak. Me ambô takatu be ya hanang thîkôthîk hîlôk môlô lîndong, êng me othak omba melak vov be ondam bêng vo avîlanô endanô.

²⁸ Dô ôkô avîlanô andô. Loho hîtôm ingik lemvim kôpik yom vônô, metom dôhólômim me loho mî hîtôm ingik vônô amî. Be ditu môlô kô Wapômbêng yom! Yêni yom hîtôm nimbuling avîlanô leñving kôpik lêk dôhólônging îndôk long atu be amela hethang îmo.

²⁹ “Menak yaônena me thak avîlanô êv vuli hethak valuseleng kalalang tom. Metom môlô

ning Kamik thak heyala menak yaônena takatu be te hema.

³⁰ Wapômbêng heyala môlô bêng yom be bôk hiwa môlô lumim kwandôk ngaung sapêng thô yôv.

³¹ Be ditu môlô me bêng hîvô hethak vo menak be dô môlô kô andô.

*Dô môlô moma ethak Yisu andô
(Luk 12:8-9)*

³² “Bêng be opalê atu be henang ethak avîlanô nena yêni me yîning, tem ya nang emba Wakamik atu be hîmô melak leng mandaluk nena, ‘Ôpêng me yîning.’

³³ Metom ôpatu be henang ethak avîlanô nena hîthông ya paling, tem ya nang ethak Wakamik atu be hîmô melak leng nena, ‘Ya hathông ôpêng paling’ bêng yom.

*Yisu hevong be avîlanô evak i kê
(Luk 12:49-53; 14:26-27)*

³⁴ “Dô môlô song nena ya halêm pîk vo yambong môlô lemim mavî lêk lemim tom andô! Mî ya halêm vo yambong ku êng amî metom ya hauwa ambîng vovak be ya halêm.

³⁵ Ya halêm vo
“ ‘namalô ende dôm lîlîng êndêng lambô me nalavî ende dôm lîlîng êndêng talêmbô me namalô yanavî ende dôm lîlîng êndêng yanavî.

³⁶ Anô te da ya lêkma anông tem nimbutak ya nakyô.’ *Maika 7:6*

³⁷ “Me opalê atu be la hiving lambô lo talêmbô bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm

nîmô imbing ya amî. Me opalê atu be la hiving namalô lo nalavî bêng anông hîvô hethak vo ya, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

³⁸ Me opalê atu be mî hiwa ya alovalasing be hesopa ya amî, ôpêng mî hîtôm nîmô imbing ya amî.

³⁹ Opalê atu be hevong vo nembalong ya lêkmala long, êng me ya lêkmala tem nêngêv yak. Me opalê atu be hetak ya lêkmala vo hesopa ya, ôpêng tem nembalong ya lêkmala long.

⁴⁰ “Me ôpatu be hiwa mîlô thô, êng me hiwa ya thô hiving. Me ôpatu be hiwa ya thô, êng me hiwa ôpatu be hêv ya be ya halêm thô hiving.

⁴¹ Me ôpatu be hêyê plopet te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak plopet êng hiwa. Me ôpatu be hêyê anô thêthôp te be hiwa thô, êng me tem nimbua vuli mavî îtôm thak anô thêthôp êng hiwa.

⁴² Me ôpatu be hêyê anô athêng mî te atu be hesopa ya hîtôm yîning anô ya handông te be hêv nôma yaôna te hîtôm ñanam thilimbung keyek te hêndêng ôpêng, êng me ya hanang avanông bing ethak mîlô nena ôpêng tem nimbua ya vuli mavî.”

11

¹ Yisu hêv ambô hêndêng ya ña hîndông laum-ing be lahavôyi yôv me hetak long êng me hê henang mêtê lêk hîndông avîlanô heveng melak lôn takatu be hîmô Galîlî.

*Yisu henang ambô hethak Jon Anô Hithik
Avîlanô
(Luk 7:18-35)*

² Jon hîmô kalaondong me helanô ambô hethak ku takatu be Mesaya hevong. Êng me hêv ya na hîndông doho be ê hêndêng yêni

³ vo enang ingik yêni ling nena, “Ong Mesaya atu be Wapômbêng bôk hevak ambô vo nêngêv êlêm mesa yoô yambing anô yanda?”

⁴ Êng me Yisu henang viyang nena, “Môlômbunu me onang êndêng Jon ethak nôm takatu be lêk olanô lo ôyê.

⁵ Na malênjng pusip êyê tak, me na venjng kambom eveng, me na kômbôk lepla ivutak mavî, me na lîndong putup elanô ambô, me na ema iviyô hethak lonbô, me avîlanô siv elanô Wapômbêng ya Ambô Mavî.

⁶ Me mavî vo na takatu be êv iving ya me mî kapôlônjng yi amî.”

⁷ Jon ya na hîndông îvôê denang me Yisu henang ambô hethak Jon hêndêng avîlanô nena, “Bôk be môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Môlô ô vo ôyê lovak hiyuv beselak mesa? Mî anông.

⁸ Me môlô ô vo ôyê ômbête? Betha ô vo ôyê anô te hik kwêv kêkêlô lomaloma mesa? Mî. Na takatu be ik kwêv kêkêlô me thak îmô king ining melak yom.

⁹ Môlô ô long thiliv vo ôyê ômbête? Plopet te mesa? Avanông! Metom ya hanang ethak môlô nena Jon me bêng vo plopet sapêng.

¹⁰ Bôk ekavu hethak ôpêng hêk kapua matheng nena,

“ ‘Nondanjô. Tem yangêv yîning anô ku te vo nenang yîning ambô bêng imung vo ong me tem nepesang lonjanlê vo ong.’ *Malakai 3:1*

¹¹ “Ya hanang avanông bing ethak môlô nena Jon me bêng vo avîlanô pîk sapêng. Metom ôpatu be yaônâlêk hêk melak leng ya lêklinyak bêng, ôpêng me bêng vo Jon.

¹² Me hêndêng wakma Jon hivutak hele be hêyô lêk me ña kambom thak evong vovak be êv malêing hêndêng melak leng ya lêklinyak bêng be evong vo imbua.

¹³ “Me plopet sapêng lêk kapua balambung bôk enang Wapômbêng ya ambô bêng hêlêm hele be hêyô wakma Jon hivutak.

¹⁴ Me môlô lemim iving vo ondanô plopet ining ambô, yôv be ondanô! Kapua matheng henang nena Elaija tem nêlêm. Elaija êng me Jon yom.

¹⁵ Bêng be môlô ña lêk linjong me ondanô ambô ti katôyang!

¹⁶ “Tem ya nang ambô dôhông alê ethak avîlanô bôlông tiêng? Loho me hîtôm sêiknena takatu be îmông long ethak tom hîlôk me elam hê vo sêiknena vi nena,

¹⁷ “ ‘Yoômbi yeng beleng vo môlôngdông yeng metom môlông mî olo yeng amî.
Me yoông leng athêng malêng vo môlôngdeng metom mî môlông leng amî.’

18 “Bêng yom me Jon hêlêm me mî thak ninjang nôm bêng anông lêk ninum waing amî. Me avîlanô îpôlik ethak yêni be enang nena gôk kambom hîmô hiving yêni.

19 Metom Anô Ya Nakandung hêlêm me heyang nôm lêk hinum waing. Me avîlanô îpôlik be enang nena, ‘Ôngô! Ôpiti êng me thak heyang nôm lêk hinum waing bêng anông. Yêni me ña iwa takis lêk ña evong kombom kambom ining anô môlô.’ Metom ôpatu be hiwa Wapômbêng ya auk thêthôp me ya ku tem ningik thô nena auk êng me thêthôp anông.”

*Avîlanô liɳdong kôtông
(Luk 10:13-15)*

20 Yisu bôk hevong nôm thamtham bêng anông yôv hîmô melak lông doho, metom avîlanô takêng mî ele kapôlônging lîlîng amî. Be ditu Yisu hethang loho be henang nena,

21 “Alitaknena, môlô avîlanô Kolasin lo Bet-saida! Bôk môlô yê nôm thamtham loma-loma. Metom betha bôk yambong nôm thamtham takêng îmô Taia lo Saidon livông, êng me tem bôk ende kapôlônging lîlîng yôv be iyum thôp lejing malêing lêk ethav amela kambôk ethak luɳjkwandôk vo ningik thô nena lejing malêing ethak ining kambom taksêmbôk be evong.

22 Ondaɳô! Ya hanang avanông bing ethak môlô nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelalîlîng, êng me môlô ning malêing me tem

bêng anông be nîmbô thak vo avîlanô Taia lo Saidon ining!

²³ “Me môlô avîlanô Kapenaom, tem êngêv môlô ning athêng ling ethak leng mesa? Mî anông. Tem môlô nu ɲa ema ining long! Bôk môlô yê nôm thamtham lomaloma takatu be ya havong îmo môlô lîvông. Me betha bôk yambong bêng îmo Sodom lîvông, êng me tem etak ining kambom takêng me Sodom tem nîmô denang endebe nêyô lêk.

²⁴ Ondaɲô! Ya hanang avanông bing nena waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelalîng, êng me môlô ning malêng me tem bêng anông be nîmbô ethak vo avîlanô Sodom ining!”

*Yisu tem nêngêv lovak êndêng aô
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Yôv me Yisu henang nena, “Wakamik, Ong me pîk lo leng ya alang! Lêk huvung yong auk hethak ɲa auk bêng me huik thô hethak ɲa takatu be îtôm sêiknena. Be ditu ya hêv yong athêng ling!

²⁶ Wakamik, avanông ong da hosopa yong lem hiving be ditu hovong bêng.

²⁷ “Wakamik bôk hêv nômkama sapêng êndêng ya yôv be anô te mî heyala Namalô amî. Mî, Wakamik yom. Me anô te mî heyala Wakamik katô amî. Mî, Nalum lêk ɲa takatu be Namalô la hiving ningik thô êndêng loho yom.

28 “Me môlô ña takatu be ovong ku lêk vovang be uwa malêing bêng, ôlêm êndêng ya me tem yangêv lovak êndêng môlô.

29 Môlô umbua auk injêk ya vo ondovak yîning ambô, hîtôm môlô uwa aseleng atu be thak etak îlôk bokmanꦏao lôk vo êvôv nômkama. Môlô umbua auk injêk ya, vômbe nena thak ya havong kombom mayaô hêndêng avîlanô be ya hataving ya da. Vo nômkama dô hêv malêing êndêng môlô andô vo tem umbua lêkmala

30 vômbe nena yîning aseleng atu be ya hêv me vumeng vo umbua. Me vak atu be ya hêv vo ômbô me mî malêing amî.”

12

Yisu me Sabat ya Alang (Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Hêndêng Sabat te me Yisu lêk ya ña hîndông ê eveng kukapô te. Me ya ña hîndông ema vo leñing be iwa wit doho heveng kukapô êng be eyang.

2 Metom Palisi doho êyê me enang nena, “Nôngô! Yong ña hîndông evong kombom iti me mî thêthôp vo embong êndêng Sabat amî!”

3 Me Yisu henang loho ning ambô viyang nena, “Betha bôk mî môlô sam ambô hethak Devit lêk ya ña môlô ema vo leñing be evong bêng yom mesa mî?

4 Yêni hivutak êyô Wapômbêng ya melak sel kapô be hiwa polom atu be mî hîtôm ña paling

injang amî be yêni lêk ya na môleô eyang. Polom êng me na îmbôk da yom ining vo injang.

⁵ Yôv be lemim êngêv balambung yang imbing. Hêndêng Sabat sapêng me na îmbôk da thak evong ku hîmô melak Matheng kapô. Be ditu loho thak ivuling balambung bô êng be evong ku hêndêng Sabat, metom loho mî evong kambom amî. Be bôk môleô osam ambô êng hêk balambung mesa mî?

⁶ Metom ya hanang ethak môleô nena nômate hîmô long iti me bêng vo melak matheng.

⁷ Hêk kapua matheng me Wapômbêng henang nena,

“ ‘Ya leng hiving môleôngêv kapôlômim êndêng avîlanô me ya handô môleôngêv da yom êndêng ya.’

“Me betha bôk oyala ambô êng ya ondong ma, êng me mî hîtôm onang nena na takatu be kambom mî tem imbua kambom ya vuli amî.

⁸ Ya hanang bênjiti êng vômbe nena Anô Ya Nakandung me Sabat ya Alang.”

*Yisu hevong anô bang hema te mavî
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Yôv me Yisu hetak kukapô êng me hivutak êyô avîlanô long êng ining melak yeng kapô.

¹⁰ Me anô te hîmô long êng be bang bôk hema yôv. Me na Palisi doho ethalo lonjanlê vo enang Yisu bêng, be ditu enang ik yêni ling nena, “Thêthôp vo aômbong na lêk kômbôk mavî êndêng Sabat mesa mî?”

¹¹ Me Yisu henang nena, “Anô te ya boksipsip

hêv yak hîlôk lovang hêndêng Sabat me ôpêng teni vo nendandi boksipsip êng imbutak yêing mesa mî?

¹² Anô me bêng vo boksipsip, be ditu kapua bal-ambung henang nena aômbong anô mavî êndêng Sabat.”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak ôpêng nena, “Noto bahem.” Me heto bang vi kambom atu, êng me lêk hivutak mavî hethak lonbô hîtôm bang vi mavî.

¹⁴ Êng me Palisi iviyô be ê ethak tom me ekak ambô vo ethalo lonjanlê te vo ingik Yisu vônô.

Wapômbêng ya anô ku

¹⁵ Metom Yisu heyala nôm êng, be ditu hetak long êng be hê. Êng me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning kômbôk lomaloma sapêng mavî.

¹⁶ Me Yisu henang lêklokvang ethak loho nena, “Dô onang ya bêng ethak anô te andô.”

¹⁷ Yisu henang bêng vo ningik anông hîtôm plopet Aisaia bôk henang nena,

¹⁸ “Ondanô. Ôpiti me yîning anô ku atu be bôk ya hatôk yêni yôv.

Ôpatu be ya leng hiving yêni bêng anông me ya kapôlông mavî hethak inda.

Be tem yangêv yîning Lovak Matheng vo nîmô imbing inda

vo nenang kombom thêthôp bêng êndêng avîlanô pîk sapêng.

¹⁹ Me mî hîtôm la maning mayaliv mena nendam kaêk lêkwaê amî.

Me yêni mî hîtôm nenang ambô lêkwaê be avîlanô eveng lonḡdanlê endanô amî.

²⁰ Me tem mî hîtôm nekav beselak atu be hipu hêk li amî

lêk mî hîtôm nîmbî amelandang atu be hevong ema ni amî.

Me tem nembong mavî yom endebe netak kambom sapêng îmô ku mavî vimbing êm.

²¹ Me avîlanô pîk sapêng tem êngêv imbing yêni be etak maleḡjing vo nêḡgêv loho livung.”

Aisaia 42:1-4

Yisu lo Belsebul

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Hêḡḡeng wakma êḡ me anô doho iwa anô te be gôk kambom hîmô hiving inda be êlêm êyô vo Yisu. Gôk kambom êḡ hevong be ôpêḡ mandaluk pusip me ambôlêk putup. Me Yisu hevong be ôpêḡ mandaluk hipuak be hêyê tak me ambôlêk heyakê be henang ambô.

²³ Me avîlanô sapêḡ esong kambom be enang nena, “Betha diti me Mesaya, Devit Lim Lêkmuk mesa?”

²⁴ Metom Palisi elanô ambô êḡ be enang nena, “Belsebul, gôk kambom ining anômbêḡ hêv lêklokvang hêḡḡeng yêni. Be ditu hîtôm nêḡgêv gôk kambom sapêḡ vê injêk avîlanô.”

²⁵ Yisu heyala loho ning auk be henang nena, “Melak lônḡ bêḡ te da ya avîlanô evak i kê hê ondong yi be evong vovak, êḡ me melak lônḡ bêḡ êḡ tem nêḡgêv yak. Me melak kapô te da hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êḡ me tem mî nembu lêklokvang amî. Bêḡ yom

me ondong te hevak i kê hê ondong yi be evong vovak, êng me tem mî nemba lêklokvang amî.

²⁶ Me Sakdang da hêv Sakdang vê hêk ya melak, êng me hîtôm hevak i kê hê ondong yi. Bêng be ya lêkliňyak bêng tem nemba lêklokvang bisête? Mî anông.

²⁷ Môlô nang nena Belsebul hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê. Metom môlô ning avîlanô thak evong ku êng hiving! Be ditu opalête hêv lêklokvang hêndêng loho be evong ku mavî takêng? Belsebul mesa opalê? Ôňgô! Môlô da ning avîlanô ik thô nena môlô nang ambô yôhîng.

²⁸ Metom Wapômbêng ya Lovak Matheng hêv lêklokvang hêndêng ya be ya hêv gôk kambom vê hêk avîlanô. Be ditu oyala nena Wapômbêng ya lêkliňyak bêng lêk hîmô môlô livông yôv.

²⁹ “Ondaňô ambô yang imbing. Anô te hîtôm nimbutak êyô anô lêklokvang te ya melak kapô be nimbua ya nômkama vanî mesa? Mî anông! Ôpêng embalong anô lêklokvang êng be nekak lêku êm, êng me yêni hîtôm nimbua ya nômkama vanî.

³⁰ “Ôpatu be mî la hiving ya amî, ôpêng me yîňîng ñakyo. Me ôpatu be mî hêv ya livung vo nithup avîlanô ethak tom amî, êng me hindining loho be ê mayaliv.

³¹ “Bêng be ya hanang ethak môlô nena Wapômbêng tem nêngêv avîlanô ning kambom sapêng lêk ambôma takatu be enang hethak

Wapômbêng vê. Metom anô te hêyê Lovak Matheng ya ku be henang ambôma nena, 'Diti me Sakdang ya ku,' êng me Wapômbêng mî hîtôm nêngêv kambom êng vê injêk ôpêng amî me mî anông.

³² Me anô te henang ambô kambom hethak Anô Ya Nakandung, êng me Wapômbêng tem nêngêv ôpêng ya kambom vê. Metom anô te henang ambô kambom hethak Lovak Matheng, êng me Wapômbêng tem mî nêngêv ôpêng ya kambom êng vê amî me tem ninjêk bêng thêthô.

*Wapômbêng tem nîttîning môlô ning ambô
(Luk 6:43-45)*

³³ "Alokwang mavî me tem ningik anông mavî. Me alokwang kambom me tem ningik anông kambom bêng yom. Be ditu thak anô yê ya anông me eyala nena alokwang mavî mena alokwang kambom ma.

³⁴ Môlô me bôyîv kambom nali be kapôlômim hêyô thing hethak nôm kambom lomaloma atu be hivutak viemim. Be ditu mî onang ambô mavî amî!

³⁵ Nâ mavî me ining auk mavî lomaloma bêng anông hîmô kapôlônging be thak enang ambô mavî yom hele viejing. Me nâ kambom me loho ning auk kambom lomaloma bêng anông hîmô kapôlônging, be ditu thak enang ambô kambom yom hele viejing.

³⁶ "Ondañô! Ya hanang ethak môlô nena hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk

lelaliling me anô tomtom tem enang ining kambom takatu be bôk enang ethak avîlanô vi lêk ivuling loho bêng.

³⁷ Hethak môlô da ning ambô yom me tem Wapômbêng enang ethak môlô nena môlô ña mavî mena môlô ña kambom ma.”

*Palisi leñing iving injê lavuning te
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)*

³⁸ Êng me Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho enang ethak Yisu nena, “Kîdônga, yoô leñing iving nombong nôl thamtham te îtôm lavuning vo ningik thô nena hôlêm nang Wapômbêng.”

³⁹⁻⁴⁰ Êng me Yisu henang nena, “Môlô avîlanô bôlô tiêng me avîlanô kambom anông be thak mî osopa Wapômbêng amî. Be ditu lemim iving yambong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Wak lô me Plopet Jona heva alim ñanam te la kapô. Me wak lô bêng yom me tem Anô Ya Nakandung ninjêk pîk kapô.

⁴¹ Hêndêng waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lelaliling me avîlanô Ninive tem enang môlô ning kambom bêng, vômbe nena avîlanô Ninive elanô Jona ya ambô be ele kapôlônjing liling. Ondañô! Anô te hîmô long iti môlô lîvông me yêni bêng hîvô hethak vo Jona.

⁴² Me sêmbôk be Siba ning avî king hêlêm nang pik ya dang vo helanô Solomon ya auk mavî. Metom anô te lêk hîmô long iti môlô lîvông me yêni

12:38 12:38 Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39-40 12:39-40**
 Mat 16:4; Mak 8:12; Jna 1:17 **12:41 12:41** Jna 3:5 **12:42 12:42**
 1King 10:1-10

bêng hîvô hethak vo Solomon be môlôndô ondanô ya ambô. Bêng be waklavông Wapômbêng îthô avîlanô pîk lèlalîlîng hêyô me Siba ning avî king êng tem nenang môlô ning kambom thak mî olanô ambô amî bêng.”

Gôk kambom hîvô hêlêm lonbô

(Luk 11:24-26)

⁴³ “Wakma gôk lêlêik hetak anô te me hê heveng long thiliv vo nethalo long mavî te vo nimbua lovak îmô. Metom mî hêpôm long te amî,

⁴⁴ êng me tem nenang nena, ‘Yandena melak sêmbôk atu ethak lonbô.’ Me hêyô be hêyê nena melak êng lêk hîmô oyang me epesang be lêk hivutak mambung anông.

⁴⁵ Êng me teni vo nethalo gôk bahevi be la-havôyi takatu be ining lêklokvang bêng anông hîvô hethak vo yêni ya be nimbua loho imbing vo imbutak êyô melak êng kapô ethak lonbô. Êng me ôpêng tem nîmô kambom anông vo bôlôyang sêmbôk. Bêng be môlô avîlanô kambom bôlô tiêng tem ôpôm malêing êng imbing.”

Yisu talêmbô lo viyanj

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yisu henang ambô hiving avîlanô denang me talêmbô lo viyanj lejing iving enang ambô imbing yêni, be ditu loho lêm eleva melak vi yêing.

⁴⁷ Me anô te hê henang ethak Yisu nena, “Lem-tambô lêk aviyami eva yêing be loho lejing iving enang ambô imbing ong.”

⁴⁸ Me Yisu henang hêndêng ôpêng nena, “Opalê me yîning wakatik lêk aiyang loho?”

⁴⁹⁻⁵⁰ Me hîmbî bang hêndêng ya ña hîndông me henang nena, “Avîlanô takatu be esopa Wakamik atu be hîmô melak leng ya la hiving yom, ditu yîning katik lêk aiyang me livô loho. Be ditu môlô takiti me yîning katik lêk aiyang loho.”

13

*Ambô dôhô hethak anô te hekaliv yañvêk
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Wak êng yom me Yisu hetak melak atu be hê hêyô kasîk bomang ya dang me hîlôk hîmô.

² Me avîlanô bêng anông ekalambu yêni thing, be ditu hethak yeng te be hîmô me avîlanô eva liṇdang hivup ethak.

³ Me hîndông avîlanô hethak ambô dôhô bêng anông. Be henang nena, “Ondaṇô. Anô te hê me hekaliv ya yañvêk hîlôk ya kukapô.

⁴ Hekaliv yañvêk takêng me doho hîlôk lonḍaṇlê be menak êpôm be eyang.

⁵ Me doho hîlôk pîk lêk valu be ditu hivutak ketheng, vômbe nena pîk doke yom.

⁶ Me wakma wak hîmbî hêyô hêk me hekapôk, vômbe nena ya galôk bidong be hêyô hîmô viling oyang.

⁷ Me vi hîlôk yak lêklilu kapô be yak êng hilumbak hêyô yañvêk takêng vov.

⁸ Metom vi hîlôk pîk mavî be hik anông hîtôm 100 me doho 60 me doho 30.

⁹ Be ditu môle ña lêk lindong me ondanô ambô ti katôyang!"

Yisu henang ambô dôhô yom.

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Yisu ya ña hîndông êyô vo yêni me enang ik yêni ling nena, "Hevong bisê be thak honang ambô dôhô yom hêndêng avîlanô?"

¹¹ Me Yisu henang viyang nena, "Wapômbêng lêk hik ya auk long kapô thô hethak ya lêklinyak bêng hêndêng môle. Me mî hik thô hêndêng loho amî.

¹² Bêng be anô te heyala auk long kapô êng me tem Wapômbêng êngêv auk bêng anông êyômô imbing. Metom anô te mî heyala auk long kapô êng amî me tem nêngêv ya auk takatu be hîmô hiving inda vê.

¹³ Hethak ondong êng yom me ya hanang ambô dôhô hêndêng loho, vômbe nena "Loho yê, metom mî êyê katô amî.

Loholanô, metom mî elanô katô be eyala ya ondong amî.

¹⁴⁻¹⁵ Avanông bing, plopet Aisaia bôk henang me lêk hik anông hivutak loho nena,

" 'Avîlanô ning auk bôk thekthek
be îmbî i lindong thing
me ivuliv i malenjing thing.

Wak nômbêng iti me tem endanô ambô,
metom mî hîtôm eyala ya ondong amî.

Me wak nômbêng iti me tem injê lômbôlông,
metom mî hîtôm êpôm ya ondong amî.

Tem injê ethak malenjing
lêk endanô indôk i lindong
me imbua injêk ining auk

be ende i lîlîng vo yambong loho imbutak mavî.'

Aisaia 6:9-10

¹⁶ Metom mavî vo môlô malenjing, vombê nena
êyê tak. Me mavî vo môlô lindonjing, vombê nena
elanô ambô.

¹⁷ Ondanô! Ya hanang avanông ethak môlô.
Sêmbôk me plopet lêk na thêthôp bêng anông
lenjing hiki vo injê nômi iti be lêk môlô yê, metom
mî êyê amî. Me lenjinhiki vo endanô ambô takiti
be lêk môlô lanô, metom mî elanô amî."

*Ambô dôhô ekaliv yanvêk ya ondong
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

¹⁸ "Ondanô tem ya nang ambô dôhô atu be
hethak ekaliv yanvêk hîlôk kukapô ya ondong
bêng êndêng môlô.

¹⁹ Anô te helanô ambô hethak Wapômbêng ya
lêklinyak bêng metom mî heyala ya ondong amî,
ôpêng me hîtôm yanvêk atu be hêv yak hîlôk
lonjanlê. Yôv me Sakdang thak hêyô be hiwa
yanvêk atu be Wapômbêng hevatho hîlôk yêni
kapô vê.

²⁰ "Me ôpatu be helanô ambô êng be hêv iving
bôlôtom lêk la mavî, ôpêng me hîtôm yanvêk atu
be hêv yak hîlôk pik lêk valu,

²¹ metom Wapômbêng ya ambô mî hik galôk
hîlôk yêni kapô amî be ditu wakma malêing
lêk vovang bêng hêyô be hêpôm yêni hethak

Wapômbêng ya ambô, êng me hetak ya hêv iving ketheng oyang.

²² “Anô te helaŋô Wapômbêng ya ambô metom lahiki bêng anông hethak ya lêkmala pîk iti lêk nômkama lomalomala lêk valuseleng evatek yêni, be auk takêng hithivung Wapômbêng ya ambô be ôpêng mî hik anông amî. Yêni me hîtôm yaŋvêk atu be hîlôk yak lêklilu kapô.

²³ “Me anô te helaŋô Wapômbêng ya ambô be heyala ya ondong, êng me tem nembong ku be niŋgik anông mavî îtôm 100 mena 60 mena 30 ma. Yêni me hîtôm yaŋvêk atu be hîlôk pîk mavî.”

Ambô dôhô hethak kamung kambom

²⁴ Yisu henang ambô dôhô yang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêŋiti. Anô te hevatho yaŋvêk mavî hîlôk ya kukapô.

²⁵ Metom hêndêng bîlîvông be avîlanô êkthôm me ôpêng ya ŋakyo te hêlêm me hevatho kamung kambom hîlôk kukapô êng hiving yôv me hê.

²⁶ Yôvêm me yaŋvêk êng hipup hivutak be hik anông me kamung kambom atu hivutak hiving.

²⁷ Me ŋa eyaŋging kukapô êng ê hêndêng kukapô alang me enang ethak yêni nena, ‘Anômbêng, sêmbôk nang hovatho yaŋvêk mavî yom hîlôk yong kukapô. Metom hevong bisê be lêk kamung kambom hivutak hiving?’

²⁸ “Êng me henang ethak loho nena, ‘Ŋakyo te hevong nôm êng.’

“Êng me ya ɲa ku enang ik yêni ling nena, ‘Lem iving yoô na vo asapu kamung kambom takêng êng vê mesa dô?’

²⁹ “Metom kukapô alang henang nena, ‘Dô. Endekeme osapu nô m vê imbing kamung kambom.

³⁰ Mômôndô luvi indumbak î môm endebe wakma imbua nô m ya anông êm. Êng me tem ya nang ethak ɲa ku takatu be tem imbua nô m ya anông nena, “Mômô thup kamung kambom sapêng be okak lêku be otak î môm long î mbôk ethak amela. Me uthup nô m ya anông be otak î môm melak nô m hî môm.” ’ ’ ”

Ambô dôhôm hethak vômva yaôna te

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Yisu henang ambô dôhôm te hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêtiti. Anô te hiwa alokwang va yaôna te be hevatho hî lôk ya kukapô.

³² Me alokwang va êng me yaônâlêk vo yanvêk sapêng, metom hilumbak hê lêkwaê anông vo nô mkama kukapô vi be hivutak hî tôm alokwang bêng te. Be menak thak êlêm be elav ining unak hî lôk ya thanang sapêng.”

Ambô dôhôm hethak yis

(Mak 4:33-34; Luk 13:20-21)

³³ Yisu henang ambô dôhôm yang hethak lonbô hêndêng loho nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bêtiti. Avî te hiwa yis doke be hetak î lôk thiling bêng anông kapô me hekakô hele be thiling sapêng hithing bêng.”

³⁴ Ambô takiti be Yisu henang ethak avîlanô me henang ethak ambô dôhôm yom. Me wak nô mbêng

iti be thak henang ambô hêndêng avîlanô me thak henang ethak ambô dôhông yom

³⁵ vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

“Tem ya nang ambô dôhông bêng anông êndêng môlô.

Me tem ya nang auk takatu be hîmông long kapô êndêng sêmbôk be yaha pesang pîk iti hele be hêyô lêk iti bêng.” *Kapua Yeng 78:2*

Ambô dôhông hethak kamung kambom ya ondong

³⁶ Yôv me Yisu hetak avîlanô be ê me hê melak kapô. Me ya na hîndông ê hêndêng yêni me enang nena, “Nonang ambô dôhông atu be hethak kamung kambom hivutak kukapô ya ondong bêng vo yoô andanô.”

³⁷ Êng me henang nena, “Ôpatu be hevatho yanvêk mavî me Anô Ya Nakandung.

³⁸ Me kukapô me pîk itiêng. Me yanvêk mavî me Wapômbêng ya lêklinyak bêng ya avîlanô. Me kamung kambom me anô kambom ya avîlanô.

³⁹ Nakyo atu be hevatho yanvêk kambom me Sakdang. Me na ku me anêla melak leng. Me wakma imbua nôm ya anông me pîk lo leng yandang.

⁴⁰ “Wakma esapu kamung kambom be îmbôk ethak amela me pîk lo leng yandang.

⁴¹ Me Anô Ya Nakandung da tem nêngêv ya anêla bini ya lêklinyak bêng kapô vo esapu nôm takatu be ivuling avîlanô ining êv iving lêk avîlanô takatu be evong kombom kambom sapêng vê.

⁴² Me anêla tem ekaliv loho indôk amela dijang bêng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang viejing ondong long.

⁴³ “Metom avîlanô thêthôp tem imbutak îtôm wak ya danda be îmô loho ning Kamik ya lêklinyak bêng kapô. Bêng be môle ña lêk lindong me ondanô ambô ti katôyang!”

Ambô dôhô hethak ivung nôm mavî te

⁴⁴ Yisu henang ambô dôhô te nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm kukapô te be ivung nôm mavî te hîmô. Be anô te hêpôm nôm mavî êng me hivung ethak lonbô. Me yêni la mavî be hêv ya nômkama sapêng vo anô êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê hêv êndêng kukapô atu ya alang vo nimbua kukapô êng.”

Ambô dôhô hethak kômkom kêkêlô

⁴⁵ Yisu henang ambô dôhô yang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hethalo kômkom kêkêlô vo nêngêv vuli.

⁴⁶ Hethalo hele be hêpôm kômkom kêkêlô anông te be ya vuli me bêng anông. Êng me hê me hêv ya nômkama sapêng vo êv vuli. Me hiwa valuseleng be hê me hêv vuli kômkom kêkêlô êng ethak.”

Ambô dôhô hethak lek

⁴⁷ Yisu henang ambô dôhô te hethak lonbô nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm ekaliv lek hîlôk kasik bomang be êvôv alim ñanam lomalama.

⁴⁸ Wakma lek hêyô thing me êvôv ê hethak linđang me îlôk îmô be ithup alim ya mavî hîlôk vak tham doho me îmbî alim ya kambom hê.

⁴⁹ Be ditu wakma pîk lo leng yandang me Wapômbêng tem nembong bêng yom. Be ya anêla tem êlêm vo imbua ña kambom vê injêk ña thêthôp livông

⁵⁰ be îmbî îndôk amela. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vieñing ondong long.”

⁵¹ Me Yisu henang ik ya ña hîndông ling nena, “Lêk môlôyala ambô sapêng ya ondong yôv mesa mî?”

Me loho nang nena, “Bôvê.”

⁵² Êng me henang ethak loho nena, “Anô lêk auk hethak Wapômbêng ya ambô te heyala melak leng ya lêklinyak bêng ya ondong katôyang, ôpêng me hîtôm melak te ya alang. Yêni hê ya melak kapô me hiwa nôm lêkmuk mavî lêk ya bôh hiving be hêv êndêng avîlanô.”

Plopet athêng mî hêk ya melak ondong

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Yisu henang ambô dôhôtakêng yôv me hetak long êng be hê

⁵⁴ ya melak ondong. Me hîndông avîlanô hîmô ining melak yeng hele be loho song kambom be enang nena, “Ôpiti hiwa auk iti nang êsê? Bisête be yêni hîtôm nembong nôm thamtham?

⁵⁵ Ôpiti me anô helav melak nakandung be talêmbô me Malia. Be viyaji me Jems lo Josep me Saimon lo Judas.

⁵⁶ Me livi îmo long iti hiving aô. Me bisête be ôpiti hîtôm nembong nô m takiti êng?”

⁵⁷ Loho nang bêng me îpôlik ethak yêni. Metom Yisu henang ethak loho nena, “Plopet thak hiwa athêng bêng hêk melak yang. Metom ya melak ondong lêk ya lêkma me hîtôm anô athêng mî te.”

⁵⁸ Hele be mî hevong nô m thamtham bêng anông hêk long êng amî vombê nena loho mî êv iving yêni amî.

14

Ik Jon Anô Hithik Avîlanô vônô

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Hêndêng wakma êng me king Helot Antipas helanô ambô hethak nô m takatu be Yisu hevong.

² Êng me henang ethak ya ña ku nena, “Ôpêng me Jon Anô Hithik Avîlanô yom ditu hiviyo het-hak lonbô. Be ditu hiwa lêklokvang be hevong nô m thamtham takêng.”

³⁻⁴ Sêmbôk me Helot hiwa yang Pilip yanavî Helodias. Be Jon henang ethak Helot nena, “Lêk huwa avî ti be ditu mî hosopa kombom thêthôp amî.” Êng me Helot hêv ya ña vovak ê me evalong Jon be ekak yêni be etak îlôk kalaondong.

⁵ Avîlanô lejing êv nena Jon me plopet te. Be ditu Helot hevong vo ningik Jon vônô metom hêkô avîlanô.

⁶ Anô doho êlêm eyang nô m hiving Helot vo lejing êv ya waklavông talêmbô hevathu yêni.

Me Helodias nalavî hêlêm hêyô be heloyeng heva loho lîvông. Me Helot hêyê be la mavî anông.

⁷ Êng me Helot hevak ambô manjeng hiving inda nena, “Ya hanang avanông bing dake nena honang ik ya ling hethak nômate vo yangêv êndêng ong, êng me tem yangêv yom.”

⁸ Me talêmbô hêv auk êndêng nalavî vo nenang nena, “Ya leng hiving Jon Anô Hithik Avîlanô kwandôk îndôk belev te be nôngêv êndêng ya!”

⁹⁻¹⁰ Me king helañô ambô êng be la malêing. Metom la hêv ambô atu be lêk hevak hîlôk ña bêmêng maleñing yôv, be ditu henang ethak ya ña vovak be ê kalaondong me endambêng Jon lôkbudum kisi.

¹¹ Me loho tak Jon kwandôk hîlôk belev te be iwa hêlêm êv êndêng avî voyavô atu. Me yêni hiwa be hê hêv êndêng talêmbô.

¹² Yôv me Jon ya ña hîndông elañô me êlêm iwa liñkôpik be ê elav. Loho lav yôv me ê enang ethak Yisu.

Yisu hevakông avîlanô 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-15)

¹³ Yisu helañô ambô êng yôv me hetak long êng me hethak yeng te be hê long thiliv bôte. Me avîlanô bêng anông elañô nena yêni lêk ya ña hîndông yom lêk hê, be ditu etak ining melak lônge me eveng yêni yam be ê.

¹⁴ Yisu hethak liñdang me hêyê avîlanô bêng anông lêk îmô yôv. Be ditu lahiki hethak loho be hevong loho ning ña lêk kômbôk mavî.

¹⁵ Lêk yathîndang yôv be ditu ya ña hîndông êlêm enang ethak yêni nena, “Aômô long thiliv be

ditu notak avîlanô takiti vo ini melak lônğ takatu be hîmô bidong vo êngêv ining nôm vuli.”

¹⁶ Metom Yisu henang nena, “Mî! Loho mô. Me mîlô da tem ombakông loho.”

¹⁷ Me loho nang êndêng yêni nena, “Yoô nôm mî, metom polom bahevi lêk alim njanam yi yom ti be hîmô.”

¹⁸ Êng me Yisu henang nena, “Umbua lêm ve ya.”

¹⁹ Me henang ethak avîlanô nena, “Ôndôk ômô kwang takiti.” Me hiwa polom bahevi lêk alim yi atu be hêyê leng me henang la mavî hêndêng Wapômbeğ. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya nâ hîndông me iwa be ik tham hêndêng avîlanô nômbêğ atu.

²⁰ Me avîlanô sapêğ eyang be lenvinyak. Me ya nâ hîndông ithup nôm wata vi atu be hîmô denang hîlôk vak tham lauming be lahavôyi.

²¹ Anô yom ditu hîtôm 5,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

*Yisu heveng kasîk bomang viling
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Yôv me Yisu henang ethak ya nâ hîndông vo ethak yeng ketheng be imung bini kasîk bomang viyang vulu me yêni da hîmô vo nêğêv avîlanô bini êm.

²³ Hêv avîlanô be ê yôv me hethak dum te be hê vo neteng mek. Bîlîvông hêyô me yêni hîmô dum êng denang.

24 Me yeng atu lêk hîmô kasîk lîvông me lovak hiyuv be hîmô yeng long hele hê, be ditu njanam budum hik be yeng êng hele lelâlîlîng kambom anông.

25 Bidong oyang tem neyang wakbêng me Yisu heveng kasîk viling be hê êndêng ya nâ hîndông.

26 Me ya nâ hîndông êyê yêni heveng kasîk viling me êkô kambom be enang nena, “Anô te dôhô!” me îpîndîk kambom be eleng.

27 Metom henang ambô ketheng oyang hethak loho be henang nena, “Dô môle kô andô me ômô mayaô! Ya da diti!”

28 Êng me Pita henang nena, “Anômbêng, avanông ong da ditu, yôv be nonang vo yambeng kasîk viling be ya thok êndêng ong.”

29 Me Yisu henang nena, “Nôlêm.”

Êng me Pita hetak yeng me heveng kasîk bo-mang viling be hê hêndêng Yisu.

30 Metom hêyê lovak hiyuv lêklokvang be hêkô kambom. Êng me hêv yak hîlôk kasîk kapô be helam nena, “Anômbêng! Nôngêv ya livung!”

31 Ketheng oyang me Yisu hetak bang hê me hevalong inda. Me henang ethak yêni nena, “Yong hôêv ivîng me yaônâlêk. Hevong bisê be kapôlôm yi?”

32 Yôv me thêi thak ivutak îlôk îmô yeng me lovak bêng êng hema.

33 Êng me nâ takatu be îmô yeng eya venjînbudum thîvô me ikum be êv yeng ethak

yêni be enang nena, “Avanông bing! Ong me Wapômbêng Nakandung.”

*Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk mavî hîlôk
Genesalet*

(Mak 6:53-56; Jon 6:22-25)

³⁴ Yôv me loho ê ele be ethak viyang vulu lîndang nang Genesalet.

³⁵ Me avîlanô long êng êyê Yisu be eyala yêni. Be ditu êv ambô heveng melak lônghêng sâpêng. Me iwa ning na lêk kômbôk sâpêng be ê vo Yisu.

³⁶ Me eteng Yisu lêk kapôlônghing malêing vo na lêk kômbôk êthôm ya kwêv dang yom. Me na takatu be êthôm sâpêng me ivutak mavî.

15

Nôm takatu be tem nembong anô lêlêik

(Mak 7:1-23)

¹ Palisi lêk kîdônga ambô balambung doho êlêm nang Jêlusalem be ê êyô vo Yisu me enang ik yêni ling nena,

² “Bumalô loho ning ambô manjeng henang vo aômbôking bahenjing mambung yôv kîmîng aônghang nôm. Me bisête be yong na hândông ivuling ambô êng be mî îvôking bahenjing amî?”

³ Êng me Yisu henang nena, “Bisête be môlô vuling Wapômbêng ya ambô balambung be osopa môlô da ning ambô manjeng?”

⁴ Hîtôm Wapômbêng bôk henang nena, 'Non-dovak lemambô lo lemtambô' me 'Ôpatu be het-hang lambô lo talêmbô hethak ambô athek, êng me ingik ôpêng vônô.'

⁵ Metom thak môlôndông avîlanô nena anô te henang ethak lambô mena talêmbô ma nena, 'Yîning nômkama takatu be hîmô vo yangêv mamu livung ethak, êng me bôk ya hanang yôv nena tem yangêv êndêng Wapômbêng îtôm da,'

⁶ êng me môlô va long thing vo dô ôpêng êngêv lambô mena talêmbô ma livung andô. Be ditu hik thô nena môlôvong Wapômbêng ya ambô hivutak hîtôm nôm oyang me osopa limbuni da ning bôk le long yom.

⁷ Môlô ña ovatek avîlanô! Thak môlôvong bêng be avîlanô esong nena môlô ña mavî. Metom plopêt Aisaia ya ambô sêmbôk be henang ethak môlô me avanông nena,

⁸ " 'Avîlanô takiti thak êv yîning athêng ling ethak viejing yom,
metom kapôlônging me hêk dêimbô vo ya.

⁹ Loho êv yeng oyang ethak ya
me thak enang loho da ning ambô manjeng yom be evatek nena,
"Diti me Wapômbêng ya ambô." ' ' " *Aisaia*

29:13

¹⁰ Me Yîsu helam avîlanô nômbêng atu êlêm ethak tom me henang nena, "Môlôndanô yîning ambô ti be oyala katôyang.

¹¹ Nôm takatu be thak avîlanô eyang hîlôk viejing me mî thak nembong be lohombutak

lêlêik amî. Metom nô m takatu be avîlanô enang ele viejing yom, ditu hevong be loho ivutak lêlêik.”

¹² Yôvêm me Yisu ya ña hîndông êlêm enang ethak yêni nena, “Nondanô. Palisi elanô yong ambô ti be loho lejing maning kambom hethak ong.”

¹³ Me Yisu henang viyang nena, “Wakamik atu be hîmô melak leng tem nesapu nô m takatu be mî yêni hevatho hîlôk ya kukapô amî lêk galôk vê.

¹⁴ Be dô môlôndanô ña takêng ining ambô be osopa andô. Loho me hîtôm ña malenjing pusip be evong vo endom avîlanô embeng lonðanlê. Me anô mandaluk pusip yang helom anô mandaluk pusip yang heveng lonðanlê, êng me tem luvi êngêv yak îndôk lovang.”

¹⁵ Êng me Pita henang ethak Yisu nena, “Nungik ambô dôhô êng ya ondong thô êndêng yoô.”

¹⁶ Me Yisu henang ethak loho nena, “Hevong bisê be môlô thông hiving denang?

¹⁷ Betha mî oyala amî nena nô m takatu be hîlôk anô viejing be hê heva lejingthoham yôv me thak hele yêing be hê.

¹⁸ Metom nô m takatu be hele viejing me hêlêm nang anô kapôlônging be hevong loho vutak lêlêik.

¹⁹ Nôm takatu be thak hîmô anô kapôlônging be hele yêing me auk kambom lêk ik anô vônô lêk evong sek iving anô lêk avî mena avî lêk anô lêk avîlanô muk evong sek mayaliv hiving i lêk vanî lêk enang ambô yôhîng hethak anô yang lêk enang ambô kambom hethak anô vi.

20 Kambom takiti ditu tem nembong be avîlanô imbutak lêlêik. Be ditu oyala nena anô te mî hîvôking bang be heyang nôm amî me ôpêng mî hivutak lêlêik amî.”

Avî Kenan te hêv iving Yisu

(Mak 7:24-30)

21 Yisu hetak long êng be hê hîmô melak lông Taia lo Saidon ining pîk.

22 Me avî Kenan te hîmô long êng be hêlêm be helam lêklokwang lômbôlông nena, “Anômbêng! Devit Lim Lêkmuk! Nôngêv kapôlôm vo ya! Gôk kambom te hîmô hiving yîning avena be hivuling inda kambom anông.”

23 Metom Yisu mî henang avî êng ya ambô viyang amî. Êng me ya ɲa hîndông êlêm me enang ethak inda nena, “Avî ti helam kaêk heveng aô yam bôsaha! Be nonang vo ni!”

24 Êng me henang nena, “Wapômbêng hêv ya be ya halêm vo avîlanô Israel takatu be eveng mayaliv hîtôm boksipsip yom.”

25 Me avî atu hêlêm me heya vabudum thîvô be henang nena, “Anômbêng, nôngêv ya livung!”

26 Me henang ethak avî êng nena, “Kambom vo êngêv sêiknena ning nôm êndêng avung.”

27 Me avî êng henang nena, “Anômbêng, aliêng me avanông bing. Metom avung thak eyang limi ning nôm pômôp takatu be hêv yak hîlôk ining balê vimbing.”

28 Me Yisu henang nena, “Avî, yong hôêv iving me bêng anông, be ditu nôm atu be lem hiving me

lêk huwa yôv.” Me avî êng nalavî hivutak mavî
hethak lonjbô hêndêng wakma êng yom.

*Yisu hevong avîlanô lêk kômbôk bêng anông
mavî*

²⁹ Me Yisu hetak long êng me hivup ethak kasîk
bomang nang Galili ya dang. Hîvô me hethak
dum te be hê hîmô.

³⁰ Me avîlanô bêng anông êlêm vo yêni me iwa
ña veñing kambom, lêk ña malenjing pusip, lêk ña
veñing lo bahenjing lêkgwak, lêk ña vienjing putup,
lêk ña kômbôk lomalama be êlêm êndô hêk Yisu
va. Me hevong loho ivutak mavî.

³¹ Me avîlanô êyê ña vienjing putup enang ambô,
lêk ña veñing lo bahenjing lêkgwak ivutak mavî, me
ña veñing kambom eveng, lêk ña malenjing pusip
êyê tak. Loho yê nôm takêng be esong kambom
be êv avîlanô Islael ining Wapômbêng ya athêng
ling.

*Yisu hevakông avîlanô 4,000
(Mak 8:1-10)*

³² Yisu helam ya ña hîndông êlêm me henang
ethak loho nena, “Ya leng ik ya hethak avîlanô
nômbêng iti. Loho bôk îmô hiving ya hîtôm wak
lô be ining nôm lêk mî. Be ditu ya handô yangêv
loho bini lêk leñing oyang, vômbe nena tem
malenjing endeyang be êngêv yak îndôk lonđanjê.”

³³ Me ya ña hîndông enang nena, “Avîlanô bêng
anông me aômô long thiliv, be yôv keme aômbua
nôm nang êsê be aômbakông loho?”

³⁴ Me Yisu henang ik loho ling nena, “Môlô ning polom vithêla tu be hîmô?”

Êng me enang nena, “Polom bahevi be lahavôyi lêk alim njanam yaônena doho.”

³⁵ Me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena îndôk îmô.

³⁶ Êng me hiwa polom bahevi be lahavôyi atu lêk alim takatu be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôv me hekav polom lêk alim be hêv êndêng ya nâ hîndông me loho iwa be ik tham hêndêng avîlanô.

³⁷ Sapêng eyang be lenjinvinyak me ya nâ hîndông ithup nôm wata hîlôk vak tham bahevi be lahavôyi.

³⁸ Anô yom hîtôm 4,000 me avî lo sêik takatu be eyang nôm êng hiving me mî iwa loho thô hiving amî.

³⁹ Yôv me Yisu hêv avîlanô be ê me hethak yeng be hê Magadan.

16

*Palisi lêk Sadyusi lenjing iving injê lavuning te
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Palisi lêk Sadyusi doho êlêm êndêng Yisu vo embatek yêni. Be ditu loho nang ethak inda nena, “Nombong lavuning te vo ningik thô nena Wapômbêng hêv ong be hôlêm.”

² Metom henang loho ning ambô viyang nena, “Hêndêng yathindang me thak môlô nang nena, ‘Lenjlokwang hethethaleng be wak mavî tem nêyô.’

³ Me hêndêng lêkbôk dang me thak môlô nang nena, 'Wak hîmbî vônô be tem ôthîng êyô.' Môlôyala lenlokwang ya lavuning katôyang. Metom lavuning lomaloma takatu be lêk hivutak môlô lîvông ya ondong me môlô thông paling denang.

⁴ Môlô avîlanô bôlôti me avîlanô kambom be ôêv dômîm lîlîng êndêng ya. Me môlô lemim iving yambong lavuning vo nîngik thô nena Wapômbêng bôk hêv ya be ya halêm, metom tem mî. Tem môlôngô Jona ya lavuning yom." Yôv me Yisu hetak loho be hê.

*Ambô dôhô hethak Palisi lêk Sadyusi ning yis
(Mak 8:14-21)*

⁵ Yisu lêk ya ña hîndông êyô kasîk bomang viyang vulu. Metom ya ña hîndông lenjing êv polom thing be mî iwa amî.

⁶ Êng me henang ethak loho nena, "Oyânging am ethak Palisi lo Sadyusi ning yis."

⁷ Me loho nang ethak i nena, "Betha mî aô auwa polom amî ma be ditu henang ambô ti."

⁸ Metom heyala loho ning ambô atu be enang, êng me henang nena, "Môlô ning ôêv iving me yaônâlêk. Be môlô nang ethak mî uwa polom amî vo?

⁹ Môlô thông paling denang mesa? Mî lemim êv polom bahevî atu be avîlanô 5,000 bôk eyang amî e? Me vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹⁰ Me polom bahevi be lahavôyi atu be avîlanô hîtôm 4,000 eyang, lêk vak tham vithêla ditu bôk uthup nôm wata hîlôk?

¹¹ “Môlô thông yîning auk denang be osong nena ya hanang ambô hethak polom e? Oyangging am ethak Palisi lêk Sadyusi ining yis!”

¹² Êng me mîng ya ɲa hîndông eyala ya auk nena henang vo loho eyangging i ethak Palisi lêk Sadyusi takatu be îndông avîlanô hethak auk lêkgwak. Me mî henang ethak yis etak hîlôk polom amî.

*Pita henang nena Yisu me Mesaya
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Yisu hivutak êyô Sisalia Pilipai me henang ik ya ɲa hîndông ling nena, “Avîlanô ning auk bisête? Anô Ya Nakandung me opalête?”

¹⁴ Me loho nang nena, “Doho nang bêmjiti nena ong me Jon Anô Hithik Avîlanô. Me doho nang nena ong me Elaija. Me doho nang nena ong me Jelemaia mena plopet bôô te ma.”

¹⁵ Yôv me henang ik loho ling nena, “Metom môlô da olam ya nena opalête?”

¹⁶ Êng me Saimon Pita henang nena, “Ong Mesaya, Wapômbêng lêkmala Nakandung.”

¹⁷ Me Yisu henang viyang nena, “Saimon, Jona nakandung, lem mavî vômbe nena anô pîk iti te mî hik auk êng thô hêndêng ong amî. Me Wakamik atu be hîmô melak leng, yêni da diti hik auk iti thô hethak ong.

¹⁸ Me ya hanang êndêng ong Pita* nena tem ya tak ong îtôm valu ondong anông vo yandav yîning avîlanô ondong atu be êv iving ya êyômô valu êng. Be nama ya lêklokvang mî hîtôm nimbuling loho amî.

¹⁹ Tem yangêv melak leng ya lêklinyak bêng ya iyam melak ambôlêk êndêng ong. Be nô m takatu be hopatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nô m takatu be hopole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.”

²⁰ Me henang lêklokvang ethak ya na hîndông nena dô enang ethak anô te nena yêni me Mesaya andô.

Yisu henang nena tem nema be nimbiyô ethak loṇbô

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Hêndêng wakma atu be Pita henang nena Yisu me Mesaya me Yisu hîndông ya na hîndông hethak ambô lêkmuk te nena yêni tem nesopa Wapômbêng ya la hiving be ni Jelusalem. Me avaka lêk na bêngbêng îmbôk da lêk kîdônga ambô balambung tem êngêv vovang êndêng yêni. Yôvêm me tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô ethak loṇbô.

²² Êng me Pita hiwa yêni hê dêim doke me hethang inda be henang nena, “Anômbêng, mî anông! Nôm êng mî hîtôm nêpôm ong amî! Me mî anông.”

16:18 16:18 Jon 1:42; Ep 2:20 * **16:18 16:18** Athêng êng ya ondong nena valu. **16:19 16:19** Mat 18:18; Jon 20:23

²³ Yisu hik i lîlîng me henang ethak Pita nena, “Sakdang, numba ya dỗm! Hosopa anô ning auk yom me mî hosopa Wapômbêng ya auk amî. Be hovong vo nomba ya thing.”

²⁴ Yôv me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Anô te hevong vo nesopa ya, êng me nende dỗm lîlîng êndêng ya lêkmala pîk me nimbua ya alovalasing be nesopa ya.

²⁵ Vômbe nena ôpatu be la hêv ya lêkmala pîk bêng anông, êng me ya lêkmala êng tem nêngêv yak. Metom ôpatu be hetak ya lêkmala be hesopa ya, ôpêng tem nimbua lêkmala anông.

²⁶ “Anô te hiwa nômkama pîk sapêng, metom mî hesopa Wapômbêng ya ambô amî be ya lêkmala hêv yak me ya nỗm takêng tem nêngêv yêni livung bisê? Me anô te hîtôm nêngêv nỗmate êndêng Wapômbêng vo nimbua ya lêkmala ethak lonbô mesa? Mî anông!

²⁷ Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing Lambô ya danda lêkmanjing lêk ya anêla. Me tem nêngêv vuli mavî lêk vuli kambom êndêng avîlanô tomtom îtôm loho ning ku takatu be bôk evong.

²⁸ Ya hanang avanông ethak môlô nena Anô Ya Nakandung tem nêlêm imbing ya lêkliɲyak bêng. Me môlô vi atu be lêk ova long iti tem ômô lêkmala denang me ôɲgô nỗm êng imbing.”

17

*Yisu liŋkôpik hivutak yanda
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Wak bahevi be lahavôtom hele be hê yôv me Yisu helom Pita hiving ŋa loyang yi Jems lo Jon be loho thak dum dêim bêng te atu be anô mî be loho ê îmo.

² Êng me Yisu liŋkôpik hivutak yanda heva loho maleŋing. Be thohav lo ma hivutak lêŋlêng hîtôm wak me ya kwêv sapêng hivutak thapuk hîtôm danda.

³ Hêndêng wakma naêng yom me Moses lo Elaija êyô be enang ambô hiving Yisu be loho yê.

⁴ Êng me Pita henang ethak Yisu nena, “Anômbêng, mavî anông vo lêk aômô long iti. Lem hiving me tem yandav melak lêkkôpik lokwanlô, te vo ong me te vo Moses me te vo Elaija.”

⁵ Pita henang ambô denang me mavông thapuk anông te hêyô be heva loho thing. Me ambô te hêlêm nang mavông êng kapô nena, “Ôpiti me yîŋing Wakna atu be ya leng hiving anông. Me ya leng mavî anông hethak yêni. Be ditu môlôndaŋô ya ambô!”

⁶ Yisu ya ŋa hîndông elanô ambô êng me êkô be elowaling kambom be îlôk êk be maleŋing hele hê pîk.

⁷ Metom Yisu hêlêm bidong me hêthôm loho be henang nena, “Môlômbiyô. Dô môlô kô andô.”

⁸ Êng me loho êv maleŋing ling me êyê nena Yisu yom lêk heva. Me anô yi atu lêk mî.

⁹ Yôv me loho tak dum êng be îlôk ele ê denang me Yisu henang lêklokwang ethak loho nena, “Dô môlô nang nôm atu be lêk ôyê bêng ethak anô te andô endebe Wapômbêng ingik Anô Ya Nakandung ling imbiyô injêk nama ethak lonbô êm.”

¹⁰ Yisu ya na hîndông enang ik yêni ling nena, “Bisête be kîdônga ambô balambung enang nena Elaija tem nimung be nêlêm yôv kîmîng Mesaya?”

¹¹ Êng me Yisu henang nena, “Avanông! Elaija tem nêlêm be nembong ku vo nômkama sapêng imbutak mavî ethak lonbô.

¹² Metom ya hanang ethak môlô nena Elaija bôk hêlêm yôv. Me avîlanô îthông yêni paling be esopa ining lejing iving yom be evong kambom lomalama hêndêng yêni. Be tem êngêv vovang êndêng Anô Ya Nakandung bêng yom.”

¹³ Yôv me ya na hîndông elanjô ambô êng be eyala nena Yisu henang vo Jon Anô Hithik Avîlanô.

*Yisu hêv gôk kambom vê hêk wakna te
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Yisu loho ê êyô me êyê avîlanô bêng anông lêk îmô. Me anô te hêlêm hêyô vo Yisu me heya vabudum thîvô hîmô yêni mandaluk

¹⁵ me henang nena, “Anômbêng, lem ingik ong ethak yîning wakna, vômbe nena thak hiwa kômbôk hemayak be thak hêv yak hîlôk nanam lêk amela. Be thak hiwa vovang bêng anông.

16 Be ya hauwa ha vo yong na hândông, metom loho mî hîtôm embong yêni mavî amî.”

17 Me Yisu henang nena, “Môlô me avîlanô kambom be mî ôêv iving amî! Wak vithê tem ya mô imbing môlô be yambua môlô ning malêing? Umbua wakna êng êlêm.”

18 Me hesok gôk kambom êng vôiê be hetak wakna êng me ketheng oyang me hivutak mavî.

19 Yôv me Yisu ya na hîndông yom ê vo inda me enang nena, “Bisête be yoô mî hîtôm angêv gôk kambom êng vê amî?”

20-21 Tomêng me Yisu henang viyang nena, “Vômbê nena môlô ning ôêv hiving me yaônâlêk, be ditu môlô mî hîtôm amî. Ya hanang avanông ethak môlô nena betha môlô ning ôêv hiving yaônâlêk hîtôm vôiêva yaôna te, êng me hîtôm onang ethak dum te nena, ‘Numbiyô be numba bôyang’, êng me tem nesopa môlô ning ambô yom. Me nômate mî hîtôm malêing vo môlômbong amî.”*

*Yisu henang bôlôyang nena tem nema
(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)*

22 Yisu lêk ya na hîndông sapêng ethak tom hîlôk Galili me henang ethak loho nena, “Tem enang Anô Ya Nakandung bêng be etak îndôk avîlanô bahejing.

17:19 17:19 Mat 10:1 17:20-21 17:20-21 Mat 21:21; Mak 11:23;
Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:20-21 17:20-21 Kapua Glik vi atu be
ekavu heveng yam henang bêtiti: Utip ethak nôme be oteng mek
yom me hîtôm môlôngêv gôk lêklokvang êng vê. 17:22 17:22
Mat 16:21

²³ Be tem ingik yêni vônô me wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô." Ya ña hîndông elanô ambô êng be leñing malêing bêng anông.

Yisu henang vo takis melak matheng

²⁴ Yisu lêk ya ña hîndông ê êyô Kapenaom me ña iwa takis melak matheng* êlêm me enang ik Pita ling nena, "Môlô ning kîdônga thak hêv takis melak matheng hiving mesa mî?"

²⁵ Me Pita henang nena, "Bôvê. Yêni thak hêv."

Yôv me Pita hivutak êyô melak kapô me Yisu henang ik yêni ling himung nena, "Saimon, lem hêv bisê? King pîk sapêng thak iwa ning takis nang opalê? Loho da ning nali mesa avîlanô vi?"

²⁶ Me henang nena, "Iwa nang avîlanô vi."

Êng me Yisu henang nena, "Avanông. Nali me mî thak êv takis êng hiving amî.

²⁷ Metom ya handô aômbong be loho leñing ñaña andô. Be ditu nu kasîk bomang me nokaliv yaklôm be alim mung atu be hôvôv, êng me numbua be nombalala ambôlêk me tem nôngô valuseleng te heva kapô. Me numbua valuseleng êng be nôngêv êndêng loho îtôm ai ning takis melak matheng."

17:24 17:24 Etak Ijip 30:13; 38:26 * **17:24 17:24** Takis melak matheng me valuseleng atu be ña Juda ning anô yom thak êv bôlôtom yom hêndêng sondakbêng nômbêng iti be himô vo wakma melak matheng kambom me tem êngêv vuli nômkama vo epesang ethak.

18

*Opalête me bêng hêk melak leng ya lêkliṇyak
bêng kapô*

(Mak 9:33-37,42-48; Luk 9:46-48; 17:1-2)

¹ Wakma êng me Yisu ya ṇa hîndông ê vo inda me enang ik yêni ling nena, “Opalête tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmo melak leng ya lêkliṇyak bêng kapô?”

² Me Yisu helam sêik nate hêlêm me hetak eva loho lîvông

³ me henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena mî môlô le ning auk lîlîng be uvutak îtôm sêik nati amî, êng me môlô mî hîtôm umbutak ôyô melak leng ya lêkliṇyak bêng kapô bunu amî. Mî anông.

⁴ Be ditu anô te hetaving i hele be yaônalêk hîtôm sêik nati, êng me tem nimbutak anô lêk athêng bêng îmo melak leng ya lêkliṇyak bêng kapô.

⁵ Me ôpatu be hiwa sêik nate bêtiti thô hethak yîning athêng me hîtôm hiwa ya da thô.

⁶ “Metom anô te hevong be yîning sêik atu be hêv iving ya te hêv yak, êng me mavî vo êthôkêng valu malêing bêng te ethak ôpêng lôkbudum be ekaliv îndôk mamik kolong kapô vo nema.

⁷ “Alitaknena môlô avîlanô pîk iti! Nômkama pîk bêng anông thak hevong be môlô ning ôêv iving hêv yak. Nôm takêng tem nimbutak, metom alitakna vo ôpatu be hevong be avîlanô ning êv

iving êv yak. Ôpêng tem nitung malêing bêng anông.

⁸ Bahem vi mena vem vima hevong be hovong kambom, êng me nondambêng vi êng kisi be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lojbô andô! Bahem lo vem vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena bahem lo vem luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long atu be amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

⁹ Me malemdaluk vi hevong be hovong kambom, êng me nômbî vi êng thô be nokaliv ini vo dô nombong kambom ethak lojbô andô! Malemdaluk vi yom me malêing bêng, metom mavî vo numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Vômbê nena malemdaluk luvi hîmô be hovong kambom, êng me tem ekaliv lemvim kôpik sapêng îndôk long amela lêkmala hethang hîmô hîtôm wak nômbêng iti sapêng.

¹⁰⁻¹¹ “Bêng be môlô yanging am! Dô môlô song nena sêiknena takiti me nôm oyang andô, vômbê nena loho ning anjêla thak êyê nôm takatu be thak môlôvong hêndêng loho me iwa ê me enang ethak Wakamik hîmô melak leng.*

*Ambô dôhô hethak boksipsip te mî
(Luk 15:4-7)*

18:8 18:8 Mat 5:29-30 **18:10-11 18:10-11** Hib 1:14 * **18:10-11 18:10-11** Kapua Glik vi atu be ekavu heveng yam henang bêngiti nena: Anô Ya Nakandung hêlêm vo nêngêv avîlanô takatu be eveng mayaliv livung.

¹² “Anô te ya boksipsip hîtôm 100 îmô dum te be te heveng bidoho. Êng me lem hêv nena boksipsip alang tem nembong ômbête? Tem netak 99 takatu be îmô dum êng me ni vo nethalo ali atu be lêk heveng bidoho.

¹³ Ya hanang avanông ethak môlô nena hêpôm aliêng me tem la mavî bêng anông îmbô thak vo 99 takatu be îmô.

¹⁴ Bêng yom me môlô ning Kamik hîmô melak leng hêndô anô athêng mî te ni long amela lêkmala hethang îmô.

Lonḡanlê nopesang ambô imbing aviyam

¹⁵ “Me aviyam hevong kambom hethak ong,* êng me nu vo mamu da yom ômô bôte me nonang ya kambom êng bêng ethak inda. Yêni helaḡô ong, êng me tem mamu mô îtôm ḡa loyang ethak lonḡbô.

¹⁶ Metom mî helaḡô ong amî, êng me numbua anô te mena yi ma imbing ong be môlô nu êndêng yêni me nonang ya kambom êng bêng ethak lonḡbô. ḡa takêng tem emba be endanḡo yong ambô honang ethak inda me tem embatho long.

¹⁷ Metom mî helaḡô loho ning ambô amî, êng me nu nang ya kambom bêng êndêng ḡa êv iving ya. Honang metom mî helaḡô ḡa êv iving ya amî, êng me môlôngô yêni îtôm anô daluk lêk anô hiwa takis te.

¹⁸ “Ya hanang avanông ethak môlô. Nôm takatu be opatôk hîmô pîk me tem Wapômbêng epatôk injêk melak leng bêng yom. Me nôm takatu be

18:15 18:15 Luk 17:3; Gal 6:1 * **18:15 18:15** Kapua Glik mung doho me mî henang nena “hethak ong” amî. **18:16 18:16** Lo 19:15; Jon 8:17 **18:18 18:18** Mat 16:19; Jon 20:23

opole hêk pîk me tem Wapômbêng epole vê injêk melak leng bêng yom.

¹⁹ “Ya hanang avanông bing hethak lonjbô nena anô yi kapôlônjing tom ethak nômate hîmô pîk iti be enang ik Wakamik ling vo imbua nômate, êng me Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong nôm êng imbutak anông.

²⁰ Vômbê nena long alê atu be anô yi mena lô ma ethak tom ethak yîning athêng me tem ya mô loho lîvông.”

Ambô dôhô hethak anô mî hetak kambom amî

²¹ Yôv me Pita hêlêm me henang ik Yisu ling nena, “Anômbêng, yîning aiyang hevong kambom hethak ya, êng me tem ya tak yêni ya kambom bôlô vithêla? Bôlô bahevi be lahavôyi mesa?”

²² Êng me Yisu henang nena, “Ya hanang ethak ong nena notak aviyam ya kambom îtôm wak nômbêng iti sapêng me mî bôlô bahevi be lahavôyi yom amî!

²³ “Vômbê nena melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm king te hevong vo ya ña ku êlêm êwê ya valuseleng viyang.

²⁴ Wak êng hêyô me iwa anô ku te hêlêm. Ôpêng bôk heyang king ya valuseleng bêng anông hîtôm milion doho.

²⁵ Yêni mî hîtôm nêngêv viyang amî, be ditu king henang vo êngêv ôpêng lo yanavî lèk nali lèk ya nômkama sapêng vo êngêv vuli*. Me imbua

18:19 18:19 Mak 11:24; Jon 15:7 **18:22 18:22** Luk 17:4 * **18:25 18:25** Anômbêng te hêv anô te be anô yang hêv vuli me ôpêng ivutak îtôm anô hêv vuli ya anô ku oyang.

valuseleng takêng be êwê king ya valuseleng viyang ethak.

26 “Ôpêng helaŋô ambô êng me heya vabudum thîvô hîmô king va me henang nena, ‘Anômbêng, noyanging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong sapêng me tem yangêv viyang.’

27 Êng me king lahiki hethak ôpêng be henang nena, ‘Viyang dô lêk!’ Me hetak inda be hê.

28 “Anô ku êng hetak king ya melak be hele yêing me hethalo anô ku yang be bôk hiwa ya valuseleng îtôm 100 be bôk mî nêngêv viyang amî denang. Êng me hevalong ôpêng hêk be hekakô lôkbudum thing lêklokwang me hethang inda be henang nena, ‘Yîning valuseleng êlêm!’

29 “Me yang êng hêv yak hîlôk hêk yêni va me heteng inda lêk kapô malêing be henang nena, ‘Aiyang, noyanging doke yôvêm! Valuseleng takatu be ya hauwa hêk ong me tem yangêv viyang.’

30 “Metom ôpêng hêndô nendaŋô yang êng ya ambô, be ditu hiwa be hê hetak hîlôk kalaondong endebe nêngêv ya valuseleng êng viyang êm.

31 Nâ ku vi êyê nôm atu be ôpêng hevong be esong kambom be leŋing malêing bêng be loho ê me enang hêndêng king.

32 “Êng me king helam ôpêng hêlêm me henang nena, ‘Ong anô ku kambom anông! Hoteng ya lêk kapôlôm malêing hele be ya hatak ong be mî nôwê yong tôp viyang amî.

33 Ya leng ik ya hethak ong, metom bisête be mî lem ik ong hethak anô ku yang êng bêng yom amî?’

³⁴ Me king la maning kambom be hetak ôpêng hîlôk ña takatu be eyaŋging kalaondong baheŋging vo loho êngêv vovang êndêng yêni endebe nêngêv valuseleng êng viyang êm.”

³⁵ Me Yisu henang nena, “Wakamik atu be hîmô melak leng tem nembong bêng yom ethak avîlanô takatu be mî etak kapôlônjing kambom ethak viyaŋi amî.”

19

*Yisu henang hethak kombom ña lêk vini êndô i
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Yisu henang ambô takêng yôv me hetak Galili be hê ñanam Yelodan viyang vulu hêk Judia.

² Me avîlanô bêng anông esopa yêni be hevong loho ning ña lêk kômbôk sapêng ivutak mavî.

³ Me Palisi doho êlêm êyô vo Yisu me evong vo eyek yêni be enang ik yêni ling nena, “Ambô balambung henang bisête? Anô te hîtôm nêngêv yanavî vê oyang mesa, aliêng me thêthôp e?”

⁴ Metom Yisu henang viyang nena, “Betha bôk mî mîlô sam ambô atu be henang nena, muŋdaluk anông sêmbôk be Wapômbêng hepesang avîlanô me hepesang anô da me avî da

⁵ yôv me henang nena, ‘Hethak ondong êng yom me anô tem netak lambô lo talêmbô me nethak tom imbing yanavî vo thêi imbutak îtôm lenjing kôpik tom yom.’

⁶ Thêi mî yi hethak lonbô amî me lêk ivutak tom yom. Bêng be nôm atu be Wapômbêng bôk hevak

long hethak tom me anô te mî hîtôm nepole vê amî.”

⁷ Me Palisi enang nena, “Metom hevong bisê be Moses bôk henang nena anô te hevong vo netak yanavî, êng me nekavu kapua te be nêngêv êndêng yanavî vo nêngêv yêni vê?”

⁸ Metom Yisu henang nena, “Môlô ña mî thak ondanô ambô amî, be ditu Moses hêv lonðanjê êng hêndêng môlô vo osopa. Metom Wapômbêng mî hîlôk hethak kombom êng amî.

⁹ Ya hanang avanông ethak môlô nena, anô te yanavî mî hevong sek amî metom yamalô hêv inda vê oyang be hiwa avî yang, ôpêng da me lêk hevong sek hiving avî yang êng.”

¹⁰ Yisu ya ña hîndông enang ethak inda nena, “Betha bêng me mavî vo ôpêng bôk mî nimbua avî andô.”

¹¹ Metom henang ethak loho nena, “Anô sapêng mî hîtôm esopa ambô êng amî. Me ña takatu be Wapômbêng hêv lêklokvang hêndêng loho yom ditu tem esopa ambô êng.

¹² Anô doho me talôvi evathu loho be lenying kôpik da kambom bêng, be ditu mî hîtôm imbua avî amî. Doho me avîlanô bôk engothe loho ning moma vê vo dô îmbî sêik andô. Me doho lenjing iving êngêv ining lêklokvang sapêng vo embong melak leng ya lêklinyak bêng ya ku, be ditu mî iwa avî amî. Metom opalê atu be hîtôm nesopa ambô tiêng me nesopa yom.”

*Yisu hêv mek hethak sêiknena
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

13 Avîlanô doho iwa sêiknena be êlêm êyô vo Yisu vo netak bang êyônjêk loho be nêngêv mek ethak loho. Metom ya ña hîndông ethang avîlanô takêng.

14 Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Otak sêiknena vo êlêm êndêng ya me dô môlembasîng loho andô, vombê nena avîlanô takatu be athêng mî me hitôm sêiknena takiti be melak leng ya lêklinyak bêng me loho ning.”

15 Êng me hetak bang hêyô hêk sêik takêng yôv me hetak long êng be hê.

*Malêing vo ña lêk nômkama bêng imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

16 Anô te hêlêm êyô vo Yisu me henang nena, “Kîdônga, tem yambong kombom mavî alê vo yambua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng?”

17 Êng me Yisu henang ethak inda nena, “Hevong bisê be honang ik ya ling hethak kombom alê me ‘mavî’? Anô tom yom me anô mavî! Be lem hiving numbua lêkmala atu be tem nîmô îtôm wak nômbêng iti sapêng, êng me nosopa Wapômbêng ya balambung sapêng.”

18 Me ôpêng henang ik yêni ling nena, “Tem ya sopa balambung ali alête?”

Êng me Yisu henang nena, “ ‘Dô nunjik anô vônô andô. Me dô nombong sek imbing anô yang yanavî andô. Me dô nombong vanî andô.

Me wakma hova be hovong ambô me dô honang ambô yôhîng andô.

¹⁹ Me nondovak lemambô lo lemtambô ning ambô. Me lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.' "

²⁰ Me anô muk êng henang nena, "Balambung takêng me thak ya hasopa sapêng. Metom tem yambong ômbête imbing?"

²¹ Êng me Yisu henang hethak inda nena, "Lem iving numbutak thêthôp anông îmô Wapômbêng mandaluk, êng me nu me nongêv yong nômkama sapêng vo avîlanô êngêv vuli. Me numbua valuse-leng sapêng be nongêv êndêng avîlanô siv vo yong nômkama mavî bêng anông tem nîmô melak leng. Hovong bêng yôv me nôlêm osopa ya."

²² Anô muk êng me anô lêk nômkama bêng anông, be ditu helañô ambô êng be hêv malêing bêng hêndêng yêni be hê lêk la malêing bêng anông.

²³ Êng me Yisu henang ethak ya ña hîndông nena, "Ya hanang avanông bing ethak mîlô nena, ña lêk nômkama bêng tem êpôm malêing bêng vo imbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini.

²⁴ Ondañô! Me mî malêing vo bok kamel imbutak êyô lôvîk indi kwak ya ambuang bini amî, metom malêing bêng anông vo anô lêk nômkama bêng te tem nimbutak êyô melak leng ya lêklinyak bêng kapô bini."

25 Ya ƚa hĩndong elanô ambô êng be esong kambom anông be enang nena, “Bêng be opalê hĩtôm nimbua lêkmala wak nômbêng iti sapêng?”

26 Êng me Yisu hêyê loho kôlĩlĩng be henang nena, “Nôm êng me anô te mĩ hĩtôm nembong amĩ me Wapômbêng yom hĩtôm nembong.”

27 Êng me Pita henang nena, “Nondanô! Bôk yoôtak yoô ning nômkama sapêng be alêm vo asopa ong, be ditu tem yoômbua ômbête?”

28 Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak mólô. Wakma nômkama pĩk sapêng hivutak lêkmuk ethak lonbô me Anô Ya Nakandung da tem nimbua athêng bêng be nêyômô ya balê king vo neyanging ya avĩlanô sapêng ĩmô long êng. Me mólô ƚa osopa ya lauming be lahavôyi takatu tem ôyô mô balê king lauming be lahavôyi be oyanging avĩlanô Isael ondong lauming be lahavôyi takatu.

29 Me avĩlanô takatu be thak lening êv ya be etak ining melak lêk viyanjĩ me livĩ lêk lami me talôvi lêk ining nali lêk ining kukapô, êng me tem Wapômbêng êngêv bêng anông êndêng loho ĩtôm 100 êyômô loho ning long imbing. Me loho tem imbua lêkmala atu be hĩmô hĩtôm wak nômbêng iti sapêng imbing.

30 Ondanô! ƚa lêk athêng bêng anông tem imbutak ƚa athêng mĩ. Me ƚa athêng mĩ bêng anông tem imbutak ƚa lêk athêng bêng.”

20

Ambô dôhô hethak ku ya vuli

¹ Yisu henang nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me bênjiti. Hêndêng lêkbôk momañaning me kukapô te ya alang hê vo nethalo ña ku vo embong ku îmo ya kukapô yak waing.

² Yêni hêpôm anô doho be henang ik loho ling vo embong ya ku îtôm wak daluk te me tem nêngêv loho vuli ethak valuseleng kalalang tom. Me ña takêng îlôk ethak ya ambô êng. Êng me hêv loho be ê ya kukapô.

³ “Hîtôm wakma bahevi be lahavôva hêndêng lêkbôk me hê long thak ethak tom hîlôk me hêyê anô doho ku mî be loho mô oyang.

⁴ Me henang ethak loho nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing. Tem ya sopa kombom thêthôp be yangêv môlô vuli.’

⁵ Êng me loho ê.

“Waklîvông bing me hê hevong bêng. Me hêndêng wakma lô yathindang me hê hevong bêng hethak lonbô.

⁶ “Me hêndêng wakma bahevi yathindang hê me hêyê anô doho ku mî be îmo oyang me henang ethak loho nena, ‘Bisête be môlô mô oyang wak daluk itiêng?’

⁷ “Me enang nena, ‘Anô te mî hêv ku hêndêng yoô amî.’

“Me ku alang henang nena, ‘Môlô numbong yîning ku imbing.’

⁸ “Yathindang bîlîvông hêyô me kukapô alang henang ethak anô heyanging ku nena, ‘Nondam

na ku lêm me nôngêv loho vuli. Nôngêv vuli na yathindang anông imung, yôv me nôngêv vuli bêng ethak bini endebe nêyô na lêkbôk momañaning me embeng yam anông.'

⁹ "Na yathindang anông êyô me hêv loho valuseleng kalalang tom.

¹⁰ Me na lêkbôk momañaning esong nena tem lohombua valuseleng doke bêng ma, metom mî. Loho iwa valuseleng kalalang tom bêng yom.

¹¹ Iwa ning vuli yôv me loho nang ambô nêlônêlông bêng hethak kukapô alang nena,

¹² 'Bisête be yoô lêm hêndêng lêkbôk be avong ku bêng lêk vovanîk heva wak mathethaleng me na yathindang evong ku doke yom, metom yoô sapêng auwa valuseleng hîtôm tom vo?'

¹³ "Êng me kukapô alang henang ethak na takêng te nena, 'Aiyang, mî ya havong kambom hêndêng ong amî. Lêk ya hanang be hôlôk yôv nena tem nombong ku me numbua valuseleng kalalang tom.

¹⁴ Be ditu numbua yong vuli be nu, vômbe nena ya da ya leng iving be ya hêv vuli ôpatu be heveng yam anông hethak valuseleng kalalang tom bêng yom!

¹⁵ Valuseleng iti me yîning be tem ya sopa yîning ya leng hiving yom be yangêv. Ya anô ya havong kombom me hevong bisê be môle malemim đông vo?'

¹⁶ "Ondanô! Na lêk athêng bêng anông tem imbutak na athêng mî. Me na athêng mî bêng anông tem imbutak na lêk athêng bêng."

*Yisu henang bôlô ali lô nena tem nema
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)*

¹⁷ Wakma Yisu hethak be hê Jerusalem me hiwa ya na hîndông lauming be lahavôyi takatu hê dang vo avîlanô me henang ethak loho nena,

¹⁸ “Ondañô. Aô yô daku Jerusalem me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk na bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung bahenjing me tem îtîtnîng inda be enang vo ingik yêni vônô.

¹⁹ Tem êngêv yêni êndêng na long bôyang vo enang ambôma ethak inda be embali yêni be ingik vônô ethak alovalasing. Me hêndêng wak ali lô me tem nimbiyô ethak lonbô.”

*Aômbutak îtôm na ku oyang
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Yôv me Sebedi yanavî hê hêyô vo Yisu hiving namalô luvi. Me heya vabudum thîvô me henang nena, “Anômbêng, ya leng iving nômate.”

²¹ Êng me Yisu henang nena, “Lem iving ômbête?”

Me avî êng henang nena, “Tem notak yîning wakna yi tiêng yang sê îmô bahem viyôhok me yang sê îmô bahem vikeng îmô yong lêklinyak bêng kapô.”

²² Me henang ethak na loyang yi atu nena, “Mamu thông nôm atu be onang ik ya ling paling. Hîtôm mamu num îndôk keyek atu be tem ya num îndôk mesa?”

Me thêi nang nena, “Yêi hîtôm.”

23 Me henang nena, “Avanông, keyek êng tem mamu num îndôk. Metom îmo ya baheng viyôhôk lêk vikeng me mî yîning ku amî. Mî. Wakamik da heyanging ku êng be bôk hetak anô doho yôv vo îmo long êng.”

24 Ya na hîndông lauming elanjô ambô êng be lejing naja hethak Jems lo Jon.

25 Êng me Yisu helam loho lêm ethak tom me henang nena, “Bôk môleýala nena na long bôyang ining king thak embam i me ivuling na takatu be îmo loho vimbing. Me ining na bêngbêng thak enang lêklokvang hethak ining avîlanô vo esopa loho ning ambô.

26 Metom dô môle numbong kombom êng andô! Môle te la hiving nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng îmo môle livông, êng me nimbutak îtôm môle ning anô ku vo nêngêv môle livung.

27 Me ôpatu be la hiving nimbutak îtôm môle ning anômbêng, êng me nîmô îtôm môle ning anô ku oyang

28 hîtôm Anô Ya Nakandung hevong bêng yom. Me mî hêlêm vo avîlanô pîk embong yêni ya ku amî. Metom hêlêm vo nembong avîlanô pîk ining ku. Yêni hêlêm vo nimbua loho vê injêk malêing lêk netak ya lêkmala vo nêngêv avîlanô bêng anông livung.”

*Yisu hevong na malejing pusip yi mavi
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

29 Yisu lêk ya na hîndông etak Jeliko be ê me avîlanô bêng anông esopa yêni.

³⁰ Me anô malenjing pusip yi îmo lonḍanlê dang vi me thêi elanô nena Yisu hêlêm. Êng me thêi elam lêklokwang nena, “Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!”

³¹ Me avîlanô ethang thêi be enang nena, “Mamu bonong!” Metom thêi lam lêkwaê anông nena, “Anômbêng, Devit Lim Lêkmuk, lem ingik ong ethak yêi!”

³² Êng me Yisu heva me helam thêi lêm me henang nena, “Mamu lemim iving yambong ômbête êndêng mamu?”

³³ Me thêi nang nena, “Anômbêng, yêi lenjing iving anḡa tak!”

³⁴ Êng me Yisu lahiki hethak thêi me hetak bang hêyô hêk malenḡḡdaluk. Me ketheng oyang me thêi yê tak be esopa yêni.

21

*Yisu hivutak êyô Jelusalem hîtôm king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Yisu loho êyô bidong Jelusalem me ê êyô Betpagi, long êng hêk bidong vo Dum Oliv. Me hêv ya ḡa hîndông yi be ê

² me henang nena, “Mamu nu melak vulu me bôlôtom me tem ôḡḡ ekak bokḡḡki te lo nakandung long be eva. Êng me mamu pole yak vê me ondom luvi be ôlêm vo ya.

³ Me anô te henang ambô te hethak mamu, êng me mamu nang nena, ‘Anômbêng la hiving nembong ku te thak luvi’, êng me tem nîndôk vo mamundom be ôlêm.”

⁴ Nôm êng hivutak vo ningik anông hîtôm plopet bôk henang nena,

⁵ “Môlô nang ambô ti êndêng avîlanô Saion* nena,
 ‘Ôngô. Môlô ning king lêk hêlêm vo môlô.
 Hêyô hîmô donki te be hêlêm îtôm anô athêng mî.
 Avânông, hêyô hîmô donki nakandung te be hêlêm.’ ” *Sekalaia 9:9; Aisaia 62:11*

⁶ Me ya ɲa hîndông yi atu ê me evong hîtôm Yisu henang.

⁷ Me iwa donki talêmbô lêk nakandung be ê me loho ik ining kwêv thilimbung dêim thô be engova hêyô hêk donki dômlokvang be Yisu hêyô hîmô.

⁸ Me avîlanô bêng anông engova ining kwêv thilimbung dêim hêk lonɲanjê. Me vi ele athanang lêk ɲaung be engova hêk lonɲanjê.

⁹ Me vi imung me vi eveng yam me Yisu hîlôk lîvông me lenjing mavî anông be îlôv lêlô be elam nena,

“Osana ni êndêng Devit Lim lêkmuk!”

“Wapômbêng êngêv la mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng!” *Kapua Yeng 118:26*

“Osana! Aôngêv Wapômbêng ya athêng ling ethak leng!”

¹⁰ Yisu hivutak êyô Jelusalem kapô me avîlanô nômbêng atu be îmô Jelusalem esong kambom be enang ik ling mayaliv nena, “Ôpiti me opalête?”

* **21:5 21:5** Saion me dum atu be elav melak matheng heva be elam nena Jelusalem. **21:8 21:8** 2King 9:13

¹¹ Me avîlanô nômbêng atu be esopa Yisu enang nena, “Yêni me Yisu, plopet atu be hêlêm nang Nasalet hêk Galili.”

Yisu hêv ña evong ku valuseleng vê hêk melak matheng kapô

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-46)

¹² Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng me hêyê avîlanô iwa nômkama be etak hîmô vo avîlanô êngêv vuli. Êng me hipuning loho be hêv loho vê hêk long êng be ele yêing be ê. Me hele ña takatu be ele ña long bôyang ining valuseleng thô hethak Islael ining valuseleng ining balê lîlîng. Me hevong bêng yom hêndêng ña takatu be etak menak bôbô hîmô vo avîlanô êngêv vuli.

¹³ Me henang ethak loho nena, “Kapua matheng henang bênjiti, ‘Yîning melak me melak eteng mek îndôk.’ Metom lêk môlevong be hivutak hîtôm ña vanî ning long ekopak îmô.”

¹⁴ Me yêni hîmô melak matheng ya popatîng me ña malenjing pusip lêk ña verjing kambom ê êyô vo inda me hevong be loho ivutak mavî.

¹⁵ Ña bêngbêng îmbôk da lêk kîdôngga ambô balambung êyê nôm thamtham takatu be Yisu hevong. Me loholanô sêiknena elam heveng melak matheng ya popatîng nena, “Osana ni êndêng Devit Lim Lêkmuk!” Êng me loho lenjing maning

¹⁶ be enang ethak Yisu nena, “Tu be holanô sêiknena takiti ning ambô elam mesa?”

Me Yisu henang nena, “Lêk ya halanô. Metom môlelvong nang bôk mî osam ambô ti nena,

“ ‘Bôk hôpôpêk sêiknena lêk sêik inum sum vo êngêv yong athêng ling ethak vienjing.’ ”

Kapua Yeng 8:2

¹⁷ Yôvêm me hetak loho me hele melak lônng êng vi yêing be hê. Me hê hêk Betani bîlîvông êng.

Alokwang naung eyeng

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Hêndêng lêkbôk momananing me Yisu hîvô hê Jelusalem hethak lonbô me hema ve la.

¹⁹ Me hêyê alokwang pik* te heva lonndanlê dang vi. Be ditu hê hêndêng alokwang êng, metom hêyê nena naung oyang yom heva me ya anông mî. Êng me henang ethak alokwang êng nena, “Mî hîtôm nunjik anông ethak lonbô amî!” Be ditu alokwang êng ya naung heyeng be hema bôlôtôm oyang.

²⁰ Ya na hîndông êyê nôm êng be esong kambom me enang nena, “Hevong bisête be alokwang iti hema ketheng oyang bêng?”

²¹ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông ethak môle nena môle êv iving me mî kapôlômim yi amî, êng me hîtôm môlembong nang ya havong hêndêng alokwang iti lêk hîtôm môlembong nôma yang imbing nena onang êndêng dum iti nena, ‘Nokaliv ong da nundôk mamik.’ Êng me tem nendanô môle ning ambô.

* **21:19 21:19** Alokwang pik me hîtôm alokwang thambo be thak evatho be iwa ya anông be eyang. **21:21 21:21** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1Ko 13:2

²² Ômbêla takatu be môlô êv iving be oteng mek hêndêng Wapômbêng be onang ik yêni ling vo nêngêv, êng me tem nêngêv êndêng môlô.”

Opalê hêv lêklokvang êndêng Yisu?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yisu hivutak êyô melak matheng ya popatîng be hîndông avîlanô hîmô. Êng me ŋa bêngbêng îmbo̍k da lêk avaka êlêm êndêng yêni me enang nena, “Opalê hêv lêklokvang hêndêng ong lêk hêv ku hêndêng ong be diti hovong nô̍m takiti êng?”

²⁴ Me Yisu henang viyang nena, “Tem ya nang ingik môlô ling ethak ambô te bêng imbing. Be môlô nang ambô êng viyang bêng êndêng ya, êng me tem ya nang ôpatu be hêv lêklokvang hêndêng ya, ya athêng bêng êndêng môlô.

²⁵ Opalête hêv ku ithik avîlanô hîlôk ŋanam hêndêng Jon? Wapômbêng leng mesa avîlanô pîk?”

Me loho da enang ethak i nena, “Âô nang nena Wapômbêng hêv ku êng hêndêng Jon, êng me tem nenang nena, ‘Me hevong bisê be môlô mî ôêv iving Jon ya ku amî?’

²⁶ Metom aô nang nena, ‘Anô pîk te hêv ku êng,’ êng me avîlanô tem leŋing maning ethak aô, vômbe nena loho sapêng êv iving nena Jon me plopet te.”

²⁷ Yôv me loho nang ethak Yisu nena, “Yoô thông paling.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng yom me mî hîtôm ya nang ôpatu be hêv lêklokvang êndêng ya bêng ethak môlô amî.

Ambô dôhô hethak anô loyang

²⁸ “Môlô ning auk bisê hethak kôkôthing iti? Anô te nakandung lokwanyî hîmô. Me hê hêndêng namalô yang me henang nena, ‘Yîning wakna, numbong yîning ku embeng kukapô yak waing.’

²⁹ “Me namalô henang viyang nena, ‘Ya handô.’ Metom yôv keme hik ya auk lîng be hê.

³⁰ “Me lambô hê hêndêng namalô yang me henang ambô tomêng hethak lonbô hêndêng inda. Me nakandung henang nena, ‘Wakamik, tem yana.’ Metom mî hê amî.

³¹ “Be ditu ôpyiêng yang sê hesopa lambô ya ambô?”

Me loho nang nena, “Namalô yang mung.”

Me Yisu henang ethak loho nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena, na iwa takis lêk avî sek mayaliv tem imbutak êyô Wapômbêng ya lêklinyak bêng kapô imung vo môlô.

³² Jon bôk hêlêm be hik lon dang thêthôp thô hêndêng môlô me môlô mî ôêv iving ya ambô amî. Metom na iwa takis lêk avî sek mayaliv êv iving Jon ya ambô be bôk môlô yê yôv. Metom mî ole kapôlômim lîng be ôêv iving yêni amî.

Ambô dôhô hethak na kambom eyanging kukapô yak waing

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ “Môlôndanô ambô dôhô yang. Anô te hevatho ya ku yak waing te be hevak wandu hêwê heveng. Me helav lovang vo nembak waing anông pesa îndôk vo nimbua ya thôk. Me helav melak dêim te vo na eyanging ya kukapô êng îmô. Yôv me hetak

kukapô êng hîlôk anô doho bahening vo eyanging be wakma hik anông me loho imbua vi me êngêv vi êndêng yêni da. Me hetak long êng be hê himô long bôyang vambô.

³⁴ “Yak waing êng anông hevong îyôk me kukapô alang hêv ya na ku be ê vo imbua yêni ya tham.

³⁵ Metom na takatu be eyanging kukapô evalong loho be evali yang me ik yang vônô me îmbi yang hethak valu.

³⁶ Yôv me kukapô alang hêv na ku bêng anông hethak lonbô be ê, metom na eyanging kukapô yak waing ivuling loho bêng yom hiving

³⁷ ele be namalô yom himô. Be ditu hesong nena loho tem endanô namalô ya ambôma, êng me hêv yêni be hê.

³⁸ Metom na eyanging kukapô atu êng êyê kukapô alang nakandung hêyô me enang ethak i nena, ‘Ôpiti me kukapô alang nakandung be tem nimbua lambô ya long be neyanging ya ku. Bêng be aôngik yêni vônô me kukapô ti tem nimbutak îtôm aô ning.’

³⁹ Be ditu evalong yêni be iwa hele kukapô vi yêing me ik vônô.”

⁴⁰ Yôv me Yisu henang nena, “Wakma kukapô alang hele hêlêm hethak lonbô, êng me tem nembong ômbête êndêng na takatu be eyanging kukapô êng?”

⁴¹ Na bêngbêng îmbôk da lêk avîlanô ning avaka enang ethak yêni nena, “Tem nimbuling na kambom takêng kambom anông. Me tem nêngêv

kukapô yak waing êng êndêng anô vi vo eyanging.
Me hêndêng wakma yak waing hik anông me ña
takêng tem ïmbî ya tham be êngêv êndêng yêni.”

⁴² Yisu henang ethak loho nena, “Môlôvong
nang bôk mî osam ambô ti be hêk kapua matheng
nena,

“ ‘Valu atu be ña elav melak îpôlik ethak,

lêk hivutak landîng anông.

Anômbêng da hevong nôm êng,

be yoô yê nena mavî anông.’

Kapua

Yeng 118:22-23

⁴³ “Bêng be ya hanang ethak môlô nena
Wapômbêng tem nêngêv ya lêklinyak bêng vê injêk
môlô be nêngêv êndêng ña ondong yang. Me loho
tem ingik anông îtôm alokwang mavî te thak hik
anông.

⁴⁴ Me ôpatu be hêv yak hêyô hêk valu êng me
tem nipup nenanena. Mena valu êng hêv yak
hêyô hêk anô te me ôpêng tem nipilisik.”*

⁴⁵ Ña bêngbêng ïmbôk da lêk Palisi elanô Yisu ya
ambô dôhô takêng me eyala nena yêni henang
ethak loho.

⁴⁶ Êng me loho ethalo lonđanlê vo embalong
yêni. Metom êkô avîlanô vômbe nena avîlanô êv
iving nena Yisu me plopet te.

22

Ambô dôhô hethak nôm iwa i
(Luk 14:16-24)

21:42 21:42 Lom 9:33; 1Pi 2:6-8

*

21:44 21:44 Ña lêkauk vi
enang nena, “Ambô 44 me Matyu da mî hekavu amî me anô yang
hiwa ambô êng hêk Luk be hekavu.” Me vi enang nena, “Mî, Matyu
da hekavu.”

¹ Yisu henang ambô dôhô yang hethak lonjbô nena,

²⁻³ “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm King te hengambôm nômbêng vo namalô imbua avî. Êng me king hêv ya na ku oyang be ê vo enang ethak avîlanô doho vo êlêm injang nôm imbing loho, metom lohondô ini.

⁴ “Yôv me hêv na ku oyang vi hethak lonjbô be ê vo enang ethak avîlanô takatu be bôk helam loho yôv nena, ‘Ondanô! Lêk ya hapesang nôm yôv. Be ya hik yîning bokmankao malô map lêk alim dopdop doho be ya hangambôm, be ditu môlôlêm!’

⁵ “Metom mî elanô amî me ê mayaliv. Vi ê ining kukapô me vi ê evong ining ku valuseleng.

⁶ Me vi evalong na ku takêng be evong kambom lomalama hêndêng loho yôv me ik loho vônô.

⁷ Êng me king la maning kambom anông be hêv na vovak ê ivuling na takatu be ik ya na ku vônô be etak amela hêyô hêk loho ning melak lôn.

⁸ “Êng me henang ethak na ku nena, ‘Nôm lêk ya hapesang yôv be hîmô. Metom avîlanô takatu be ya halam loho me avîlanô kambom be êndô êlêm.

⁹ Be ditu môlô nu lonjanlê bêng sapêng be ôpôm opalêla takatu me onang ethak loho nena êlêm vo injang nôm iwa i.’

¹⁰ Me na ku ê mayaliv be eveng lonjanlê sapêng be ithining avîlanô mavî lêk avîlanô kambom takatu be êpôm loho. Êng me elom loho hêyô hele be melak kapô êng putup.

11 “Metom wakma king hivutak êyô melak kapô be hê vo ninjê avîlanô, êng me hêyê nena anô te mî hik kwêv ekam avî amî.

12 Me henang ethak ôpêng nena, ‘Aiyang, hov-eng bisê hele be hômô long iti kapô me mî huik kwêv ekam avî amî?’ Metom ôpêng bonong yom.

13 “Êng me henang ethak ya ña ku nena, ‘Ombalong ôpiti be okak va lo bang lêku be okaliv ende yêing binindôk long momañaning. Long êng me tem endeng kambom be ethang vieñjing kalalang long.’ ”

14 Yisu henang ambô dôhô êng yôv me henang nena, “Wapômbêng helam avîlanô bêng anông, metom bôk hîtôk nayi yom vo nimbua.”

Aôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Yôv me Palisi ê ethak tom me epatôk ambô te be hîtôm evak andêk vo Yisu henang ambô te bidoho me tem embalong yêni.

16 Yôv me loho êv ining ña îndông doho lêk Helot ya ña môlô doho be ê hêndêng Yisu me enang nena, “Kîdôngga, yoô ayala nena ong me anô ambô avanông yom. Be ditu thak huik Wapômbêng ya ambô thô thêthôp hêndêng avîlanô. Me mî thak hosopa anô ning auk be hôêv anô yang ling me hotaving anô yang amî, vômbe nena mî thak hôkô anô te amî.

17 Bêng be ditu nonang ethak yoô. Yong auk bisê? Mavî vo yoôngêv takis êndêng Sisa mesa dô?”

¹⁸ Yisu heyala loho ning auk kambom êng be henang nena, “Môlô ña ambô yôhîng! Bisête be môlô ovong vo ombatek ya?”

¹⁹ Uñgik valuseleng atu be thak ôêv takis te thô ethak ya.” Me iwa valuseleng êng te be ê êv hêndêng yêni.

²⁰ Me henang ik loho ling nena, “Opalête ya dôhông lêk athêng iti be hêyô hêk valuseleng?”

²¹ Me enang nena, “Sisa.”

Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Bêng be Sisa ya nômkama me ôngêv êndêng Sisa da. Me Wapômbêng ya nômkama me ôngêv êndêng Wapômbêng da.”

²² Elanông ambô êng be esong kambom me loho etak Yisu be ê.

Heveng yam me ña ema tem imbiyô ethak lonbô be imbua i mesa mî?

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Hêndêng wak êng yom me Sadyusi takatu be thak enang nena ña ema tem mî imbiyô ethak lonbô amî ê hêndêng Yisu me enang ik yêni ling nena,

²⁴ “Kîdônga, Moses bôk henang ethak aô nena, ‘Anô te hema be nali mî me yang hîmô, êng me nimbua avî tôp êng vo nîmbî yang atu be hema nakandung vê.’

²⁵ Bêng be ña lêk viyanî bahevi be lahavôyi îmô. Me bôp hiwa avî te be hema me nakandung mî. Me nok hiwa avî tôp êng hethak lonbô,

²⁶ metom hema be nakandung mî hiving. Me gwa bêng yom hê hele be hêyô ali dêi hema hiving.

²⁷ Yandang me avî tôp êng hema hiving.

²⁸ Be ditu hêndêng wakma ña ema iviyô hethak loñbô me ña lêk viyanji bahevi be lahavôyi takatu be iwa avî tôp atu, me avî êng tem nîmô îtôm loho ali alête yanavî? Vombê nena loho sapêng bôk iwa inda.”

²⁹ Metom Yisu henang viyang nena, “Môlô nang ambô lêkgwak itiêng, vombê nena môlô mî oyala kapua matheng lêk Wapômbêng ya lêklokvang katô amî.

³⁰ Wakma ña ema iviyô hethak loñbô me avîlanô tem mî imbua i ethak loñbô amî. Me loho tem îmô îtôm anêla melak leng yom.

³¹ “Me ambô atu be hethak ña ema imbiyô ethak loñbô me môlô ovong nang bôk mî osam ambô atu be Wapômbêng henang hêndêng môlô nena,

³² ‘Me henang nena, “Ya da hamô hîtôm Abla-ham lo Aisak me Jekop ining Wapômbêng.” Bêng be yêni me mî ña ema ning Wapômbêng amî me ña lêkmala yom ining Wapômbêng.’ ”

³³ Avîlanô nômbêng atu be îmô long êng elanô Yisu ya ambô tiêng be esong kambom.

Balambung ali bêng anông

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Hêndêng wakma Palisi elanô nena Yisu hik Sadyusi ining auk lêkgwak thô, êng me loho thak tom be ê hêndêng Yisu.

³⁵ Me loho ning kîdônga ambô balambung te hê vo neyek Yisu be henang hik yêni ling nena,

³⁶ “Kîdônga, balambung ali alête me bêng vo balambung vi?”

³⁷ Êng me Yisu henang nena, “ ‘Lem imbing Anômbêng yong Wapômbêng injêk kapôlôm sapêng lêk dôhôm me yong auk sapêng imbing.’

³⁸ Balambung itiêng me bêng vo balambung viyang be himung.

³⁹ Me balambung yang me hîtôm balambung mung atu be henang nena, ‘Lem imbing avîlanô vi hîtôm lem hiving ong da.’

⁴⁰ Ambô balambung sapêng lêk plopet ining ambô sapêng me hîmô balambung yi ti êng yom kapô.”

Mesaya me opalê lim lêkmuk?

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Palisi ethak tom be îmô denang me Yisu henang ik loho ling nena,

⁴² “Môlô ning auk bisête hethak Mesaya? Ôpêng me opalê lim lêkmuk?” Me loho nang nena, “Devit lim.”

⁴³ Êng me Yisu henang ethak loho nena, “Yôv me hevong bisê be Lovak Matheng hêv auk hêndêng Devit da be helam Mesaya êng nena Anômbêng be henang nena,

⁴⁴ “ ‘Anômbêng Wapômbêng enang ethak yîning Anômbêng nena,

“Nôndôk ômô ya baheng viyôhok endebe ya tak yong ñakyo îmo vemkapô vimbing êm.”

Kapua Yeng 110:1

⁴⁵ Me Devit da bôk helam Mesaya nena Anômbêng. Metom hevong bisê be ôpêng me Devit lim hiving?”

⁴⁶ Me loho mî hîtôm enang ambô êng 231 2 viyang amî. Be ditu hêndêng wak êng be hê me ña takêng êkô be loho te mî henang ik yêni ling ethak lonbô amî.

23

Yisu henang Palisi lêk kîdônga ambô balambung ining kombom bêng

(Mak 12:38-39; Luk 20:45-46)

¹ Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu lêk ya ña hîndông nena,

² “Kîdônga ambô balambung lêk Palisi thak îndông môlô hethak Moses ya balambung hîtôm Moses bôk hevong.

³ Be ditu ambô nômbêng atu be loho nang ethak môlô me ondanô be ondovak be sopa. Metom kombom thak evong me dô osopa andô. Thak loho nang ambô bêng anông, metom loho da thak mî esopa amî.

⁴ Loho êv balambung ya malêing lomaloma hêndêng avîlanô vo esopa. Be nôm êng me hîtôm vak malêing. Metom loho da thak mî êv livung doke amî.

⁵ “Na takêng thak epesang vak yaônena doho be eva Wapômbêng ya ambô hîlôk be epatôk hêk malenjindum lêk bahenjing. Me thak epatôk yak dêim hele hêkôlê heva ining kwêv dêim ya dang vo avîlanô injê be embam loho.

⁶ Me thak loho lejing iving injang nôm îmo na bêngbêng ining long thak îmo hêndêng wakma engambôm nôm bêng. Lêk lejing iving îmo na bêngbêng ining balê mung îmo melak yeng kapô.

⁷ Me thak lejing iving avîlanô etaving i be enang nena, ‘Waklîvông mavî’ lêk endam loho nena ‘Kîdônga’.

⁸ “Metom dô môlô mathethaleng vo avîlanô endam môlô nena ‘Kîdônga’ andô, vômbe nena môlô ning Kîdônga me tom yom be môlô sapêng me na lêk viyaji.

⁹ Lêk dô môlôndam anô pîk te nena môlô ning ‘kamik’ andô, vômbe nena môlô ning Kamik me tom yom be hîmô melak leng.

¹⁰ Me môlô ning kîdônga me tom yom. Yêni me Mesaya. Be ditu dô anô te helam môlô nena ‘kîdônga’ andô.

¹¹ Me ôpatu be hîmô anômbêng anông hîmô môlô lîvông me nimbutak îtôm môlô ning anô ku.

¹² Me ôpatu be hembam yêni da, ôpêng tem nimbutak anô athêng mî te. Me ôpatu be hetaving i me ôpêng tem nimbutak îtôm anô lêk athêng bêng te.

Palisi l  k k  d  nga amb   balambung ining kom-bom kambom

(Mak 12:40; Luk 11:39-52; 20:47)

¹³⁻¹⁴ “Metom alitaknena m  l   Palisi l  k kîdônga amb   balambung! M  l     a amb   yôhîng, be ditu m  l   ik melak leng ya l  klinyak b  ng ya melak amb  l  k thing vo loho. Me m  l   da   nd   vo umbutak   y   long   ng kap  , metom wakma an   te hevong vo nimbutak   y   kap   me thak m  l   ova long thing vo inda.*

¹⁵ “Alitaknena m  l   Palisi l  k kîdônga amb   balambung! M  l     a amb   y  h  ng. Me thak m  l   veng p  k l  k mamik sap  ng vo othalo an   te vo ombong y  ni sopa m  l   ning balambung. Be wakma   p  ng helan   m  l   ning amb   be hesopa, y  v  m me m  l   da ovong be   p  ng hevong kambom lomalom a h  v   hethak vo m  l  . Be ditu   p  ng tem ni long atu be amela m  i nema am  i h  t  m m  l   da.

¹⁶ “Alitaknena! M  l   me h  t  m   a malenjing pusip ik lon  an  l   th   h  nd  ng av  lan   be thak onang nena, ‘An   te hevak amb   hethak Wap  mb  ng ya melak matheng,   ng me n  m ya  na be h  t  m netak ya amb   atu be hevak. Metom an   te hevak amb   hethak gol atu be h  m   Wap  mb  ng ya melak matheng,   ng me n  mb  ng be ditu nesopa ya amb   atu be hevak.’

* **23:13-14 23:13-14** Kapua Glik takatu be heveng yam me ekavu amb   ti h  y   h  m   hiving nena, “Alitaknena m  l   Palisi l  k k  d  nga amb   balambung! M  l     a amb   y  h  ng. M  l   thak uwa av   t  p ining melak l  k n  mkama sap  ng! Me thak m  l   teng mek d  im b  ng vo av  lan   embam m  l  . Be ditu m  l   ning vovang tem nimbutak b  ng an  ng vo av  lan   vi ning.” **23:16 23:16** Mat 15:14

¹⁷ Mólô ña molo be malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Gol mesa melak matheng hevong be gol hivutak matheng?

¹⁸ “Me thak mólô nang ambô bôte hiving nena, ‘Anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da, êng me nôm yaôna be hîtôm netak ya ambô atu be hevak. Metom anô te henang avanông bing dake hethak da hîmô alakdala, êng me nômbêng be nesopa ya ambô atu be hevak.’

¹⁹ Mólô ña malemim pusip! Ômbête me nômbêng? Da mesa alakdala hevong da hivutak matheng?

²⁰ “Bêng be ditu anô te hevak ambô hethak alakdala îmbôk da me lêk hevak ambô hethak alakdala lêk da takatu be hîmô hiving.

²¹ Me anô te hevak ambô hethak melak matheng me lêk hevak ambô hethak melak matheng lêk Wapômbêng atu be hîmô kapô hiving.

²² Me anô te hevak ambô hethak melak leng me lêk hevak ambô hethak Wapômbêng ya balê king lêk Wapômbêng atu be hêyô hîmô balê êng.

²³ “Alitaknena vo mólô kîdônga ambô balambung lêk Palisi! Mólô ña ambô yôhîng. Be ditu thak uthup nôm takatu be thak hevong nôm vathing be uik tham hê ondong lauming be ôêv ondong te hêndêng Wapômbêng hîtôm da, metom mólô êv yak ethak osopa balambung bêngbêng hîtôm kombom thêthôp lêk ôngêv kapôlômim êndêng avîlanô be ombong kombom mavî. Be ditu dô ombong kombom mavî yang me otak yang andô.

24 “Môlô me hîtôm ña malenjing pusip ik lonɗanjê thô êndêng avîlanô! Me môlô thak ôêv thimathôm atu be hîlôk môlô ning thôk vê, metom môlô num bokmanjkao atu be hîlôk thôk be ôtôking.

25 “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me thak uthik keyek lêk belev vîndôm yom. Metom keyek lêk belev kapô me hêyô thing ethak vanî lêk wambuk.

26 Môlô Palisi me ña malemim pusip! Ômbôking keyek lêk belev vi kapô vo vi yêing imbutak mambung imbing!

27 “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me môlô hîtôm valu atu be hîmô kalang be ethamba hethak peng thapuk be epesang mavî anông. Metom kalang kapô me putup hethak ña ema ning lokwang lêk nômkama lêlêik bôk epalê hîmô.

28 Be ditu avîlanô êyê môlô ning bôk le long be loho song nena môlô me ña thêthôp ma. Metom môlô kapôlômim me hêyô thing hethak ku ovatek avîlanô lêk auk môlôndô Wapômbêng ya ambô.

29 “Alitaknena môlô Palisi lêk kîdônga ambô balambung! Môlô ña ambô yôhîng. Me thak môlô lav melak mavî hêyô plopet bôô ining kalang lêk ovatho thiling mavî hîmô ña thêthôp ining kalang.

30 Me thak onang nena, ‘Bumalô loho ning kambom me bêng vo yoô ning, be ditu loho ik plopet vônô. Betha yoô amô imbing bumalô lohoma, êng me tem mî yoôndôk vo ingik plopet takêng vônô amî.’

³¹ Bêng be môlô da ning ambô lêk ik thô nena môlô me ña takatu be bôk ik plopet vônô ining limi.

³² Yôv be môlô numbong bumalô loho ning kambom takêng endebe nîndôk dang me umbua ya vuli imbing!

³³ “Môlô bôyîv kambom nali! Wapômbêng tem nembong ambô vo môlô be tem môlô nu long amela lêkmala. Me mî hîtôm môlô sôv bunu amî.

³⁴ “Be ditu tem yangêv plopet lêk ña auk bêng lêk kîdônga ambô balambung êthôk êndêng môlô, metom tem môlôngik doho vônô me môlôngik doho ethak alovalasing. Me tem ombali doho îndôk môlô ning melak yeng lêk upuning doho embeng melak lông nômbêng iti.

³⁵ Môlô thak osopa limbumi takatu be bôk ik ña thêthôp bêng anông vônô. Anô mung atu be ik vônô me Abel me ik bêng hethak be hêlêm hele be hêyô Sekalaia, Belekia nakandung. Ik yêni vônô hêk melak matheng lêk alakdala îmbôk da lîvông. Bêng be ditu Wapômbêng tem nêngêv vovang bêng êndêng môlô.

³⁶ Ya hanang avanông ethak môlô nena avîlanô bôlôti tem êpôm vovang bêng ethak limi ning kambom takêng.”

Yisu lahiki hethak Jerusalem

(Luk 13:34-35; 19:41-44)

³⁷ “Âê, Jerusalem, Jerusalem! Môlô thak uik plopet vônô! Me ña takatu be Wapômbêng hêv loho lêm me môlô ik vônô hethak valu! Alitak-nena! Ya havong lômbôlong vo ya thup nalumi

ethak tom îtôm tale talêmbô hithup nali be îmo banik kapô, metom môlôndô.

³⁸ Ondaŋô! Môlô ning melak me tem kambom be nîmô oyang!

³⁹ Ya hanang avanông ethak môlô nena tem mî môlôngô ya ethak lonbô amî endebe onang nena, 'Wapômbêng embong mavî êndêng ôpatu be hêlêm hethak Anômbêng ya athêng.' "

24

Ŋa vovak tem imbulung melak matheng
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yisu hetak melak matheng me hele yêing be hê denang me ya ŋa hîndông ê hêndêng yêni be enang nena, "Nôngô melak matheng lêk ya leleyang mavî takiti!"

² Me Yisu henang nena, "Môlôngô nôk takiti. Ya hanang avanông ethak môlô nena malêing bêng tem nimbutak be ŋa vovak tem ingik nômkama mavî nômbêng iti pesa be valu yang mî hîtôm nêyômô yang long amî."

Malêing lomaloma tem nimbutak
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Wakma Yisu hîmô Dum Oliv me ya ŋa hîndông yom ê hêndêng yêni be enang nena, "Nonang ethak yoô nena aŋgête nôk takiti be honang tem imbutak? Me ômbête ditu tem nimbutak vo ningik thô nena tem nondelêm vo pîk lo leng yandang?"

4 Me Yisu henang viyang nena, “Oyanging am vo dô anô te embatek môlô andô.

5 Vombê nena anô bêng anông tem êlêm ethak yîning athêng be embatek avîlanô be enang nena, ‘Ya me Mesaya.’

6 Me tem môlôndanô kôkôthing ethak vovak bêng lêk kôkôthing oyang lomaloma hîvô be hele ethak vovak ivutak pîk luvuluvu. Nôm takêng tem nimbutak metom pîk lo leng ya dang me mî denang. Be ditu dô ondowaling andô.

7 Me avîlanô ondong yang tem embong vovak imbing ondong yang. Me king yang lêk ya avîlanô tem embong vovak imbing king yang lêk ya avîlanô. Me long doho tem bôm lêk duviyang bêng imbutak.

8 Nôm takêng me hîtôm vovang atu be himung hêndêng wakma avî evong embathu.

9 “Me tem embalong môlô be etak îndôk anô vi baherjing vo êngêv vovang êndêng môlô be ingik môlô vônô, vombê nena môlô me yîning avîlanô be ditu avîlanô pîk sapêng tem kapôlônging êndô môlô.

10 Me avîlanô êv iving bêng anông tem etak ining êv iving me tem kapôlônging êndô i be enang i bêng ethak ñakyo.

11 Me plopet ambô yôhîng bêng anông tem imbutak be embatek avîlanô bêng anông.

12 Me avîlanô takatu be êndô esopa Wapômbêng ya balambung tem imbutak bêng anông. Be ditu avîlanô ning kombom lejing iving avîlanô vi tem ni yaônalêk.

13 Metom ña takatu be eva lêklokvang hele be hîlôk yandang me Wapômbêng tem nimbua loho vê injêk kambom ya vuli.

14 Be ditu avîlanô tem enang Wapômbêng ya Ambô Mavî tiêng ethak ya lêklinyak bêng embeng pîk bênjiti sapêng vo avîlanô endanô yôv kîmîng pîk lo leng yandang êyô.”

*Nôm kambom anông tem nimbutak
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)*

15 Yisu henang ethak lonjbô nena, “Tem môlôngô nôm kambom anông sêmbôk be plopet daniel henang, nôm êng tem nemba Wapômbêng da ya melak.” Bêng be ditu môlô ña takatu be osam ambô tiêng me lemim êngêv katôyang.

16 Hêndêng wakma êng me ña takatu be îmo Judia me îsôv bini dumlôlê.

17 Me ña takatu be îmo melak vov me dô îndôk bini melak kapô vo imbua loho ning nômkama andô.

18 Me ña takatu be îmo kukapô me dô endeni melak vo imbua ining kwêv thilimbung andô.

19 Alitaknena. Wakma êng me tem malêing bêng vo avî takatu be ethambeng lêk avî takatu be êv sum hêndêng sêik kasek.

20 Be ditu môlô teng mek vo malêing takêng dô nimbutak êndêng Sabat mena wakma beleng simbak ma andô.

21 Vombê nena wakma êng me tem malêing lêkwaê anông be nîmbô ethak vo malêing taksêmbôk be pîk mî hivutak amî denang hele

be hêyô lêk. Me heveng yam me tem mî nômate nimbutak bêng ethak lonjbô amî.

²² Betha Wapômbêng mî hendambêng wakma malêng takêng bidong amî, êng me tem avîlanô sapêng êngêv yak. Metom la hêv avîlanô takatu be bôk hîtôk loho yôv, be ditu hendambêng wakma takêng hê bidong.

²³ “Me hêndêng wakma anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long iti’ mena ‘hîmô long tamu,’ êng me dô môlôngêv imbing andô.

²⁴ Vômbê nena anô doho tem êlêm be enang ambô yôhîng nena, ‘Ya Mesaya’ mena ‘Ya me Wapômbêng ya plopet te.’ Me tem embong lavuning lêk nôl thamtham vo embatek avîlanô sapêng. Me loho hîtôm me tem embatek avîlanô takatu be bôk Wapômbêng hîtôk loho yôv vo yêni da ya.

²⁵ Ondañô! Nôm takiti mî denang me lêk ya hanang himung ethak môlô vo oyanging am.

²⁶ “Bêng be anô te henang ethak môlô nena, ‘Ôngô, Mesaya hîmô long thiliv,’ êng me dô môlô nu andô. Mena henang nena, ‘Ôngô, yêni hîmô melak iti,’ êng me dô môlô ôngêv imbing ôpêng andô.

²⁷ Ondañô! Damak thak êv nang long wak hethak be danda hê hîlôk long wak ê hîlôk be avîlanô sapêng êyê. Me Anô Ya Nakandung tem nêlêm be avîlanô sapêng injê yêni bêng yom.

28 Me menak jêng thak ethak tom hîmô long takatu be nômate hepalê hêk.

*Anô Ya Nakandung ya waklavông nendelêm
(Mak 13:24-32; Luk 21:25-33)*

29 “Malêing takêng hele hîlôk yôv me ketheng oyang me

“ ‘wak tem nimbutak momañaning,
me ayông tem mî hîtôm nîmbî danda amî,
me môtôp leng tem engololong,
me nôm lêklokvang takatu be hîmô leng tem
endowaling.’ *Aisaia 13:10; 34:4*

30 “Hêndêng wakma êng me Anô Ya Nakandung ya lavuning tem nimbutak injêk leng. Me avîlanô pîk tem embolomba be endeng, vômbe nena tem injê Anô Ya Nakandung nîmô mavông be nêlêm hiving ya lêklinyak lêk ya danda lêkmanging.

31 Me lavuak tem nendeng lêkwaê anông me tem nêngêv ya anêla bini pîk ya dang sapêng vo ithup avîlanô takatu be bôk yêni da hîtôk yôv.

32 “Bêng be ditu môlômbua auk ethak alokwang yêk.* Wakma ngaung heyeng be hengololong me ngaung lêkmuk hivutak, êng me oyala nena wak mavî tem nêyô.

33 Be ditu môlô yê nena nôm takiti hivutak, êng me môlôyala nena Anô Ya Nakandung ya

24:28 24:28 Luk 17:37 **24:29 24:29** Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10; ALK 6:12-13 **24:30 24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; ALK 1:7

24:31 24:31 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * **24:32 24:32** Ambô Bômbôm me “fik” me Ambô Ômbê me alokwang “thambo,” metom thambo ya waklavông mî hîtôm Israêl ining thambo ya waklavông amî. Be ditu akavu alokwang yêk yom vo nêngêv auk ethak Israêl ining thambo ya waklavông.

waklavông nendelêm lêk bidong oyang be heva melak ambôlêk.

³⁴ Ya hanang avanông ethak môlô nena avîlanô bôlô tiêng tem mî ema amî denang me nô m takiti sapêng tem nimbutak.

³⁵ Pîk lo leng tem nêngêv yak bini, metom yîning ambô bôte mî hîtôm nêngêv yak amî.

Anô te mî heyala Yisu ya waklavông lêk wakma nendelêm amî

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-36)

³⁶ “Anô te mî heyala yîning waklavông lêk wakma yandelêm amî. Me anêla leng mî eyala amî, me Nakandung mî heyala hiving amî, metom Wakamik yom heyala.

³⁷ Hêndêng waklavông Anô Ya Nakandung tem nendelêm me avîlanô bôlô tiêng tem embong îtôm bôk evong hêndêng Noa ya wakma.

³⁸⁻³⁹ Nanambô mî denang me avîlanô eyang be inum me iwa i hê be hêlêm be îthông paling hele be hêyô wakma Noa hê yeng kapô. Yôv me nanambô bêng hêyô be hivuling loho sapêng. Be bêng yom me avîlanô bôlô tiêng tem îthông paling me Anô Ya Nakandung tem nendelêm.

⁴⁰ Hêndêng wakma êng me anô yi tem îmô kukapô me tem imbua yang me yang îmô.

⁴¹ Me avî yi tem epesang nô m îmô me tem imbua yang me yang îmô.

42 “Bêng be môlô ôngêv lêlê anông, vômbe nena môlô mî oyala waklavông atu be môlô ning Anômbêng tem nendelêm amî.

43 Môlô lemim êngêv ambô ti katô. Melak te alang helaŋô ambô nena ɲa vanî tem ende ya melak kê, êng me yêni hêv lêlê vo ɲa vanî mî hîtôm ende ya melak êng kê amî.

44 Me Anô Ya Nakandung tem nendelêm be nembong môlô ôpîndîk kambom, be ditu ômô lêlê bêng yom.

Ambô dôhô hethak anô ku mavî lêk anô ku kambom
(Luk 12:42-46)

45 “Bêng be môlômbong ku îtôm anô ku lêkauk mavî be thak hesopa ambô. Ôpêng ya avaka hetak inda vo neyanging ya ɲa ku be nêngêv nôm êndêng loho îtôm wakma atu be hîtôk.

46 Me hêndêng wakma ya avaka hîvô hêlêm ethak lonbô be hêyê nena anô ku êng hevong ku mavî, êng me tem mavî vo ôpêng.

47 Ya hanang avanông ethak môlô nena avaka êng tem netak ôpêng vo neyanging ya nômkama sapêng.

48 “Metom ôpêng anô kambom, êng me tem lanğêv injêk kapô nena, ‘Lêk bôô me yîning avaka mî hîvô hêlêm ketheng amî.’

49 Be ditu hik ɲa ku takatu be evong ku hiving yêni me heyang nôm lêk hinum waing hiving ɲa takatu be thak inum waing be elo molo.

50 Hevong bêng be hîthông waklavông lêk wakma ya avaka tem nêyô paling.

51 Êng me avaka atu tem nêngêv vovang bêng êndêng yêni me netak ôpêng î mô imbing ña takatu be enang ambô yôhîng. Long êng me loho tem endeng kambom be ethang vieñjing ondong long.

25

Ambô dôhô hethak avî voyavô lauming

1 “Heveng yam me melak leng ya lêklinyak bêng tem nîtom avî voyavô lauming iwa ning lam be ê vo injê ôpatu be tem nimbua avî lêkmuk.

2 Avî lêkauk bahevi me avî auk mî bahevi.

3 Avî auk mî iwa ning lam be ê, metom mî iwa ining lam ya thok doho vo êtom imbing amî.

4 Metom avî lêkauk iwa ning lam lêk ya thok hîlôk kolopak doho iving vo êtom.

5 Avî takêng eyambing anô êng vo nêyô hele be mî hêyô ketheng amî, be ditu maleñjing eyang be êkthôm.

6 “Metom hêndêng bîlîvông bing me kaêk te helam nena, ‘Anô hiwa avî lêk hêyô yôv be môlôlêm yêing vo umbua inda thô!’

7 “Êng me avî voyavô takêng iviyô me epesang ining lam.

8 Me avî auk mî enang ethak avî lêkauk nena, ‘Yoô ning lam hevong ema be môlôngêv lam thok doho êndêng yoô.’

9 “Me avî lêkauk enang nena, ‘Mî hîtom aô sapêng amî be ditu môlô da nu vo ôngêv môlô ning vuli.’

¹⁰ “Êng me loho ê denang vo êngêv loho da ning vuli me anô hiwa avî atu hêyô. Me vi atu be lêk epesang i yôv ivutak êyô melak kapô hiving yêni vo injang nôm me ik melak ambôlêk thing.

¹¹ “Yôvêm me vi atu êyô me enang nena, ‘Anômbêng, anômbêng! Nunjik melak ambôlêk kê vo yoô.’

¹² “Metom ôpêng henang nena, ‘Ya hanang avanông bing ethak môlô nena ya hathông môlô paling.’ ”

¹³ Yôv me Yisu henang ethak avîlanô takatu be elanô ya ambô nena, “Môlô mî oyala waklavông lêk wakma atu be Anô Ya Nakandung tem nen-delêm amî, be ditu môlôngêv lêlê.”

*Ambô dôhô hethak ña ku eyanging valuseleng
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Me Yisu henang ethak lonbô nena, “Melak leng ya lêklinyak bêng me hîtôm anô lêk valuseleng bêng te hevong vo nimbeng long bôyang yôv ketem nendelêm, be ditu helam ya ña ku hêlêm me hêv ya valuseleng êndêng loho vo eyanging.

¹⁵ Yêni hîmbî valuseleng tham hîtôm loho ning auk lêk ining ku, be ditu hêv 5,000 hêndêng anô te me 2,000 hêndêng anô yang me 1,000 hêndêng anô te me hê.

¹⁶ Ketheng oyang me ôpatu be hiwa 5,000 hê me hevong ku hethak be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.

¹⁷ Me yang atu be hiwa 2,000 hê me hevong ku bêng yom be hêvôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.

18 Metom ali atu be hiwa 1,000 hê me helav lovang be hivung ya avaka ya valuseleng îlôk.

19 “Yôv me avaka êng hê be heveng vambô anông yôv me hîvô lêm ethak loṇbô. Me helam ya ṇa ku hêlêm vo nendaṇô loho nîng ku ya lavông.

20 Me ali atu be hêvôv 5,000 hêyô hîmô long hiving hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 5,000 vo ya hayaṇging. Nôṇgô! Lêk ya havôv 5,000 hêyô hîmô long hiving.’

21 “Me ya avaka henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyanṅing nôṃ yaôna mavî, be ditu tem yaṇgêv nôṃ bêng anông êndêng ong vo noyanṅing. Nôlêm vo ai leṇing mavî ethak tom!’

22 “Me ôpatu be hiwa 2,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, bôk hôêv 2,000 hêndêng ya be ya hayaṇging. Nôṇgô! Lêk ya havôv 2,000 hêyô hîmô long hiving.’

23 “Me ya avaka henang nena, ‘Mavî anông! Ong anô katô be hovong ku mavî. Lêk hoyanṅing nôṃ yaôna mavî, be ditu tem yaṇgêv nôṃ bêng anông êndêng ong vo noyanṅing. Nôlêm vo ai leṇing mavî ethak tom!’

24 “Yôv me ali atu be hiwa 1,000 hêlêm me henang nena, ‘Anômbêng, ya hayala nena ong me anôṇa, vômbe nena thak holav nôṃ hîlôk kukapô atu be mî hovatho amî. Me kukapô atu be mî hopayiv yaṇvêk hîlôk amî me thak huwa ya nôṃ.

25 Be ditu ya hakô be ya havung yong 1,000 atu hîlôk pîk. Nôṇgô! Yong valuseleng êng ti.’

26 “Me avaka henang viyang nena, ‘Ong anô kambom lêk ong anô vau! Honang nena thak ya halav nô m hîlôk kukapô atu be mî ya havatho amî. Me honang nena thak ya hauwa nô m hîlôk kukapô atu be mî ya hapayiv yanvêk hîlôk amî.

27 Metom hevong bisê be mî notak yîning valuseleng îndôk melak valuseleng vo wakma atu be ya hayô hethak lonbô me tem yambua valuseleng ya nakandung doho êyô mô long imbing?’

28 “Yôv me henang ethak ɲa ku vi nena, ‘Môlômbua 1,000 atu vê injêk inda be ôngêv êndêng ôpatu be hiwa 10,000.

29 Vômbe nena ôpatu be hevong ku mavî hethak yîning valuseleng be hivutak bêng anông, êng me tem ya tak doho êyômô long imbing be yangêv êndêng ôpêng vo nimbutak bêng anông. Me ôpatu be mî hevong ku hethak yîning valuseleng amî, êng me tem yangêv doke atu be hevalong vê injêk inda.

30 Me ôngêv anô volong êng vê bini long mo-mananing. Long êng me tem nendeng kambom be nethang ambôlêk ondong long.’ ”

Ambô dôhô hethak boksipsip lêk bokmeme

31 “Hêndêng wakma Anô Ya Nakandung êlêm iving ya danda lêkmanging lêk anêla sapêng, êng me tem nêyômô ya balê king lêkmanging.

32 Me avîlanô pîk sapêng tem ethak tom be êlêm emba yêni mandaluk me tem nembak loho kê ni

ondong yi îtôm boksipsip alang thak hik boksipsip tham be îmô bôyang me bokmeme da îmô bôyang.

³³ Me tem netak boksipsip îmô bang viyôhok me bokmeme îmô bang vikeng.

³⁴ “Yôv me King tem nenang ethak avîlanô takatu be îmô bang viyôhok nena, ‘Môlôlêm! Wakamik bôk hevong mavî hêndêng môlô. Be ditu môlôlêm umbua lêklinyak bêng atu be Wapômbêng bôk hêpôpêk vo môlô hêndêng sêmbôk be hepe-sang pîk munjaluk anông.

³⁵ Vômbe nena sêmbôk be ya hama vo ya leng me môlô êv nôm hêndêng ya. Me ya muning hethak nanam me môlô êv nanam hêndêng ya. Me ya anô long bôyang me môlô uwa ya thô.

³⁶ Ya kwak mî me môlô êv kwak hêndêng ya. Me ya hatung kômbôk me môlô yanging ya. Me ya hamô kalaondong me môlôlêm ôyê ya.’

³⁷ “Yôv me avîlanô thêthôp tem enang viyang nena, ‘Anômbêng, hêndêng angête me yoô yê homa vo lem be yoô êv nôm hêndêng ong lêk ong muning hethak nanam be yoô êv nanam hêndêng ong?

³⁸ Hêndêng angête me ong anô long bôyang be yoô auwa ong thô lêk ong kwak mî be yoô êv hêndêng ong?

³⁹ Hêndêng angête me hutung kômbôk be yoô yanging ong lêk ayê hômô kalaondong be yoô athok ayê ong?’

⁴⁰ “Me King tem nenang ethak loho nena, ‘Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk ovong nôm

takêng hêndêng yîning avîlanô takatu be athêng mî, be ditu hîtôm môlô ovong hêndêng ya.'

41 "Yôv me tem nenang ethak avîlanô takatu be eva bang vikeng nena, 'Môlômbeng dang! Wapômbêng bôk henang yôv nena tem utung malêing be môlô nu long amela lêkmala atu be bôk embang yôv vo Sakdang lêk ya anêla.

42 Sêmbôk be ya hama vo ya leng me mî ôêv nôm hêndêng ya amî. Me ya muning hethak ñanam me mî ôêv ñanam hêndêng ya amî.

43 Me ya anô long bôyang me mî uwa ya thô amî. Me ya kwak mî me mî môlô êv kwak hêndêng ya amî. Me ya hatung kômbôk lêk ya hamô kalaondong me mî môlôngô ya amî.'

44 "Me tem loho nang viyang bêng nena, 'Anômbêng, angête me yoô yê homa vo lem, mena ong muning hethak ñanam, mena ong anô long bôyang, mena ong kwak mî, mena hutung kômbôk, mena hômô kalaondong be mî yoô êv ong livung amî?'

45 "Yôv me tem nenang viyang ethak loho nena, 'Ya hanang avanông ethak môlô! Bôk mî môlômbong nôm takêng ethak yîning avîlanô takatu be athêng mî te amî, be ditu hîtôm môlôvong hêndêng ya da.'

46 "Be ditu avîlanô takiti êng tem ini vo imbua vovang îtôm wak nômbêng iti sapêng. Metom avîlanô thêthôp tem ini vo imbua lêkmala îtôm wak nômbêng iti sapêng."

26

*Na bênbêng ethalo auk vo ingik Yisu vônô
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Wakma Yisu henang ambô nômbêng êng yôv me henang ethak ya na hîndông nena,

² “Môlôyala nena wak yi hêk denang vo nêyô Waklavông Hêv Lîlîng*. Hêndêng waklavông êng me tem etak Anô Ya Nakandung îndôk ñakyo bahenjing vo ingik yêni vônô ethak alovalasing.”

³ Yôv me na bênbêng îmbôk da lêk avaka ethak tom hîlôk kwandôk bêng hîmbôk da, ôpatu be ya athêng nena Kaiapas ya melak popatîng.

⁴ Me ethalo lonɗanlê vo embalong Yisu menang oyang be ingik yêni vônô.

⁵ Metom loho nang nena, “Dô aômbong nôm ti êndêng Waklavông Hêv Lîlîng îndôk avîlanô malenjing andô, endekeme loho lenjing maning be embong vovak.”

*Avî te heŋgathô nôm uv mavî hêyô hîmô Yisu kwandôk
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶ Hêndêng wakma êng me Yisu hêyô Betani be hîmô Saimon ôpsêmbôk be hiwa kômbôk lepla ya melak.

⁷ Me Yisu heyang nôm îmô me avî te hêyô hethak melak kapô. Avî êng hiwa kolopak kêkêlô

26:2 26:2 Etak Ijip 12:1-27; Mat 20:18 * **26:2 26:2** Hêndêng Waklavông Hêv Lîlîng me na Juda lenjing êv sêmbôk be Wapômbêng ya aŋêla hik avîlanô Ijip ning sêik mung sapêng vônô. Metom loho na Juda me aŋêla hêv lîlîng be hele be hê me mî hik loho ning sêik te vônô amî. **26:7 26:7** Luk 7:37-38

te lèk nôm uv mavî hîmô kapô be ya vuli me bêng anông be heŋgathô hêyô hîmô Yisu kwandôk.

⁸ Yisu ya ɲa hîndông êyê nôm êng me leŋing maning be enang nena, “Bisête be hivuling nôm uv mavî ti be heŋgathô itup hê oyang?”

⁹ Hîtôm nêŋgêv vo anô yang êŋgêv vuli me nim-bua valuseleng bêng be nêŋgêv êndêng avîlanô siv.”

¹⁰ Yisu helanô loho ning ambô êng me henang nena, “Bisête be môlô êv malêing hêndêng avî tiêng? Yêni hevong nôm mavî anông hêndêng ya.

¹¹ Avîlanô siv tem îmô imbing môlô îtôm wak nômbêng iti sapêng. Metom tem mî ya mô imbing môlô vambô amî.

¹² Avî ti heŋgathô nôm uv mavî hêyô hîmô ya vo hepesang ya leŋving kôpik vo endav ya.

¹³ Ondanô! Ya hanang avanông ethak môlô nena pîk nômbêng atu be enang Ambô Mavî heveng me tem enang ethak nôm atu be avî ti lèk hevong iving vo avîlanô leŋing êŋgêv ya kôkôthing.”

Judas hevak ambô vo nêŋgêv Yisu êndêng ɲa bêŋbêng

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Yôv me Judas Iskaliot, Yisu ya ɲa hîndông lauming be lahavôyi takatu te, hê hêndêng ɲa bêŋbêng îmbôk da

¹⁵ me henang nena, “Tem ya hatak Yisu îndôk môlô bahemim, metom tem môlôngêv ômbête êndêng ya?” Êng me loho iwa valuseleng silva hîtôm 30 thô be êv hêndêng yêni.

¹⁶ Tomêng me Judas hethalo lonḡdanlê vo netak Yisu îndôk loho bahenjing.

Yisu heyang Waklavông Hêv Lîlîng ya nôm hiving ya ɲa hîndông

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Waklavông Eyang Polom Yis Mî ya wak ali mung hêyô. Me Yisu ya ɲa hîndông ê hêndêng inda me enang ik yêni ling nena, “Lemêv tem yoôna melak alê vo yoô pôpêk nôm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng îndôk?”

¹⁸ Me henang nena, “Môlô nu melak lông kapô me tem utung anô te me onang ethak yêni nena, ‘Kîdônga henang nena ya wakma atu me lêk bidong. Be yêni lêk ya ɲa hîndông tem êlêm yong melak vo injang nôm lejing êngêv Waklavông Hêv Lîlîng.’ ”

¹⁹ Me ya ɲa hîndông evong hîtôm henang be loho ê me epesang nôm Waklavông Hêv Lîlîng.

²⁰ Yathinḡdang momaɲaning hêyô me Yisu heyang nôm hîmô hiving ya ɲa hîndông lauming be lahavôyi takatu

²¹ loho eyang nôm îmô denang me henang nena, “Ya hanang avanông ethak môlô nena môlô te tem netak ya îndôk ɲakyo bahenjing.”

²² Me loho kapôlônjing malêing kambom be loho tomtom enang nena, “Anômbêng, betha ya mî mesa?”

²³ Êng me Yisu henang viyang nena, “Ôpatu be hetak bang hîlôk belev hiving ya ditu tem netak ya îndôk ɲakyo bahenjing.

²⁴ Anô Ya Nakandung teni îtôm bôk ekavu yôv hethak yêni. Metom alitakna. Malêing bêng vo ôpatu be tem netak Anô Ya Nakandung îndôk ñakyo bahenjing. Betha talêmbô bôk nembathu yêni amî, êng me tem mavî vo inda!”

²⁵ Me Judas, ôpatu be tem netak Yisu îndôk ñakyo bahenjing, henang ik ling nena, “Kîdôngga, betha ya mesa?” Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu honang.”

Yisu hêv polom lêk waing hêndêng ya ña hîndông

(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Loho eyang nôm hîmô me Yisu hiwa polom te be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Yôvêm me hekavli be hêv hêndêng ya ña hîndông me henang nena, “Môlômbua be ongwang. Diti me yîning vathiap.”

²⁷ Yôvêm me hiwa keyek lêk waing be henang la mavî hêndêng Wapômbêng. Me hêv hêndêng loho be henang nena, “Môlô sapêng unum îndôk keyek iti.

²⁸ Diti me yîning lêkma atu be tem nenğathô vo nembak tava imbing Wapômbêng lêk avîlanô pîk iti vo nenğêv avîlanô bêng anông ining kambom vê.

²⁹ Ya hanang ethak môlô nena tem mî ya num waing ethak lonbô amî endebe waklavông atu be tem ya num waing lêkmuk imbing môlô îmô Wakamik ya lêklinyak bêng kapô nêyô êm.”

³⁰ Loho êv yeng te yôv me etak long êng be ê Dum Oliv.

Yisu henang nena Pita tem nenang nena hîthông yêni paling

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Me Yisu henang ethak ya ɲa hîndông nena, “Yaô bîlîvông iti me tem mîlôngô nôm takatu be tem nimbutak ya be mîlô sapêng ining êv iving tem nêngêv yak hîtôm bôk ekavu nena,

“ ‘Tem yangik boksipsip ining alang vônô, me boksipsip tem îsôv mayaliv bini.’ *Sekalaia*

13:7

³² Metom yôv ketem yambiyô ethak lonbô me yamung be yana Galili me tem mîlômbeng ya yam.”

³³ Me Pita henang viyang nena, “Mî! Loho sapêng etak ong be ê, metom tem mî hîtôm ya tak ong amî.”

³⁴ Me Yisu henang nena, “Ya hanang avanông bing ethak ong nena yaô bîlîvông iti me tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.”

³⁵ Me Pita henang ethak inda nena, “Mî anông! Ik ya vônô hiving ong ma, metom mî hîtôm tem ya nang nena ya hathông ong paling amî.” Me ya ɲa hîndông sapêng enang bêng yom.

Yisu heteng mek hîmô Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Yôvêm me Yisu lêk ya ɲa hîndông êyô long atu be elam nena Getsemani me henang ethak loho nena, “Môlô mô long iti me ya ha vo ya teng mek.”

³⁷ Me hiwa Pita hiving Sebedi nakandung luvi be loho ê. Me yêni kapô lêk malêing be lahiki bêng anông.

³⁸ Be henang ethak loho nena, “Ya kapôlông lêk malêing bêng anông hîtôm ya havong ama. Be ditu môlô mô lêlê be ondav long imbing ya.”

³⁹ Me hê dêim doke me hêv yak be thohav lo ma hîlôk pîk. Me heteng mek nena, “Wakamik, lonɲanlê te hêk, êng me ya leng hiving numbua keyek iti vê injêk ya. Metom dô nosopa ya leng hiving andô. Mî, nosopa ong da yong lem hiving.”

⁴⁰ Yôv me Yisu hele hê me hêyê ya ɲa hîndông takatu me lêk êkthôm. Êng me henang ik Pita ling nena, “Hevong bisê be mî hîtôm ôngêv lêlê imbing ya wakma te amî?

⁴¹ Môlô mô lêlê be oteng mek vo dô ôngêv yak îndôk nôm takatu be tem neyek môlô andô. Dôhông la hiving nembong bêng, metom kôpik vau be mî hîtôm nembong bêng amî.”

⁴² Yôv me hîvô hê hethak lonɲô me heteng mek nena, “Wakamik, lonɲanlê te mî hêk vo numbua keyek iti vê injêk ya vo dô ya num andô, êng me nosopa ong da yong lem hiving yom.”

⁴³ Yôv me hele hê hethak lonɲô me hêyê loho êkthôm denang, vômbe nena malenjing heyang be mî hîtôm îmô lêlê amî.

⁴⁴ Êng me hetak loho be hîvô hê me heteng mek bôô atu bôlô ali lô hethak lonɲô.

45 Yôvêm me hele hê vo ya ña hîndông me henang ethak loho nena, “Môlô ôêkthôm be uwa lovak denang e? Ondañô. Wakma lêk bidong vo etak Anô Ya Nakandung îndôk ña kombom kambom bahenjing.

46 Ôngô! Anô netak ya îndôk ña takêng bahenjing lêk hêlêm yôv, be ditu môlômbiyô vo aô na êndêng loho.”

Evalong Yisu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:1-11)

47 Yisu henang ambô denang me Judas hêyô, yêni me ya ña hîndông lauming be lahavôyi takatu te. Me avîlanô bêng anông êlêm hiving yêni be iwa bîng vovak lêk ñokyôhok. Ña takêng me ña bêngbêng îmbok da lêk avaka êv loho be êlêm.

48 Ôpatu be tem netak Yisu îndôk ña êng bahenjing bôk henang lavuning te hêndêng loho nena, “Ôpatu be tem yangu me Yisu be môlômbalong yêni!”

49 Me ôpêng hê ketheng hêndêng Yisu me henang nena, “Kîdônga, bîlîvông mavî.” Me hîngu înda.

50 Me Yisu henang nena, “Aiyang, nombong nôm atu be hôlêm vo nombong.” Êng me ña êng evalong Yisu hêk.

51 Me ña takatu be loho eva hiving Yisu me te hendandi ya bîng vovak be hele kwandok bêng hîmbok da ya anô ku te limbuk vi thô.

⁵² Me Yisu henang nena, “Notak yong bîng îndôk ya kôpik ethak lonbô! Nâ takatu be evong vovak hethak bîng me tem bîng injang loho da vônô.

⁵³ Betha hôthông paling nena ya hîtôm ya nang êndêng Wakamik me ketheng oyang me tem nêngêv anjêla vovak ondong lauming be lahavôyi me doho êyômô imbing be êlêm vo êngêv ya livung.

⁵⁴ Metom ya havong bêng me ambô atu be bôk hêk Wapômbêng ya Kapua tem mî ningik anông amî. Be ditu nôm takêng tem nimbutak bêng hîtôm Wapômbêng ya Kapua henang.”

⁵⁵ Yôv me Yisu henang ethak avîlanô nômbêng atu nena, “Bisê! Betha ya me anô kambom anông be ditu môlô uwa bîng vovak lêk nokyôhok be ôlêm vo ombalong ya mesa? Wak nômbêng iti me ya handông avîlanô hîmô melak math-eng ya popatîng kapô, me hevong bisê be mî môlômbalong ya amî?

⁵⁶ Metom nôm takiti lêk hivutak vo plopet ining ambô takatu be bôk ekavu tem ningik anông.” Êng me ya nâ hîndông sapêng etak yêni be îsôv mayaliv be ê.

Evong ambô vo Yisu

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24)

⁵⁷ Nâ takatu be evalong Yisu me iwa be ê Kaia-pas, kwandôk bêng hîmbôk da ya melak popatîng. Long êng me kîdônga ambô balambung hiving avaka lêk ethak tom be îmô.

⁵⁸ Me Pita hesopa Yisu heveng yam, metom heveng dêim doke. Be hivutak êyô kwandôk bêng hîmbôk da ya bandêng kapô me hîlôk hîmô hiving kwak bidong vo ninjê nena ômbête tem nimbutak Yisu.

⁵⁹ Me ña bêngbêng îmbôk da lêk kanso* sapêng ethalo avîlanô doho vo îmbî ambô yôhîng ethak Yisu vo embong ambô ethak inda be ingik vônô.

⁶⁰ Me anô bêng anông êlêm be enang ambô yôhîng ethak yêni, metom loho mî êpôm Yisu ya kambom te vo ingik yêni vônô amî. Êng me anô lokwanyî îmô long êng be ê hêndêng long evong ambô

⁶¹ me enang nena, “Ôpiti bôk henang yôv nena, ‘Ya hîtôm ya seng Wapômbêng ya melak matheng thô be yandav ethak lonjbô îtôm wak lô yom.’ ”

⁶² Êng me kwandôk bêng hîmbôk da hiviyo heva me henang ik Yisu ling nena, “Ong ambô nonang viyang mî mesa? Hevong bisê hethak ambô ti be lêk enang ethak ong?”

⁶³ Metom Yisu bonong yom. Me kwandôk bêng hîmbôk da henang ethak inda nena, “Ya hanang hêndêng ong, hethak Wapômbêng lêkmala ya athêng me nonang ethak yoô nena ong Mesaya, Wapômbêng Nakandung mesa?”

⁶⁴ Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu lêk honang yôv. Metom ya hanang ethak mîlô sapêng

* **26:59 26:59** *kanso* Kanso me elam ethak ambô Glik nena Senhilen. Loho me Palisi lo Sadyusi ning ondong te atu be thak elanô avîlanô ning ambô, loho me jas. **26:61 26:61** Jon 2:19-21
26:63 26:63 Ais 53:7; Mat 27:12 **26:64 26:64** Sng 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

nena wak te êm ketem mólôngô Anô Ya Nakan-
dung nêyômô Wapômbêng Lêklinyak Anông bang
viyôhók be nêlêm imbing mavông.”

⁶⁵ Me kwandôk bêng hîmbôk da helañô ambô
êng me hêvôv ya kwêv kê be henang nena, “Lêk
yôv! Ôpiti henang ambôma hethak Wapômbêng be
lêk mólô lañô yôv! Me bisête be aô leñing iving
andañô ambô doho imbing?

⁶⁶ Mólô ning auk bisête? Tem yambong ômbête
ethak ôpiti?” Me loho enang nena, “Henang
ambôma hethak Wapômbêng be ditu nema.”

⁶⁷ Yôv me loho îsuvapôk ethak Yisu thohav lo
ma me epeng yêni me doho epetav yêni

⁶⁸ be enang nena, “Ong Mesaya, yôv be nonang
ambô plopet iti, opalê diti hik ong?”

Pita henang nena hîthông Yisu paling
(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Jon 18:15-18,25-
27)

⁶⁹ Pita hîmô melak atu ya bandêng kapô me avî
ku te hêlêm hêndêng yêni me henang nena, “Ong
iti bók hoveng hiving Yisu nang Galili.”

⁷⁰ Me Pita henang nena, “Ya hathông ambô tu
be honang paling!” Me avîlanô takatu be îmô long
êng elañô ambô êng.

⁷¹ Pita hê bandêng ambôlêk me avî ku yang hêyê
me henang ethak avîlanô nena, “Ôpitu bók heveng
hiving Yisu nang Nasalet.”

⁷² Me Pita henang ethak lonjbô nena, “Avanông
bing dake! Ya hathông ôpêng paling!”

⁷³ Yôv me ña takatu be eva bandêng kapô êlêm hêndêng Pita me enang nena, “Avanông bing nena ong me Yisu ya anô te, vômbe nena môlô ning ambô ya pôk me hîtôm tom.”

⁷⁴ Metom Pita henang nena, “Ya hanang avanông bing dake nena ya hathông ôpitu paling! Mî ya hanang ambô avanông amî, êng me Wapômbêng tem nêngêv vovang êndêng ya!” Bôlôtom me tale heleng.

⁷⁵ Me Pita la hêv ambô atu be Yisu henang ethak yêni nena, “Tale mî heleng amî denang me tem nonang îtôm bôlô lô nena hôthông ya paling.” Êng me Pita hele yêing me heleng bêng anông.

27

*Iwa Yisu be ê hêndêng Pailat
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)*

¹ Hêndêng lêkbôk momañaning me ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka sapêng ethak tom me epatôk ambô vo ingik Yisu vônô.

² Yôv me ekak bang luvi lêku me iwa be ê êv êndêng Pailat, Lom ining gavana atu be heyanging Judia.

*Judas hevak lôk be hema
(Ap 1:18-19)*

³ Judas ôpatu be hetak Yisu hîlôk ñakyo bahening hêyê nena lêk evong ambô yôv vo ingik Yisu vônô. Êng me hele ya auk lîlîng be hê hêv valuseleng silva 30 takatu hêndêng ña bêngbêng îmbôk da lêk avaka hethak lonbô

⁴ me henang nena, “Lêk ya havong kambom be ya hatak ôpatu be kambom mî hîlôk môlô bahenjing.”

Êng me loho nang nena, “Ong da yong malêing me mî yoô ning amî.”

⁵ Me Judas hekaliv valuseleng silva takêng hêyô melak matheng ya popatîng me hê hevak lôk be hema.

⁶ Me ña bêngbêng îmbôk da ithup valuseleng silva takêng be enang nena, “Valuseleng iti me êv vo ingik anô vônô ethak. Bêng be mî mavî vo aô tak îmo imbing valuseleng melak matheng amî ndô.”

⁷ Me loho epatôk ambô vo êngêv anô hepesang wîng yôhok ya pîk bôte vuli vo thak lohondav avîlanô long bôyang injêk.

⁸ Be ditu heveng hele be hêyô lêk me avîlanô elam long êng thêthô nena “Pîk Lêkma Hengathô”.

⁹⁻¹⁰ Be ditu ambô ti lêk hik anông hîtôm plopet Jelemaia bôk henang yôv nena,

“Loho iwa valuseleng be êv anô hepesang wîng ya pîk bôte vuli hîtôm sêmbôk be Wapômbêng henang ethak ya.

Valuseleng êng me avîlanô Israel etak vo êngêv yêni vuli ethak.” *Sekalaia 11:12-13*

Yisu hevong ambô hethak Pailat

(Mak 15:2-15; Luk 23:1-5,13-25; Jon 18:28-19:16)

¹¹ Yisu heva gavana Pailat mandaluk me Pailat henang nena, “Ong me ña Juda ning king mesa?”

Me Yisu henang nena, “Hîtôm ditu ong da honang.”

¹² Nja bênhbêng ãmbôk da lêk avaka ãmbi Yisu lĩnkôpik ethak ambô lomaloma metom mĩ henang viyang amĩ.

¹³ Êng me Pailat henang nena, “Betha mĩ holañô loho ñing ambô takatu be enang ethak ong amĩ e?”

¹⁴ Metom yêni bonong yom me mĩ henang ya ambô viyang amĩ, be ditu Pailat hesong kambom.

¹⁵ Waklavông Hêv Lĩlĩng nômbêng iti me avĩlanô thak elam anô kalaondong te ya athêng vo Pailat êngêv vê. Me Pailat thak hêv ôpêng vê.

¹⁶ Hêndêng sondakbêng êng me anô te be ya athêng nena Yisu Balabas* hĩmô kalaondong. Be avĩlanô bêng anông eyala ôpêng.

¹⁷ Êng me avĩlanô sapêng ethak tom me Pailat henang ik loho ling nena, “Môlô lemim êv ya tak opalête vo nêthôk êndêng môlô? Yisu Balabas mesa Yisu atu be elam nena Mesaya?”

¹⁸ Pailat henang bêng vômbe nena heyala loho ñing auk lenjĩdang atu be etak Yisu hĩlôk yêni bang.

¹⁹ Pailat helañô ambô denang me yanavĩ hêv ambô hêyô vo yêni nena, “Bokam ya hayê navĩng te hethak ôpitu be ya hakô kambom, be ditu dô nombong nômate ethak anô thêthôp itu andô.”

27:12 27:12 Ais 53:7 * **27:16 27:16** Kapua Glik bênhbêng doho me athêng Yisu Balabas mĩ hêk amĩ me athêng Balabas yom hêk.
27:18 27:18 Jon 11:47-48; 12:19

²⁰ Metom ɲa bɛɲbɛɲg ɪmbôk da lɛk avaka ɪlôk avɪlanô leɲɲing vo endam ethak Pailat vo netak Balabas ende yêing me ɲɲgik Yisu vônô.

²¹ Me Pailat henang ik loho ling hethak loɲbô nena, “Môlô lemim êv ya tak anô yi ti yang sê?” Me avɪlanô elam nena, “Balabas!”

²² Me Pailat henang ik loho ling hethak loɲbô nena, “Yôv be tem yambong ômbête ethak Yisu atu be elam nena Mesaya?” Me sapêng elam nena, “Uɲgik vônô ethak alovalasing!”

²³ Me Pailat henang nena, “Vômbête? Yêni hevong ômbête kambom?” Metom loho elam lêklala hethak loɲbô nena, “Uɲgik vônô ethak alovalasing!”

²⁴ Pailat helanô loho ning kaêk êng me hêyê nena vovak bɛɲg hevong imbutak be yêni mɪ hîtôm nembong nômate amɪ. Êng me hiwa ɲanam be hithik bang heva avɪlanô maleɲɲing be henang nena, “Ôpiti hema me ya lɛkma tem mɪ nendahaling long ethak ya baheng amɪ! Me môlô da ning malêing.”

²⁵ Me avɪlanô sapêng enang viyang nena, “Ditu yôv! Ôpêng ya lɛkma tem nendahaling ethak yoô lɛk yoô ning sêik lêkmuk bahenjing!”

²⁶ Êng me Pailat hetak Balabas be hê. Me henang be evali Yisu hethak yak lêklilu yôv me hetak hɪlôk ɲa vovak bahenjing vo ɲɲgik vônô ethak alovalasing.

*Na vovak enang ambôma hethak Yisu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Gavana Pailat ya ɲa vovak iwa Yisu be ê ya melak bandêng kapô. Me ɲa vovak sapêng êlêm ethak tom be ekalambu yêni thing.

²⁸ Me îmbî ya kwêv thô me iwa kwêv lêkma dêim te hîtôm king ining kwêv be ik îlôk yêni.

²⁹ Me iwa yak lêklilu atu be epesang hîtôm king ining kwakdam me ik hîlôk kwandôk. Me etak kôm hîlôk yêni bang viyôhok be hevalong hîtôm king ining kwanding. Me loho eya venjɲbudum thîvô hethak yêni me enang ambôma nena, “Waklîvông mavî, ɲa Juda ning king!”

³⁰ Yôv me îsuvapôk ethak yêni me iwa kwanding atu be ik kwandôk ethak.

³¹ Me enang ambôma hethak yêni yôvêm me îmbî kwêv lêkma atu thô me ik yêni da ya kwêv dêim hîlôk lonbô. Me iwa yêni be ê vo ɲngik vônô ethak alovalasing.

Ik Yisu hethak alovalasing

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Loho iwa be ê me êpôm anô Sailini te be ya athêng nena Saimon hîlôk lonɲanlê. Me îpôvîng ôpêng vo nimbua Yisu ya alovalasing.

³³ Êng me loho ê êyô long te be ya athêng nena Golgota. Athêng êng ya ondong nena Long Kwandôk Lokwang.

³⁴ Long êng me loho iwa waing be isuvuling hiving nôm maning* te me êv hêndêng yêni vo

27:28 27:28 Luk 23:11 **27:30 27:30** Ais 50:6 **27:34 27:34** Sng 69:21 * **27:34 27:34** ɲa lêkauk bêng anông lejing êv nena waing lêk nôm maning atu me êv vo netaving vovang metom tomtom lejing êv nena êv vo nimbuling inda.

ninum. Metom hinum doke yom me maning be hêndô.

³⁵ Yôv me loho ik yêni long hethak alovalasing yôv me îmbî valu vo injê nena opalê tem nimbua ya thôp.

³⁶ Yôv me îlôk îmô long êng be eyanging inda.

³⁷ Yêni kwandôk viling me ekavu ambô atu be evong ambô hethak inda bêng nena,

ÔPITI ME YISU, NA JUDA NING KING

³⁸ Me êthôkêng anô vanî lokwanyî hiving. Be yang heva Yisu bang viyôhok me yang heva bang vikeng.

³⁹ Me avîlanô takatu be elom lonḡdanlê êng evali lunḡjkwandôk be enang ambôma hethak yêni

⁴⁰ be enang nena, “Ong atu be honang nena tem noseng melak matheng thô be nondav ethak lonḡbô îtôm wak lô yom e? Yôv be nôḡgêv ong da livung! Ong Wapômbêng Nakandung, êng me notak alovalasing be nôlêm pîk!”

⁴¹ Me na bêngbêng îmbok da lêk kîdônga ambô balambung lêk avaka enang ambôma hiving nena,

⁴² “Ôḡgô! Bôk hêv avîlanô livung, metom mî hîtôm nêḡgêv yêni da livung amî vo? Yêni me Islael ining king e? Yôv me netak alovalasing be nêlêm pîk vo aônga be aôngêv imbing yêni!

⁴³ Ôpêng hêv iving Wapômbêng, be ditu Wapômbêng la hiving, êng me tem nêḡgêv inda livung, vômbe nena henang bêngiti, ‘Ya Wapômbêng Nakandung.’ ”

27:35 27:35 Sng 22:18 **27:38 27:38** Ais 53:12 **27:39 27:39**
 Sng 22:7; 109:25 **27:40 27:40** Mat 26:61; Jon 2:19 **27:43 27:43**
 Sng 22:8

⁴⁴ Me anô vani yi atu be eva alovalasing hiving yêni enang ambôma hiving.

Yisu hema

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Wakiông bing me momananing hêyô pîk nômbêng iti sapêng vov be hêk hele be hêyô wakma lô.

⁴⁶ Bidong oyang wakma lô me Yisu helam kaêk lêkwaê nena, “Eloi, Eloi, lama sabatani?” Ambô êng ya ondong bêngiti, “Yînîng Wapômbêng, yînîng Wapômbêng, bisête be hotak ya?”

⁴⁷ Me avîlanô takatu be eva long êng elanjô ambô êng me enang nena, “Helam Elaija!”

⁴⁸ Ketheng oyang me na êng te hê me hiwa kapôk be hethong îlôk waing maning. Me hepatôk kapôk êng hethak nok te be hêv hêndêng yêni vo ninum.

⁴⁹ Me avîlanô vi enang nena, “Ôndô yôvêm! Endekeme Elaija tem nêlêm êngêv yêni livung ma.”

⁵⁰ Me Yisu helam kaêk lêkwaê hethak lonbô me hetak dôhê be hê me hema.

⁵¹ Bôlôtom oyang kwak bêng atu be thak heva melak matheng vo heyang melak kapô kisi me hipupkê hê luvi hêk vilang be hêyô tamu vimbang. Me duviyang bêng hêv be valu bêngbêng hipuk kethakê.

⁵² Me kalang ambôlêk hikê be avîlanô matheng bêng anông tak sêmbôk be ema me iviyô hethak lonbô.

⁵³ Hêndêng wakma Yisu hiviyô ethak lonbô me na iviyô takatu etak kalang be ê melak long

matheng Jelusalem be eveng yêing be avîlanô bêng anông êyê loho.

⁵⁴ Me anô vovak lêik lêk na vovak takatu be eyanging Yisu hîmô êyê duviyang lêk nôim takatu be hivutak. Êng me loho êkô kambom be enang nena, “Avanông bing! Ôpiti me Wapômbêng Nakandung anông.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Me Malia nang Makdala lo Malia Jems loyang Josep ining talêmbô me Sebedi namalô luvi ning talêmbô, loho lêk avî bêng anông eva dêim doke be êyê. Avî takêng bôk etak Galili be eveng hiving Yisu vo êv yêni livung.

Elav Yisu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Yathindang me anô lêk valuseleng bêng te nang Alimatia be ya athêng nena Josep hêyô hêyê Pailat. Yêni me Yisu ya na hîndông te be ditu hê me henang ethak Pailat nena, “Hîtôm yambua Yisu lînkôpik mesa?” Êng me Pailat henang ethak na vovak be loho ê iwa Yisu lînkôpik be ê êv hêndêng inda.

⁵⁹ Me Josep hiwa Yisu lînkôpik be hivuliv thing ethak kwak thapuk mambung te.

⁶⁰ Me hiwa Yisu lînkôpik be hê me hetak hêk ya kalang lêkmuk te. Kalang êng me hekolop valu ambuang be hepesang vo netak na ema injêk. Yôv me himbumbi valu bêng te be hele hik kalang ambôlêk thing ethak me hê.

⁶¹ Me Malia nang Makdala lêk Malia yang îmô bidong oyang kalang be êyê hîmô.

Na vovak eyanging kalang

⁶² Waklavông epesang nômkama Sabat lêk hele be hê yôv. Me hiviyô heyang me na bêngbêng îmbôk da lêk Palisi ê vo injê Pailat.

⁶³ Me loho nang nena, “Anômbêng, yoô lening êv anô ambô yôhîng atu ya ambô hîmô lêkmala denang me henang bêngiti, ‘Wak lô hele be hê me tem yambiyô ethak lonbô.’

⁶⁴ Be ditu nongêv na vovak bini vo eyanging kalang îtôm wak lô êng. Endekeme ya na hîndông tem imbua linôpik vani me embatek avîlanô nena, ‘Lêk hiviyô hethak lonbô hêk nama.’ Ambô yôhîng êng me tem bêng anông be nîmbô thak vo yang mung atu.”

⁶⁵ Êng me Pailat henang ethak loho nena, “Môlômbua na vovak doho bunu me osopa môlô da ning auk be opesang kalang ambôlêk êng manjeng.”

⁶⁶ Êng me loho ê me ethang valu atu be hîmô kalang ambôlêk thing me na vovak eyanging îmô.

28

Yisu hiviyô hethak lonbô

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18)

¹ Sabat hele be hê yôv me hêndêng sonda lêkbôk momanang, sonda êng ya wak ali mung hêyô me Malia nang Makdala lo Malia yang ê vo injê kalang.

² Me Anômbêng ya anêla te hîlôk nang melak leng be hêlêm êyô me duviyang bêng te hêv.

Me anêla êng himbumbi valu bêng atu be hîmô kalang ambôlêk vê be hêyô hîmô long.

³ Me thohav lo ma hîtôm damak me ya kwêv thapuk anông.

⁴ Me ña vovak êyê be êkô kambom be elowaling. Me êv yak îlôk êk hîtôm bôk ema yôv.

⁵ Êng me anêla henang ethak avî yi êng nena, “Dô mamu kô andô. Ya hayala nena mamu othalo Yisu ôpatu be ik ethak alovalasing.

⁶ Yêni mî hêk long iti amî me lêk hiviyo hethak lonbô hîtôm bôk be henang ethak môlô. Be ditu mamu lêm ôngô long atu be yêni hêk.

⁷ Yôv be mamu nu ketheng me onang ethak ya ña hîndông nena, ‘Lêk hiviyo hethak lonbô hêk ñama. Ondañô. Lêk himung be hê Galili. Be ditu môlô nu yô long êng me tem ôngô inda.’ Me lemim êngêv ambô atu be ya hanang. Ya halêm vo ya nang ambô tiêng êndêng môlô.”

⁸ Avî yi êng elañô ambô êng be êkô, metom lejing mavî anông hiving. Êng me thêi tak kalang be evothong ketheng be ê vo enang ambô êng ethak ya ña hîndông.

⁹ Ketheng oyang Yisu hêpôm thêi be henang nena, “Lêkbôk mavî mamu.” Êng me thêi ê evalong vakapô me êv yeng ethak yêni.

¹⁰ Yôv me henang nena, “Dô mamu kô andô me mamu nu me onang ethak yîning aiyang loho vo loho ni Galili. Long êng me tem lohonjê ya.”

Ña vovak ining ambô yôhîng

¹¹ Avî yi êng eveng denang me ña vovak takatu be eyanging kalang doho êyô Jerusalem. Me loho ê hêndêng ña bêngbêng ãmbôk da me enang kôkôthing ethak nômkama takatu be lêk hivutak.

¹² Me ña bêngbêng ãmbôk da lêk avaka ethak tom be evak ambô yôv me êv valuseleng bêng anông hêndêng ña vovak.

¹³ Me loho nang ethak ña vovak nena, “Môlô nang bêngiti ethak avîlanô nena, ‘Yoô aêkthôm be athông paling me Yisu ya ña hîndông êlêm hêndêng bîlîvông be iwa lînkôpik vanî.’

¹⁴ Me gavana Pailat helanô kôkôthing êng me yoô da tem ana vo apesang ambô imbing yêni vo dô môlô utung malêing andô.”

¹⁵ Me ña vovak iwa valuseleng me loho evong îtôm lêk enang. Be ditu ña Juda thak enang kôkôthing êng heveng hele be hêyô lêk.

Yisu hêv ku hêndêng ya ña hîndông

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Êng me Yisu ya ña hîndông lauming be lahavôtom ê êyô Galili ya dum atu be bôk henang yôv nena loho ni.

¹⁷ Wakma loho yê Yisu, êng me êv yeng ethak yêni, metom doho ning auk yi be lejing êv nena, “Yisu diti mesa?”

¹⁸ Êng me Yisu hêlêm bidong me henang ethak loho nena, “Wapômbêng bôk hêv athêng bêng hêndêng ya vo ya hayanging nômkama leng lêk pîk sapêng.

¹⁹ Bêng be môlô nu pîk nômbêng iti sapêng me môlôndông avîlanô vo imbutak îtôm yîning ña esopa ya. Me uthik loho îndôk ñanam ethak Lambô ya athêng me Nakandung ya athêng me Lovak Matheng ya athêng.

²⁰ Me môlôndông loho vo esopa ambô nômbêng atu be bôk ya hêv hêndêng môlô yôv. Ondañô! Tem ya mô imbing môlô îtôm wak nômbêng iti sapêng endebe pîk lo leng yandang.”

Yamap
Portions of the Holy Bible in the Yamap language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Yamap long Niugini

copyright © 2025 SIL Papua New Guinea

Language: (Yamap)

Contributor: Papua New Guinea Bible Translation Association and The Seed Company

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 Jul 2025 from source files dated 10 Jul 2025

4b432633-0a7f-536f-bf2f-8db0ebda2b87